

บทที่ 7

กรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่จะนำเสนอ จำนวน 6 ครอบครัว ต่อไปนี้ ผู้วิจัยได้เลือกครอบครัวที่มีจุดเด่นของกระบวนการเลี้ยงดูและอายุเด็กที่แตกต่างกัน เพื่อให้เห็นภาพของกระบวนการเลี้ยงดูและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อกระบวนการเลี้ยงดูของแต่ละครอบครัวได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ข้อมูลทั่วไปของกรณีศึกษาที่จะนำเสนอ แสดงในตารางที่ 13 และ 14

ตารางที่ 13 ข้อมูลทั่วไปของกรณีศึกษาไทยพุทธ

ข้อมูลทั่วไป	มะลิวัลย์	เขวภา	จิตรรา
การศึกษา	ป.6	ป.4	ป.6
อายุ (ปี)	28	40	34
อายุเมื่อมีลูกคนแรก (ปี)	21	24	18
อายุเมื่อมีลูกคนที่ศึกษา (ปี)	27	24	18
จำนวนลูกทั้งหมด	2	3	3
- อายุลูกคนที่ 1	7 ปี	16 ปี	16 ปี
- อายุลูกคนที่ 2	10 เดือน *	6 ปี	9 ปี
- อายุ ลูกคนที่ 3		1 ปี 1 เดือน*	2 ปี 7 เดือน*

ตารางที่ 14 ข้อมูลทั่วไปของกรณีศึกษาไทยมุสลิม

ข้อมูลทั่วไป	ฮายาดี	รุสนา	รอชียะ
การศึกษา	ม. 2	ม. 6 (กศน.)	ม.4
อายุ (ปี)	16	33	24
อายุเมื่อมีลูกคนแรก (ปี)	16	17	14
อายุเมื่อมีลูกคนที่ศึกษา (ปี)	16	29	23
จำนวนลูกทั้งหมด	1	4	1
- อายุลูกคนที่ 1	8 เดือน*	15 ปี	11 เดือน *
- อายุลูกคนที่ 2		13 ปี	
- อายุ ลูกคนที่ 3		10 ปี	
- อายุ ลูกคนที่ 4		2 ปี 6 เดือน*	

* ลูกคนที่ต้องการศึกษาระบบการเลี้ยงดู

กรณีศึกษาที่ 1 : การเลี้ยงดูลูกคนแรกของแม่ไทยมุสลิมที่ยังอ่อนวัย

บ้านของฮายาติอยู่ในเขตถนนลาดยาง ที่เกือบสุดเขตรอยต่อของถนนลาดยางกับถนนลูกรัง ลักษณะเป็นบ้าน 2 ชั้น ชั้นล่างเป็นพื้นปูนซีเมนต์ ชั้นบนเป็นไม้ รอบบ้านมีร้านค้าตั้งขนานทั้งข้างซ้ายและขวาของบ้าน (รูปที่ 44) และยังมีร้านค้าฝั่งตรงข้ามฟากถนนอีก 1 ร้าน

รูปที่ 44 ร้านค้าข้างบ้านฮายาติ

พ่อแม่ของฮายาติเป็นไทยมุสลิมทั้งคู่ มีอาชีพทำสวนยาง แม่แต่งงานกับพ่อตอนอายุได้ 15 ปี หลังแต่งงานได้ประมาณปีครึ่งแม่ก็มีลูกคนแรก และต่อมาก็มีลูกอีก 4 คน ฮายาติจึงมีพี่น้องทั้งหมด 5 คน เป็นผู้ชาย 4 คน และฮายาติเป็นคนสุดท้าย ปัจจุบันนี้พี่ชายคนโตมีอายุ 31 ปี คนถัดมาอายุ 27 ปี, 25 ปี และ 21 ปี ตามลำดับ ส่วน ฮายาติอายุ 16 ปี มีลูกชายคนแรกกำลังน่ารักน่าชัง เป็นเด็กขี้มก่ง อายุได้ 8 เดือน ชื่อ น้องวาซิม พี่ชายคนอื่นๆของฮายาติก็มีครอบครัวหมดแล้ว และได้แยกครอบครัวไป 3 คน เหลือครอบครัวของพี่ชาย 1 คน และครอบครัวของฮายาติที่ยังอยู่ร่วมกับพ่อแม่

ความเป็นอยู่ในบ้านมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย มีพ่อกับแม่ของฮายาติเป็นประมุขของบ้าน แม่ของฮายาติเล่าว่า สามีมของตนเป็นคน que ทุกคนในบ้านเชื่อฟังและเกรงใจ เป็นคนที่มีอำนาจในการตัดสินใจเรื่องการเงินในบ้าน คนจะทำอะไรต้องขออนุญาตสามีก่อน ถ้าสามีบอกว่าจะเป็นผู้รับผิดชอบ ตนจึงกล้าตัดสินใจทำเรื่องต่างๆ เพราะคิดว่าตนเองหาเงินเองมากๆ ไม่ได้ ลูกๆก็เช่นเดียวกันใครจะทำอะไรต้องบอกพ่อ ต้องปรึกษาพ่อก่อน เช่น เมื่อลูกขออนุญาตซื้อ

รถจักรยานยนต์ พ่อบอกว่าถ้าสามารถรับภาระเองได้ก็อนุญาตให้ซื้อ ถ้ารับภาระเองไม่ได้ก็อย่าซื้อ เป็นต้น ส่วนเรื่องเรื่องการศึกษาของลูก แม่ของฮายาตีบอกว่าลูกจะเป็นคนตัดสินใจเอง เพราะพ่อกับแม่ไม่มีความรู้ในเรื่องเหล่านี้ พ่อกับแม่มีหน้าที่หาเงินให้ลูกใช้จ่าย

พ่อแม่ของฮายาตีทำละหมาดครบวันละ 5 เวลา แต่ฮายาตีทำเพียงวันละ 2-3 ครั้งเท่านั้น ส่วนใหญ่จะทำตอนเที่ยง 16.00 น. และ 18.00 น. แม่ของฮายาตีเป็นคนที่มีความรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลามในระดับหนึ่ง เด็กๆ ในหมู่บ้านแม่จะมาเรียนอ่านคัมภีร์อัลกุรอานกับแม่ของฮายาตีในตอนค่ำๆ

เมื่ออยู่บ้านทั้งแม่และฮายาตีไม่สวมผ้าคลุมศีรษะ แต่จะคลุมเมื่อออกนอกบ้านเท่านั้น การสื่อสารภายในครอบครัวใช้ภาษาท้องถิ่นภาคใต้ เพราะพ่อพูดภาษามลายูไม่เก่ง ส่วนแม่นั้นพูดได้ดีกว่าพ่อ แม่มักจะพูดภาษามลายูกับลูกๆ ซึ่งลูกๆ ฟังเข้าใจแต่ถนัดที่จะพูดโต้ตอบด้วยภาษาท้องถิ่นภาคใต้มากกว่า ฮายาตีเองก็พยายามที่จะสื่อสารกับลูกด้วยภาษามลายูบ้าง เช่น ประมมื่อเรียกลูกว่า “บางะ ะ” แปลว่า “มานี่เร็วๆ”

การรับประทานอาหารของครอบครัวส่วนมาก แม่จะทานร่วมกับพ่อ ส่วนฮายาตีทานร่วมกับสามีหรือบางทีก็ทานร่วมกับครอบครัวของพี่ชาย หรือบางทีพ่อกับแม่ก็ทานร่วมกับครอบครัวพี่ชาย แต่ส่วนมากครอบครัวของฮายาตีกับครอบครัวของพี่ชายจะทานร่วมกัน เพราะรุ่นราวคราวเดียวกัน กับข้าวที่ทำบ่อยๆ คือ แกงส้ม แกงกะทิ ปลาเค็ม แกงส้มนั้นทำเกือบทุกวัน ปลาเค็มมีเป็นประจำ ส่วนกับข้าวที่ทำให้เด็กๆ เช่น ต้มส้มเนื้อ แกงเลียง แม่ของฮายาตีชอบกินกับข้าวรสอ่อนไปทางหวาน แม่บอกว่าคนบ้านพระพุทธรอบหวานเหมือนกับคนทางปัตตานี (แม่ของ ฮายาตีเป็นคนบ้านพระพุทธร อําเภอเทพา และแม่ของแม่เป็นคนปัตตานี) ถ้าแม่ทำแกงเลียงน้ำแกงประมาณ 1 ลิตร แม่จะใส่น้ำตาลทรายประมาณ 1 ช้อนโต๊ะ แม่บอกว่า “แม่เหมะกิน ชอบกินล่อหวาน (รสออกหวาน) เหมะไม่ใช่คนที่นี้ที่ละ เหมะคนท่านอก (คนนอกหมู่บ้าน) นี้ คนที่นี้ไม่ชอบหวาน แต่ชอบรสจัด“

ตอนเด็กๆ ฮายาตีเรียนหนังสือจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่โรงเรียนบ้านน้ำเปรี้ยว ในหมู่บ้าน จากนั้นไปเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่โรงเรียนสอนศาสนาแห่งหนึ่งที่จังหวัดยะลา เนื่องจากมีญาติเรียนอยู่ที่นั่น ฮายาตีเริ่มมีความรักกับชาญชัยซึ่งเป็นบุตรชายของครอบครัวไทยมุสลิมในบ้านน้ำเปรี้ยว ขณะเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (อายุ 13 ปี) หลังจากนั้นก็แต่งงานกันตอนฮายาตีอายุ 14 ปีเศษ ซึ่งตอนนั้นฮายาตีเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 แล้ว แต่ยังไม่ได้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก็ออกจากโรงเรียนมาแต่งงาน ขณะนั้นชาญชัยอายุได้ 19 ปี แม่ของฮายาตีบอกว่าตามหลักศาสนาอิสลามจะไม่นิยมให้หนุ่มสาวเกี่ยวพาราสีกันนานๆ ถ้ารักชอบกันก็แต่งงานกันเสียให้ถูกต้องตามธรรมเนียมประเพณีเลยจะดีกว่า เมื่อแต่งงานเป็นสามีภรรยาแล้ว ฮายาตีก็ยกให้สามีเป็นผู้นำในเรื่องการทำมาหาเลี้ยงครอบครัว

ชาญชัยไปปรับจ้างกรีดยางได้ค่าแรงวันละ 400 บาท เพราะต้นยางในสวนมีอายุเพียง 2 ปี ยังไม่สามารถกรีดยางได้ นอกจากนั้นก็เลี้ยงวัวไว้อีก 3 ตัว เป็นอาชีพเสริม ฮายาตีไม่ได้ไปช่วยสามีกรีดยางเพราะต้องให้นมลูก เนื่องจากเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ตอนสายๆจึงจะไปช่วยสามีเก็บน้ำยางที่สามีกรีดยางเอาไว้ การตัดสินใจในเรื่องการเงินของครอบครัว ฮายาตีกับชาญชัยจะตัดสินใจร่วมกัน ส่วนการเลี้ยงลูกและงานบ้านนั้นเป็นบทบาทหน้าที่ของตน เวลาลูกไม่สบายบางทีสามีก็ไม่ทราบ แต่คนที่จะพาลูกไปหาหมอคือตนกับแม่

กิจวัตรประจำวันของฮายาตีเริ่มต้นเวลา 06.00 น. เป็นเวลาตื่นนอน ล้างหน้า แปรงฟันด้วยยาสีฟันโกไลซิด หลังจากนั้นก็ทำความสะอาดบ้าน กวาดบ้าน ทำกับข้าว พอสายๆไปช่วยสามีเก็บน้ำยาง บ่ายๆก็จะไปเปลี่ยนที่ล่ามวัวเพื่อให้วัวได้กินหญ้าที่ใหม่ แล้วก็กลับมาเล่นกับลูก พอตอนเย็นก็ทำกับข้าว ทานข้าวมื้อเย็น ช่วงเย็นๆจะเป็นช่วงเวลาของการพาลูกไปเที่ยว ซึ่งผู้วิจัยมักจะเห็นฮายาตีหรือญาติผู้หญิงอุ้มน้องวาชิมนั่งรถจักรยานยนต์บ่อยๆ พอตอนค่ำก็เป็นเวลาของครอบครัวนั่งดูทีวีกันด้วยกันก่อนแยกย้ายกันเข้านอนประมาณ 20.30 น.- 21.00 น. ก่อนนอนฮายาตีไม่ลืมที่จะล้างหน้า แปรงฟัน

เมื่อฮายาตีเริ่มเข้าสู่ความเป็นแม่

ฮายาตีตั้งครรภ์เมื่อตอนอายุได้ 14 ปีเศษ และทราบว่าตั้งครรภ์เมื่ออายุครรภ์ได้ 3 เดือน จึงได้ไปฝากครรภ์ที่สถานีอนามัยเกาะสะบ้า ตอนตั้งครรภ์ 4 เดือน โดยแม่เป็นผู้แนะนำ แม่บอกให้ฮายาตีไปตรวจครรภ์ทุกครั้งที่หมอนัด (หมอ ในที่นี้ คือ เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย) ตอนฝากครรภ์นั้น ฮายาตีบอกว่าหมอ เจาะเลือด ฉีดยากันบาดทะยัก หลังจากนั้นก็นัดให้ไปหาหมอเดือนละครั้ง ในระหว่างตั้งครรภ์ ฮายาตีปฏิบัติตามทำตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่สถานีอนามัย ที่แนะนำให้กินนม ผัก และผลไม้ ฮายาตีจึงกินนมดัดจริตทุกวัน เพื่อบำรุงร่างกาย และกินผัก ผลไม้ เพราะอยากให้ลูกออกมาสมบูรณ์แข็งแรง

ฮายาตีตัดผมตอนท้องได้ 7 เดือน โดยแม่เป็นคนตัดให้ ทั้งๆที่แม่ทราบว่ามี ความเชื่อว่าห้ามคนท้องตัดผม หรือความเชื่อที่ว่าห้ามไม่ให้คนท้องปลุกขมึ้น เนื่องจากถ้าปลุกแล้วจะทำให้ลูกที่คลอดออกมามีนิ้วเกินออกมามากกว่าคนปกติ ซึ่งความเชื่อนี้ฮายาตียอมรับและปฏิบัติตาม พอช่วงครรภ์แก่แม่บอกฮายาตีว่าอย่ายกหรือหิ้วของหนักๆ เช่น อย่ายกแกลลอนน้ำยางแค่เก็บถ้วยน้ำยางมาเทใส่แกลลอนก็พอ ฮายาตีก็ทำตามที่แม่บอก

ต่อมาฮายาตีก็คลอดลูกที่โรงพยาบาลเทพา โดยที่ไม่ได้ตั้งความหวังว่าอยากได้ลูกหญิงหรือลูกชาย ในวันที่ฮายาตีคลอดหลายคนในครอบครัวไปให้กำลังใจ เช่น พ่อแม่ของฮายาตี แม่ของสามี และสามี ฮายาตีคลอดเสร็จนอนพักอยู่ที่โรงพยาบาล 3 วัน จึงกลับบ้าน พาลูกกลับมาทำอาชานที่บ้านโดยมีโตะอิหม่ามเป็นคนทำ ให้ ในช่วง 40 วัน หลังคลอดฮายาตีกินแต่อาหารที่ทอดแห้งๆ เช่น ปลาช่อนทอด ไม่กินแกงทุกชนิด ดื่มน้ำอุ่นและอาบน้ำอุ่น อยู่ไฟ ประคบก้อนเฝ้า

ที่ท้องจนครบ 40 วัน ตามที่แม่บอกโดยเอาก้อนหินตั้งบนเตาแก๊ส เอามาห่อผ้า แล้วประกบ ซึ่งตอนที่แม่ของสายาศีคลอดลูกทั้ง 5 คน ก็ใช้ก้อนเส้าประกบและอยู่ไฟจนครบ 40 วัน เช่นเดียวกันที่แม่ทำเช่นนี้เพราะทำตามคำแนะนำของหมอด่าแยที่บอกว่าจะทำให้ท้องยุบเร็ว นอกจากนั้นหมอด่าแยยังแนะนำไม่ให้แม่ทำงานหนักหลังคลอดใหม่ ๆ ซึ่งแม่ก็เอาความรู้เหล่านี้มาแนะนำให้สายาศีอีกทอดหนึ่ง

สายาศีเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เช่นเดียวกับแม่ที่เลี้ยงสายาศีมาด้วยนมแม่เหมือนกัน สายาศีเชื่อว่าเด็กกินนมแม่จะไม่คือ รู้จักบุญคุณพ่อแม่ และนมแม่กินแล้วดี มีภูมิคุ้มกัน ส่วนแม่สายาศีทำตามคำโบราณที่สอนว่าเด็กกินนมแม่จะไม่คือ นอกจากแม่ของสายาศีจะเป็นผู้ให้คำแนะนำต่างๆเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกแล้ว แม่ยังคอยช่วยเหลือสายาศีเลี้ยงลูกเป็นอย่างมาก ตั้งแต่การอาบน้ำ แต่งตัวให้ลูก อาหารการกินของลูก และการดูแลลูกยามเจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งแม่สายาศีถึงกับเอาหลานไปนอนด้วยในยามที่หลานไม่สบาย แม่พูดถึงสายาศีเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกว่า “เด็กมันค่อยไม่รู้เรื่อง” ส่วนสายาศีเองก็รู้สึกมั่นใจเมื่อลูกอยู่ภายใต้การดูแลของแม่ เพราะเชื่อว่าในสถานการณ์เช่นนั้น แม่จะดูแลลูกได้ดีกว่าตน หรือเมื่อสายาศีจำเป็นต้องไปธุระนอกบ้าน ก็จะฝากลูกไว้กับแม่ กล่าวได้ว่าแม่มีส่วนในการเลี้ยงลูกพอๆกับสายาศี ดังที่ สายาศีบอกว่า “เวลาที่น้องวาซิม (ชื่อสมมติ) อยู่กับแม่เท่าๆกับที่อยู่กับเรา”

น้องวาซิมได้รับการเลี้ยงดูแบบธรรมชาติ ตามความหมายของสายาศี คือ เลี้ยงแบบคนชนบททั่วไป ทะนุถนอมหรือดูแลความสะอาดพอสมควร น้องวาซิมเป็นเด็กอารมณ์ดี ยิ้มเก่ง ไม่ร้องแง ไม่กลัวคนแปลกหน้า แต่ติดแม่ เวลาแม่ไปไหนน้องวาซิมจะร้องไห้ อยากไปกับแม่ด้วย แต่ร้องแค่ประเดี๋ยวเดียว พอแม่กลับมาไปก็หยุดร้อง ที่บ้านของสายาศีมีเก้าอี้ล้อเลื่อนกลมๆให้น้องวาซิมนั่งเล่นได้นานๆ บางครั้งน้องวาซิมจะขึ้นในเก้าอี้แล้วเดินไปเองในบ้าน น้องวาซิมมีของเล่นพลาสติกสีสันสดใส และเล่นลูกบอลยางที่บีบแล้วมีเสียงดังบีบๆ อาหารของน้องวาซิม คือ นมแม่เป็นอาหารหลัก เวลาลูกจะนอนสายาศีก็จะนอนให้ลูกกินนมและน้องวาซิมก็นอนจนนมแม่จนหลับไป สายาศีจึงจะเอานมออก ถ้าสายาศีไม่อยู่พ่อแม่หรือแม่ของสายาศีจะให้ น้องวาซิมนอนในเปล แล้วไกวไปมา น้องวาซิมก็จะดูดนิ้วหัวแม่มือตัวเองจนหลับไป หรือเวลาไม่หลับก็มักจะเอานิ้วโป้งข้างซ้ายมาดูดเล่น (น้องวาซิมมีพฤติกรรมดูดนิ้วมาตั้งแต่อายุได้ 6 เดือน) สายาศีให้น้องวาซิมกินนมแม่วันละหลายครั้ง ถ้าแม่อยู่บ้านก็กินบ่อย คือ หิวเมื่อไหร่ให้กินเมื่อนั้น ช่วงระยะเวลาให้นมห่างกันประมาณ 2 ชั่วโมง ถ้าน้องวาซิมหิวนมตอนที่สายาศีไปสวนยาง แม่ก็จะไปตาม เพราะสวนยางอยู่ใกล้บ้าน นอกจากนมแม่แล้วน้องวาซิมก็ทานโจ๊กจากร้านค้าข้างบ้าน หรือข้าวสวยกับน้ำแกงเลียง เวลาป้อนข้าวน้องวาซิมนั้นทั้งสายาศีและแม่จะใช้ถ้วยและช้อนสำหรับน้องวาซิมโดยเฉพาะ เพราะมีความเชื่อว่าถ้าให้ลูกกินร่วมในจานเดียวกับแม่ เวลาลูกโตขึ้นลูกจะไม่เชื่อฟัง นอกจากนั้นก็ป้อนอาหารว่าง เช่น เค้กกล้วยหอมครั้งละ 1 ลูก ป้อนวันละ 3 ครั้ง

หรือจะทำเป็นชิ้นเล็กๆ ให้กินครั้งละ 1 ลูก มะม่วงสุกหวานๆ ลูกเล็กๆ ครั้งละครึ่งผล

สำหรับอาหารเสริมที่อายุทำให้ลูกกินเริ่มแรก คือ ให้กินอาหารเสริมของเนสท์เล่ ตอนอายุได้ 4 เดือน พออายุ 5-6 เดือน เพิ่มข้าวบดไข่แดง ข้าวราดน้ำตาลต้มปลา และให้ดื่มน้ำส้มคั้น เมื่ออายุ 7-8 เดือน ให้กินข้าวต้มหรือข้าวสวยราดน้ำแกง ยังไม่ค่อยให้กินเนื้อไก่เป็นชิ้นๆ เพราะกลัวลูกเป็นพยาธิตามความเชื่อที่เชื่อกันมาว่าให้เด็กกินเนื้อหรือกินปลาได้ก็ต่อเมื่อเด็กพุดอกกินเองได้ ถ้าให้เด็กกินเนื้อหรือกินปลาเร็วเกินไปจะทำให้เด็กเป็นพยาธิ

ในช่วงที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลนั้นฟันน้องวาซิมซี่หน้าล่าง (ซี่#71) อยู่ในระยะที่เริ่มแทงเหงือกขึ้นมา ส่วนฟันหน้าบนยังไม่ขึ้น อายุได้ 1 ปี 6 เดือน ได้รับคำแนะนำเรื่องการดูแลสุขภาพช่องปากลูกจากพี่ชายผู้ซึ่งมีประสบการณ์ในการมีครอบครัวมาก่อน ลูกของพี่ชายอยู่ในวัยไล่เลี่ยกับน้องวาซิม (อายุมากกว่าน้องวาซิม 2 เดือน) พี่ชายจึงนำความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กมาแนะนำแก่ยายติ เช่น แนะนำว่าหลังให้กินนมแม่ควรให้ลูกดื่มน้ำตามซึ่งยายติก็ปฏิบัติตามทั้งที่ไม่ทราบเหตุผล ยายติบอกว่า “ไม่แน่ใจกัน กะเขาว่าให้กิน เราก็ให้กิน” นอกจากนั้นพี่ชายยังแนะนำเรื่องการทำความสะอาดช่องปากลูก โดยบอกให้ใช้ผ้าเช็ดช่องปากให้ลูกหลังกินนมตั้งแต่ยายติคลอดลูกได้ใหม่ๆ ซึ่งยายติก็ทำตาม โดยเช็ดให้วันละไม่ต่ำกว่า 4 ครั้ง และบอกว่าไม่เคยได้รับความรู้เรื่องนี้จากเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาล

อีก 6 เดือนต่อมา เมื่อผู้วิจัยเข้าไปในพื้นที่อีกครั้ง สังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงของช่องปากน้องวาซิม คือ น้องวาซิมมีฟันขึ้นมา 8 ซี่แล้ว เป็นฟันหน้าบน 4 ซี่ และฟันหน้าล่าง 4 ซี่ (รูปที่ 36) ฟันน้องวาซิมยังไม่ผุ แต่ยายติเข้าใจว่าเริ่มผุแล้ว เพราะเป็นคราบเหลืองๆ ยายติบอกว่าตอนนี้เริ่มหัดให้น้องวาซิมแปรงฟัน เวลาอาบน้ำพร้อมกันกับแม่ตอนเที่ยง น้องวาซิมจะนั่งในกะละมังใส่น้ำ ยายติก็จะให้น้องวาซิมเล่นแปรงสีฟัน น้องวาซิมเอาแปรงสีฟันเข้าปากลูฟันเล่นตามประสาเด็ก และยายติแปรงให้บ้าง เพื่อฝึกให้ลูกคุ้นเคยกับการแปรงฟัน ยายติบอกว่า “กะหมันแปรงเองตามภาษา(ประสา)หมัน เราแปรงให้มั่ง”

ยายติคิดว่าควรให้น้องวาซิมใช้ยาสีฟันเมื่ออายุประมาณ 2 ขวบ โดยให้ใช้ยาสีฟันเด็กก่อน เพราะเข้าใจว่ายาสีฟันผู้ใหญ่ถ้าเด็กกลืนเข้าไปจะเป็นอันตราย เนื่องจากมีตัวยาแรงกว่า แต่ถ้ากลืนยาสีฟันเด็กเข้าไปบ้างก็ไม่เป็นไร และคิดว่าเด็กควรใช้ยาสีฟันเด็กไปจนถึง 6 ปี เมื่ออายุ 7 ปี จึงใช้ ยาสีฟันผู้ใหญ่ได้ โดยยายติสังเกตจากสลากข้างกล่องยาสีฟัน

เหตุผลที่ยายติเริ่มดูแลสุขภาพช่องปากให้ลูกตั้งแต่ฟันยังไม่ขึ้นจนกระทั่งฟันเริ่มขึ้น และเมื่อเห็นฟันเริ่มเป็นคราบเหลืองๆ เพราะไม่ยอมให้ลูกฟันผุ อยากให้ลูกมีสุขภาพช่องปากที่ดี ตามความหมายของยายติ คือ ช่องปากสะอาด ไม่ปวดฟัน ยายติยังเข้าใจโรคฟันผุในเด็กไม่ค่อยถูกต้องนัก คือ เข้าใจว่า ฟันผุ คือ ฟันที่เป็นรู มีคราบหินปูน ฟันเป็นหนอง และเข้าใจว่าฟันผุในเด็กไม่ต่างจากฟันผุในผู้ใหญ่ แต่เข้าใจสาเหตุของการเกิดฟันผุและการป้องกันฟันผุได้ถูกต้องแม้จะยัง

ไม่ครบถ้วน คือ คิดว่าฟันผุเกิดจากการกินลูกอม และไม่แปรงฟัน โรคฟันผุจึงสามารถป้องกันได้ด้วยการไม่ให้กินของหวานๆ ถ้าให้กินก็ต้องแปรงฟัน ความรู้ต่างๆเหล่านี้ยายตีบอกกว่าส่วนใหญ่ทราบจากโทรทัศน์ ไม่ค่อยทราบจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ทั้งจากสถานีอนามัยและโรงพยาบาล ยายตีบอกกว่าเมื่อลูกฟันขึ้นเต็มปากทุกซี่จะพาถูกไปหาหมอฟันเพื่อให้หมอฟันตรวจว่าลูกฟันผุหรือไม่ ซึ่งเป็นความคิดที่ถูกต้องในการพาเด็กไปพบทันตแพทย์ตั้งแต่เนิ่นๆ แม้ฟันจะยังไม่ผุ โดยไม่ต้องรอให้เด็กปวดฟันหรือมีอาการเสียก่อน และเป็นแม่เพียงคนเดียวในกรณีศึกษาที่มีความคิดเช่นนี้

ในช่วงแรกที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลนั้นน้องวาซิมยังเดินไปซื้อขนมที่ร้านขนมเองไม่ได้เดินยังไม่ถนัด แต่ยายตีบอกกว่าเมื่อเดินไปได้น้องวาซิมต้องเดินไปซื้อเองแน่ๆเพราะร้านขนมอยู่ใกล้ๆ น้องวาซิมกินขนมได้ทุกชนิด ทั้งช็อคโกแลต ไอศกรีม (รูปที่ 45) เวลาใครอุ้มไปร้านขนมก็ได้ขนมติดมือมาทุกครั้ง คนที่พาไป คือ ญาติๆ เช่น ตายาย ย่า หรือชาวบ้านที่มาเจอน้องวาซิมยืนๆ อยู่ก็พาไปซื้อด้วย วันหนึ่งๆน้องวาซิมได้กินขนมวันละประมาณ 3-4 ครั้ง เวลาไปที่ร้านค้าส่วนใหญ่จะซื้อเอาไอศกรีม เวลาไปที่ร้านขนมน้องวาซิมจะรู้ว่าไอศกรีมอยู่ตรงไหน จะไปเปิดเอาเอง ส่วนขนมอื่นที่ชอบ คือ ป๊อปี้ ขนมกรุบกรอบถุงละ 2 บาท 5 บาท ก็กินบ้าง วันหนึ่งๆน้องวาซิมกินขนมวันละประมาณ 20-25 บาท ทุกวัน

รูปที่ 45 น้องวาซิมกำลังกินไอศกรีมที่ญาติซื้อให้

สำหรับการดูแลสุขภาพช่องปากของตนเองนั้น ยายตีแปรงฟันวันละ 2 ครั้ง คือ ตอนเช้าและก่อนนอน ครอบครัวของยายตีใช้ยาสีฟันใกล้ชิด และทิพย์นิยม เมื่อผู้วิจัยพบยายตี

ครั้งแรกสังเกตเห็นฟันหน้าบนของฮาชาติเป็นรู (ซี่ # 11 และ # 21) ฮาชาติบอกว่าเริ่มคู้ตั้งแต่ตอนเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ตอนนี่เริ่มปวดตลอดเวลา ปวดทั้งวัน ฮาชาติอยากจะไปถามหมอฟันว่าฟันหน้าที่ผุนี้จะรักษาได้โดยอุดหรือจะถอน จึงไปโรงพยาบาลกับแม่เพราะแม่ต้องไปตามหมอนัดเพื่อรักษาภาวะความดันโลหิตสูง ฮาชาติพาน้องวาซิมไปด้วย แต่เห็นคนนั่งรอทำฟันหลายคน ก็เลยเปลี่ยนใจไม่ได้ไปติดต่อรักษา และเกรงว่าถ้ารอนานกลัวลูกจะร้อง ผู้วิจัยตรวจดูฟันซี่อื่นๆ ในช่องปากของฮาชาติด้วยตาเปล่าและแสงธรรมชาติ พบว่า มีฟันที่ค้ำล้มซี่อื่น 1 ซี่คือ ฟันกรามล่างซี่ที่สองด้านซ้าย (ซี่# 37) ผุในระยะที่อุดได้ ส่วนฟันกรามล่างซี่ที่แรกด้านเดียวกัน (ซี่ # 36) เป็นฟันผุที่ได้รับการอุดแล้ว และฟันกรามล่างซี่ที่สองด้านขวาเริ่มเป็นเงาดำๆ ส่วนฟันซี่อื่นๆ ไม่ผุ

อีก 6 เดือน ต่อมา เมื่อผู้วิจัยพบฮาชาติอีกครั้ง สังเกตว่าฟันหน้าที่ผุได้รับการบูรณะแล้ว โดยฮาชาติไปทำที่สถานบริการแห่งหนึ่งในอำเภอจะนะซึ่งไม่ใช่คลินิกทันตแพทย์ และได้รับการบูรณะโดยการใส่ฟันเสริมซี่เล็กๆ 1 ซี่ ระหว่างฟันหน้าบนทั้งสองซี่ที่ผุ โดยที่ยังไม่ได้รับการอุดหรือรักษาฟันที่ผุแต่อย่างใด

วิเคราะห์กรณีศึกษาของฮาชาติ

จากการที่ฮาชาติเปลี่ยนแปลงตัวเองเข้าสู่การเป็นแม่ตั้งแต่อายุยังน้อย ด้วยความอ่อนวัยและค่อยๆ ประสบการณ์ในการเป็นแม่และการเลี้ยงลูก ทำให้ผู้เป็นแม่ต้องยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือในเกือบทุกเรื่อง ฮาชาติได้รับอิทธิพลจากแม่ตั้งแต่เริ่มต้นของการเป็นคุณแม่โดยการแนะนำให้ไปฝากครรภ์ที่สถานอนามัย การปฏิบัติตนหลังคลอดและการเลี้ยงดูลูก เช่น การอยู่ไฟ ใ้ส่ก่อนเส้า อาหารการกินหลังคลอด การดูแลตนเองและการปฏิบัติตนตามความเชื่อเมื่อหลังคลอด การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้เป็นการปฏิบัติตามความเชื่อและค่านิยมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยผ่านทางกระบวนการถ่ายทอดของผู้เป็นแม่ซึ่งถือเป็นผู้อาวุโสหรือผู้สูงอายุในครอบครัวที่ผ่านประสบการณ์เหล่านี้มาก่อน ผสมกับความกลัวอันตรายหรือผลเสียของการไม่ปฏิบัติตามที่ซึ่งได้รับการบอกเล่า ต่อๆ กันมา ทำให้ฮาชาติรับเอาความเชื่อเหล่านี้มาเป็นความเชื่อของตนเองโดยปราศจากข้อสงสัยหรือคำถามใดๆ เพราะได้ประจักษ์ชัดถึงผลดีต่อสุขภาพร่างกายด้วยสายตาของตนเองจากผู้เป็นแม่ที่ได้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของการการปฏิบัติตามความเชื่อเหล่านั้น ถึงแม้ฮาชาติจะเชื่อถือความเชื่อของคนรุ่นเก่ามากกว่าความรู้สมัยใหม่ แต่กระบวนการเลี้ยงลูกของฮาชาติก็ผสมผสานระหว่างความเชื่อเหล่านั้นกับความรู้สมัยปัจจุบันที่ฮาชาติได้รับจากพี่ชายและสมุดสีชมพูที่เป็นคู่มือสำหรับหญิงมีครรภ์ที่ได้รับจากสถานอนามัยในเรื่องการให้อาหารเสริมแก่ลูก ซึ่งไม่มีในรุ่นแม่ แต่ฮาชาติยังไม่ให้ลูกกินกับข้าวเป็นชิ้น เพราะเชื่อที่แม่บอกว่ากลัวลูกจะเป็นพยาธิหรือฮาชาติไม่ให้ลูกกินข้าวในจานเดียวกับตนเอง เพราะเชื่อว่า หากทำเช่นนั้นต่อไปภายหน้าลูกจะไม่เกรงกลัว ไม่เกรงใจและไม่เชื่อฟัง

แม้ยายาติจะเติบโตมาในครอบครัวไทยมุสลิม แต่เงื่อนไขทางวัฒนธรรมอิสลาม ไม่ได้ส่งผลต่อกระบวนการเลี้ยงดูลูกที่สัมพันธ์กับสุขภาพช่องปากแต่อย่างใด เงื่อนไขที่สัมพันธ์กับการเลี้ยงดูลูกที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพช่องปากที่เด่นชัดคือ คนในครอบครัว ในการให้ความรู้ ถ่ายทอดความเชื่อและประสบการณ์ ส่วนบริบทของสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะบุคคลแวดล้อมและร้านค้า นั้นเป็นปัจจัยที่น่าติดตามว่าจะส่งผลต่อสุขภาพช่องปากของน้องวาซิมอย่างไร เพราะบ้านน้องวาซิมอยู่ใกล้ร้านค้าถึง 3 ร้าน แต่ในการศึกษานี้จะพบว่าในช่วงปีแรกนั้น สิ่งแวดล้อมส่งผลต่อกระบวนการเลี้ยงดูลูกที่สัมพันธ์กับสุขภาพช่องปากน้อย แต่พอเด็กย่างเข้าขวบปีที่สอง สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคม เริ่มเข้ามามีอิทธิพลมากขึ้น ซึ่งในช่วงนี้เด็กเริ่มมีฟันขึ้นหลายซี่ เริ่มใช้ฟันกัดแทะอาหารได้ ขนมหจึงเริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อเด็ก คือ เป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่มักจะหยิบยื่นให้แก่เด็กเพื่อให้เด็กเกิดความพึงพอใจ ดังนั้นไม่เพียงแต่คนในครอบครัวเท่านั้นที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการเลี้ยงดูเด็กในช่วงวัยนี้ ญาติๆและเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคมก็จะเข้ามา มีอิทธิพลต่อกระบวนการเลี้ยงดูเด็กเป็นอย่างมาก และเป็นปัจจัยที่แม่ควบคุมได้ยาก กรณีของน้องวาซิมจึงนำศึกษาต่อไปว่า แม่แม่จะมีความรู้เกี่ยวกับสุขภาพช่องปากพอสมควรและเอาใจใส่ต่อสุขภาพช่องปากของลูกเป็นอย่างดี แต่ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดฟันผุได้ง่ายเช่นนี้ น้องวาซิมจะมีสุขภาพช่องปากเป็นเช่นไรในวันข้างหน้า

กรณีศึกษาที่ 2 การเลี้ยงดูเด็กภายใต้อิทธิพลของผู้สูงอายุไทยพุทธ

กรณีศึกษาของมะลิวัลย์เป็นตัวอย่างแม่ชาวไทยพุทธที่แยกครอบครัวมาเป็นครอบครัวเดี่ยวหลังจากแต่งงาน แต่พ่อแม่ยังมีผลต่อการเลี้ยงดูลูกของมะลิวัลย์เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะแม่ ซึ่งผ่านประสบการณ์การเลี้ยงดูมาก่อน นอกจากนั้นยังมีผลของสิ่งแวดล้อมที่เริ่มเข้ามามีส่วนเมื่อเด็กย่างเข้าขวบปีที่สอง

มะลิวัลย์อายุ 28 ปี มีลูก 2 คน เป็นผู้ชายทั้งคู่ คนโต ชื่อน้องท็อป อายุ 7 ขวบ กำลังเรียนอยู่ชั้น ป. 2 โรงเรียนบ้านน้ำเปรี้ยว ส่วนคนเล็ก ชื่อน้องทิว อายุ 10 เดือน ครอบครัวของมะลิวัลย์จัดว่ามีฐานะปานกลาง แต่มะลิวัลย์และสามีมีความขยันขันแข็ง ช่วยกันทำมาหากิน นอกจากกริคริยงในสวนยางของตนเองแล้วก็ยังไปรับจ้างกริคริยงของเพื่อนบ้านอีกด้วย

บ้านของมะลิวัลย์เป็นบ้านเดี่ยวหลังเล็ก ทำด้วยปูนซีเมนต์ชั้นเดียว พื้นปูกระเบื้อง มีระเบียงหน้าบ้านพื้นที่ประมาณ 2 x 2 เมตร พอเป็นที่เล่นของน้องทิวได้ ตัวบ้านตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เป็นทุ่งนา (รูปที่ 46) มีเพื่อนบ้านปลูกบ้านอยู่ทางด้านหน้า 1 หลังคาเรือน ห่างออกไปประมาณ 500 เมตร เป็นบ้านของพ่อแม่ (ลุงปลอดกับป้าแดง) เวลาไปบ้านแม่สามารถเดินลัดเลาะไปตามคันนาหรือเดินไปตามถนนก็ได้ ส่วนร้านขายของชำอยู่ห่างออกไปประมาณ 1 กิโลเมตร เป็นร้านขายของชำที่ขายอาหารตามสั่งด้วย นอกจากนั้นก็ขายเครื่องดื่ม เช่น ชาเย็น น้ำแข็งหวานเย็น

และขนมถุงสำเร็จรูป ถัดจากร้านนี้ไปประมาณ 10 เมตร มีร้านขายของลักษณะคล้ายคลึงกันอีก
หนึ่งร้าน เป็นร้านขายของชำและก๋วยเตี๋ยว แต่บางวันก็ขายข้าวผัดบ้างเฉพาะเวลามีคนสั่งข้าวห่อให้
เด็กนักเรียน

รูปที่ 46 บ้านของมะลิวัลย์

มะลิวัลย์เป็นลูกคนที่ 2 ในบรรดาพี่น้องทั้งหมด 6 คน “ป้าแดง” แม่ของมะลิวัลย์
อายุ ประมาณ 56 ปี เป็นคนบ้านน้ำเปรี้ยว ส่วน “ลุงปลอด” สามีของป้าแดง อายุ 55 ปี เป็นชาว
อำเภอสังขละ จังหวัดสงขลา เมื่อแต่งงานกันก็สร้างครอบครัวที่บ้านน้ำเปรี้ยว มะลิวัลย์ได้รับ
การเลี้ยงดูแบบ“แบบสมบุกสมบัน” คือ เลี้ยงแบบธรรมดา ปล่อยตามธรรมชาติ มะลิวัลย์เรียน
หนังสือชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนบ้านน้ำเปรี้ยว จนถึงชั้นประถมปีที่ 6 ก็ออกจากโรงเรียน มาช่วย
แม่ทำสวนยาง เริ่มด้วยการช่วยเก็บน้ำยางก่อน พออายุได้ 15 ปี จึงช่วยแม่กรีดยาง

เมื่ออายุได้ 20 ปี มะลิวัลย์ก็แต่งงานกับ “สมชาย” ซึ่งมีอายุขณะนั้น 22 ปี สมชาย
เป็นชาวอำเภอนาทวี แต่มาอยู่บ้านน้ำเปรี้ยวตั้งแต่เด็กและเรียนหนังสือที่โรงเรียนบ้านน้ำเปรี้ยวเช่น
เดียวกัน มะลิวัลย์แต่งงานได้เกือบ 2 ปีก็มีลูกคนแรก คือ น้องท้อป ในช่วงที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลนั้น
น้องท้อป อายุ ได้ 7 ขวบแล้ว และน้องทิวลูกชายคนต่อมา อายุ ได้ 10 เดือน ตั้งแต่แต่งงานมาจน
ถึงปัจจุบันก็ยึดอาชีพทำสวนยางมาตลอด ครอบครัวของมะลิวัลย์มีสวนยาง 12 ไร่ เมื่อรวมกับราย
ได้จากการรับจ้างกรีดยางแล้วมีรายได้เฉลี่ยประมาณเดือนละ 8,000 – 10,000 บาท ซึ่ง มะลิวัลย์
บอกว่ารายได้ทั้งหมด สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ อยู่แบบพอมีพอกิน

ครอบครัวของมะลิวัลย์ไม่มีการแบ่งบทบาทหน้าที่สามีภรรยาที่ชัดเจน มีอะไรก็ช่วยกันทำ นอกจากงานในสวนยางที่ไปทำด้วยกันทั้งสามีและภรรยาแล้ว สมชายก็ช่วยมะลิวัลย์เลี้ยงลูกและทำงานบ้านบางอย่าง เช่น ทำกับข้าว อาบน้ำให้ลูก ชงนม ฝ้าคู่น้องทิวเวลาเล่นไม่ให้เกตุอุบัติเหตุหรือหกล้ม เพราะน้องทิวกำลังหัดเดิน ชอบเดินไปทั่วบ้าน เวลาน้องทิวไม่สบายทั้งมะลิวัลย์และสมชายจะพาถูกไปหาหมอด้วยกัน

ผู้สูงอายุในครอบครัวกับกระบวนการเลี้ยงดูเด็กภายใต้วิถีชีวิตของชาวสวนยาง

เมื่อมะลิวัลย์ตั้งครรถ์น้องทิว ซึ่งเป็นการตั้งครรถ์ลูกคนที่สอง ขณะมีอายุได้ 27 ปีเศษ มะลิวัลย์ได้ไปฝากท้องที่โรงพยาบาลเทพา พอถึงวันคลอด ป้าแดง ซึ่งเป็นแม่ของมะลิวัลย์ก็ไปโรงพยาบาลด้วย ป้าแดงบอกว่า “ไปช่วยแล มันไม่รู้เรื่อง เด็กงั้น(หมายถึงมะลิวัลย์) ช่วยทำให้พุ้นนั่น พุ้นนี่ ต้องไทรกะว่าไป” (การคือ คือ การจับตัวเด็กเล็กๆ ให้อนตัวตรงๆ รวบขาเด็กให้ตรง มือแนบลำตัว ใช้ผ้าอ้อมพันตัวเด็กตั้งแต่หัวไหล่จนถึงปลายเท้า แล้วใช้เชือกมัดไว้ทั้งวันทั้งคืน เป็นเวลา 2 สัปดาห์ โดยเอาผ้าออกเฉพาะเวลาอาบน้ำเท่านั้น พออาบน้ำเสร็จก็ต้องต่อ) การทำเช่นนี้ป้าแดงบอกว่าเพื่อไม่ให้เด็กขาโก่ง ป้าแดงยังเล่าให้ฟังอีกว่า พยาบาลถามป้าว่า “มัดลูกใช่(ทำไหม) แล้วเด็กทำพรีอ (ทำยังง) อี (จะ)หายใจออก” (หมายความว่า มัดลูกทำไหม แล้วเด็กจะหายใจสะควกหรือ ?) ป้าแดงตอบว่า “มัดดอกแหละ ไม่พรีอ (ไม่เป็นไร)ฉันเลี้ยงมาลุย (เยอะ) แล้ว” (มัดนี้แหละ ไม่เป็นไร ฉันเลี้ยง(ลูก)มาหลายคนแล้ว)

หลังจากนอนที่โรงพยาบาลครบ 3 คืนหลังคลอด พยาบาลก็ให้มะลิวัลย์กลับบ้านได้ เมื่อกลับมาบ้าน ป้าแดง ก็ยังเป็นคนที่มิบทบาทหลักต่อการปฏิบัติตนหลังคลอดของลูกสาวและการเลี้ยงดูหลาน ป้าแดงบอกว่า เจ็ดวันหลังคลอดแม่เด็กต้องอาบน้ำอุ่น ถ้าอาบน้ำเย็น จะเป็น “เรียนแห้ง” (หมายถึง ร่างกายจะผอมแห้งเหมือนทุเรียนที่มีลักษณะเนื้อแห้งๆ ไม่สมบูรณ์) และให้ประคบก้อนเส้าและผิงไฟเป็นเวลา 7 วัน เพื่อห้ามดลูกแห้ง จากนั้นก็ฝึง “กุน” ให้ (กุน หมายถึง มดลูก การฝึงกุน คือ การนวดๆ ให้มดลูกลอยกลับขึ้นไปสู่ตำแหน่งเดิมก่อนคลอดลูก หรือภาษาทั่วไปเรียกว่า “มดลูกเข้าอู่” นั่นเอง) ห้ามกิน “ของผิด” เช่น แมงดา ป้าแดงบอกว่า “ถ้ากินแล้วตายคาปากเลย” หรือของกินบางอย่างถ้ากินเข้าไปแล้วจะให้โทษในภายหลัง เช่น นานๆ ไปจะปวดหัว มีนหัวได้ อาหารเหล่านี้ได้แก่ ลูกขุ่นสุก ต้นหอม ผักชี มะลิวัลย์จึงกินเฉพาะอาหารที่ไม่เป็นของห้ามเป็นเวลา 7 วัน คือ กินข้าวสวยคลุกกับพริกไทยดำตำละเอียด กับปลาช่อนตากแห้งที่นำมาขยหรือทอด หลังจากนั้นก็กินอาหารอื่นๆ ได้ตามปกติเหมือนคนทั่วไป

ป้าแดงไม่เพียงแต่จะมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตนหลังคลอดของมะลิวัลย์เท่านั้น แต่ยังมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเลี้ยงดูลูกของมะลิวัลย์ โดยเฉพาะในยามป่วยไข้ไม่สบาย ป้าแดงก็จะมิวิธีรักษาด้วยสมุนไพรแบบที่มะลิวัลย์ไม่รู้จัก แต่มะลิวัลย์ก็ปล่อยให้แม่ทำไปเพราะคิดว่าไม่เป็นอันตรายอะไร หรือไม่ป้าแดงก็มีวิธีการรักษาด้วยการใช้คาถา เช่น ตั้งนะโม 3 จบ แล้วว่า “โอม

โลกาวดี โอมพระศรีนารายณ์ ใช้ภูมานั่งเก้าโกฏเก้าล้าน น้ำเย็นเหมือนท้องมหาสมุทร โอม ทรุฑๆ โทรมๆ หาย” ป้าแดงใช้คาถานี้ทำหมากถอนพิษไข้โดย “พ้นจากหัวลงใต้” (พ้นจากศีรษะไปสู่ อวัยวะส่วนล่าง) ทำเวลาเด็กตัวร้อน ส่วน เวลาเด็กออกหัด ก็ใช้ยาเขียวใหญ่ละลายน้ำชาข้าว 1 ชอง ต่อน้ำ ½ แก้ว ทั้งให้ดื่มและชโลมตัวให้เด็ก ป้าแดงบอกว่าผู้ใหญ่ก็ใช้ได้ แม่ตัวร้อนมากถึงขั้นเพื่อ พอทายาเขียวให้ก็หาย หรือ ตอนที่น้องทิวท้องเสีย มะลิวัลย์บอกว่าแม่ก็เลยอดฝรั่ง แล้วคายใส่ปากให้น้องทิวกิน มะลิวัลย์พูดถึงแม่ว่า “คนอื่นเขาจะดำแล้วเอาน้ำให้เด็กกิน แต่แม่เขาชอบเขียว ฟันกะไม่รู้แปรงแล้วม่าย ยากะสูบกันละแก (หมายถึงป้าแดง) กินสกปรก” (คำว่าสกปรกนี้ มะลิวัลย์หมายถึงว่าลูกได้กินของสกปรกจากยาย)

ป้าแดงสูบบุหรี่ที่ทำจากใบจากและยาเส้น และเป็นโรคปริทันต์ด้วย มีฟันโยก เหงือกมีสีดำและร่นทำให้ดูฟันยาวขึ้น เมื่อป้าแดงยิ้ม จะเห็นแผ่นคราบฟัน(ขี้ฟัน) ติดอยู่ทั่วไป บริเวณขอบเหงือก ทำให้ดูไม่มีสุขอนามัยนัก และน้องทิวก็ได้กินสิ่งที่ผ่านช่องปากของป้าแดงแล้ว มะลิวัลย์จึงบอกว่า ลูกกินของสกปรก แม้อีกว่าวิธีการของแม่ไม่ค่อยสะอาด แต่ก็ไม่ได้ห้าม แต่บอกว่า “ต้องเช็ดดูก่อนว่าควรหรือไม่ควร” เช่น ยาที่โปะหัวเด็ก ถ้าไม่มีผลกระทบบอย่างอื่นก็ให้โปะไป แต่คิดว่าสิ่งต่างๆที่แม่ทำไม่ค่อยมีผลเสียกับลูก หรือ เวลาน้องทิวเป็นซาง ป้าแดงจะใช้ผ้าอ้อมชุบน้ำปัสสาวะของน้องทิวเอง เช็ดลิ้นให้ ผ้าขาวในปากจะหลุดออกมา แม้บางอย่างมะลิวัลย์จะปล่อยให้ป้าแดงรักษาลูกตามวิธีของป้าแดงเอง แต่ในขณะที่เดียวกันมะลิวัลย์ก็ไม่ละทิ้งวิธีการรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบัน เพราะเวลาน้องทิวไม่สบายก็พาไปสถานอนามัยหรือโรงพยาบาลด้วย เพราะมีประวัติการพาน้องทิวไปปรับการรักษาที่โรงพยาบาลเทาหลายครั้งด้วยกัน เนื่องจากอาการต่างๆ เช่น ท้องอืด มีฝีบริเวณศีรษะ เป็นไข้ มีผื่นขึ้นตามตัว อาเจียน ถ่ายเหลว และโดนตะขบกัด

ป้าแดงบอกว่าคนเฒ่าคนแก่บอกให้เอากระเทียมลูฟีน โดยทุบกระเทียมให้พอแตกๆ แล้วเอาลูฟีนให้เด็ก ทำเพื่อไม่ให้หนอนกินฟัน โดยรอให้ฟันขึ้นเต็มปากก่อนจึงค่อยทำ (ป้าแดงไม่แน่ใจว่าฟันเด็กขึ้นครบประมาณ 24 ซี่ หรือ 12 ซี่) คือ เมื่อเด็กเริ่ม “อยู่โรงเรียนกินนอน” (ชั้นอนุบาล) ก็เริ่มลูฟีนได้แล้ว หรือลูฟีนได้ อายุประมาณปีกกว่าๆก็ทำได้ สาเหตุที่ไม่ทำตอนที่ฟันเพิ่งขึ้นมา สองสามซี่ หรือ สามสี่ซี่ เพราะเด็กยังเล็ก ยังทนรสเผ็ดของกระเทียมไม่ได้ และตอนนั้นฟันเด็กยังไม่เป็นอะไร (หมายถึงฟันยังไม่ผุ) และการลูฟีนด้วยกระเทียมนี้ทำเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ดังที่ป้าแดงว่า “ทำหนเดียวฟันไป” ป้าแดงสังเกตว่าตอนนี้ฟันน้องทิวมี 6 ซี่ ข้างบน 4 ซี่ ข้างล่าง 2 ซี่ โดยฟันบนขึ้นมาก่อน แต่ป้าแดงไม่ได้ทำความสะอาดฟันให้น้องทิวเลย เพราะคิดว่าเป็นสิ่งที่มะลิวัลย์ทำอยู่แล้ว

ส่วนลูกปลอดพ่อของมะลิวัลย์ค่อนข้างจะบ่นเรื่องสุขอนามัย ลูกปลอดชอบให้มะลิวัลย์เสียดลูกแบบพิถีพิถัน ต้องล้างมือ หมายถึง สะอาด เลี้ยงแบบอนามัยถูกต้อง แต่มะลิวัลย์

ไม่เห็นด้วยกับพ่อเท่าใดนัก จากคำพูดที่มะลิวัลย์พูดถึงพ่อว่า

“งุมงำแหละ งุมงำๆ เลี้ยงหยาบกะไม่ได้” “แม่ไม่เท่าใด พ่อแหละ พ่อแก
 สือกเส็ก (จุกจิก)” “โ๊ย! ต้องพิถีพิถัน ต้องลำอาจ โอย! ทักเพ ปล่อยให้
 ดินกะไม่ได้ เดินไหนกะไม่ได้ แหลง (พูด)หยาบๆกะไม่ได้ โ๊ย! ลุยเสีย
 แหม็ด (เยอะไปหมด)”

มะลิวัลย์บอกว่าตนเองเลี้ยงลูก “แบบลูกทุ่ง” หรือ “แบบธรรมชาติ” คือ ไม่กะเกณฑ์อะไรทั้งนั้น เช่น
 ไม่ห้ามลูกเล่นดิน เพราะเชื่อตามแม่ว่า ดิน เป็นหนึ่งในธาตุสี่ (ดิน น้ำ ลม ไฟ) ในดินมีธาตุดิน มี
 ธาตุน้ำ ธาตุดินทำให้เด็กเดินได้ “ข้อจะได้จับไวกๆ” (หมายถึง ข้อเท้า ข้อเท้าแข็งแรง ช่วยให้เด็กมี
 พัฒนาการในการยืนหรือเดินได้เร็วขึ้น) มะลิวัลย์รู้สึกว่าการไม่ให้เล่นดินเล่นทรายเด็กจะขาดบาง
 อย่างไม่รู้ การเลี้ยงลูกของมะลิวัลย์เหมือนกับที่แม่เลี้ยงตนเองมา “แบบสมบุกสมบัน”

มะลิวัลย์คิดว่าการทำงานที่ตนเองมีอาชีพสวนยางทำให้มีเวลาได้อยู่กับลูกมาก ได้เห็น
 หน้าลูกทั้งตอนเช้า กลางวันและหลังจากเลิกงานสวนยางก็ได้อยู่กับลูกตลอดเวลา การที่มะลิวัลย์
 คิดเช่นนี้เพราะมะลิวัลย์เปรียบเทียบกับเพื่อนบ้านที่เป็นข้าราชการ กลางวันต้องไปทำงาน ไม่มีเวลา
 อยู่กับลูก จึงมีความเห็นว่าคนมีอาชีพรับราชการยัง “ละลูก” กว่ามะลิวัลย์เสียอีก (“ละลูก” ในความ
 หมายถึงของมะลิวัลย์หมายถึง การปล่อยให้ลูกอยู่กับคนอื่น) และคิดว่าการทำงานที่ตัวเองประกอบอาชีพ
 สวนยางนั้นสามารถเลี้ยงลูกได้อบอุ่นกว่า มีเวลาได้อยู่กับลูกมากกว่าอาชีพรับราชการ มะลิ
 วัลย์พูดถึงเพื่อนบ้านที่เป็นข้าราชการ เปรียบเทียบกับตนเองว่า

“ขนาดเขาทำงานพินู้ (แบบโน้น) ลูกเขาเหลือหว่า (ยิ่งกว่า) เราหล่าว (อีก)
 แบบที่ขยปล่อยที่ขยละนั้น เวลาเขางั้น เวลาเรางั้น ลูกอยู่กับเรามากหว่า
 (มากกว่า) ไซ้มี๊ เหมือนทำงานพินู้ (แบบนั้น) ไม่ได้อยู่กับลูกทั้งนั้น ก็
 คือไป แต่เช้า หลบ(กลับ)มาก็ค่ำ แบบกลางวันไม่ได้อยู่กับลูกเลยงั้น ถึงกะ
 กลางคืนกะนอน ไม่ใช่ได้คลุกคลีกันเลย”

“แบบอบอุ่นหว่า (กว่า) แหละ ได้อยู่กับลูกหว่า ไซ้มี๊ ถึงไปปายางเป็บนิ่ง
 เรากะหลบ(กลับ)มาพบแล้วหล่าว (อีกแล้ว) แบบอยู่ตลอด”

มะลิวัลย์บอกว่าพยาบาลแนะนำให้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ซึ่งมะลิวัลย์ก็เลี้ยงลูกด้วย
 นมแม่เหมือนที่พยาบาลแนะนำ แต่เหตุผลของมะลิวัลย์ คือ “แม่ก็เลี้ยงเรามากับนมแม่เหมือนกัน”
 และบอกว่าเด็กกินนมแม่ดี จะไม่มีโรคต่างๆ ซึ่งเหมือนกับเหตุผลของป้าแดงที่บอกว่า “เลี้ยงนมแม่
 กับเลี้ยงนมขวด เลี้ยงนมแม่ ไม่โรค” ซึ่งมะลิวัลย์ก็สังเกตด้วยตนเองว่าในช่วงที่เลี้ยงน้องทิวด้วย
 นมแม่นั้น น้องทิวมีสุขภาพแข็งแรงดี ไม่ค่อยเจ็บป่วย แต่พอเปลี่ยนเป็นนมผสมจะไม่สบายบ่อย

มะลิวัลย์ให้ลูกกินนมแม่เพียง 40 วัน เพราะต้องไปกรีดยาง เหตุผลที่ต้องเป็น 40
 วัน เพราะคนในหมู่บ้านนี้ทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมมีค่านิยม “ปล่อยสี่สิบ” ดังนั้นเมื่อลูกอายุ 40

วัน มะลิวัลย์ก็เริ่มเลี้ยงลูกด้วยนมผสม โดยเริ่มต้นผสมให้ครั้งละ 2 ออนซ์ และค่อยๆเพิ่มขึ้นทีละ 2 ออนซ์ เมื่อลูกค่อยๆโตขึ้น ตอนนี้น้องทิวอายุ 10 เดือน กินนมขวดวันละไม่ต่ำกว่า 5 ครั้ง กลางวัน ประมาณ 4-5 ครั้ง ห่างกันครั้งละประมาณ 2 ชั่วโมง และกลางคืนประมาณ 2 ครั้ง

ทุกวันที่ไปสวนยางมะลิวัลย์กับสมชายจะพาถูกไปฝากไว้กับป้าแดงและลุงปลอด ตั้งแต่ เวลา 02.00 น. โดย ชงนมเตรียมไปให้ด้วย และอุ้มน้องทิวไปตั้งยังหลับอยู่ จากนั้นก็จะไปกรีดยางพร้อมกันทั้งสามและภรรยา ระหว่างที่น้องทิวอยู่กับป้าแดงนั้น น้องทิวจะตื่นมาครั้งหนึ่ง ประมาณ 05.00 น. ป้าแดงก็จะให้คุณนมขวดที่มะลิวัลย์ขงมาให้จนหลับ ระหว่างที่คุณนมขวด ป้าแดงบอกว่า ได้สลับให้น้องทิวดูดขวดน้ำบ้าง เวลาจะหลับน้องทิวจะปิดขวดนมออกจากปากเอง โดยขวดนมไม่คาปาก เช่นเดียวกับที่มะลิวัลย์บอกว่า “กะกินเอง พอกินเสร็จ เขากะซัดขวดเองเขา เขากะนอน” เป็นอย่างนี้ทั้งขวดนมและขวดน้ำ มะลิวัลย์บอกว่าขวดน้ำคั้นนั้นบางครั้งก็หิบบ้าง “ลางทีหิบบ้างกิน พอว่าอ๊ (จะ)ถอด กะถอดเองเขา ...นั่นแหละ ตามหลัง ตบท้ายเขา” น้องทิวตื่นอีกครั้งประมาณ 7.00 น. ซึ่งเป็นเวลาที่มะลิวัลย์กรีดยางเสร็จแล้วก็จะกลับมาบ้านชงนมให้น้องทิวใหม่ ป้าแดงก็จะให้คุณนมขวดอีก พออุ้มน้องทิวก็คลานเล่น ส่วนมะลิวัลย์ก็จะจัดเตรียมข้าวห่อให้ลูกชายคนโตไปโรงเรียนด้วย บางวันถ้าไม่ได้เตรียมข้าวห่อ จะเห็นสมชายซื้อข้าวกล่องจืดจกชานยนต์ไปให้ลูกที่โรงเรียน ตอนเช้ามะลิวัลย์ป้อนข้าวให้น้องทิว โดยให้กินข้าวในจานของน้องทิวและใช้ช้อนเดียวกัน เพราะน้องทิวกินประมาณ 4-5 คำ เท่านั้น เมื่อเสร็จภาระที่บ้านในช่วงเช้าแล้วสองสามีภรรยาจะไปเก็บน้ำยางที่สวนยาง เวลาประมาณ 8.00 น. จนเสร็จประมาณ 9.30 น. และเอาน้ำยางไปขายเวลาประมาณ 10.30 น. ซึ่งน้องทิวก็จะอยู่ภายใต้การเลี้ยงดูของป้าแดงและลุงปลอดอีกครั้ง ช่วงเวลา 9.00 น. -10.00 น. เป็นเวลาอาหารเช้าของป้าแดงกับลุงปลอด ป้าแดงก็จะป้อนข้าวในจานของตนด้วยมือให้ทิวบ้างสักคำสองคำ ถ้ามีกับข้าวจืดๆ เช่น ปลาทอด หมู หรือ ไก่ต้มหรือผัด พอป้อนข้าวเสร็จ ป้าแดงก็อาบน้ำให้และให้คุณนมขวด และนอนอีกประมาณ 1 ชั่วโมง พอตื่นก็ให้กินนมอีกครั้ง ซึ่งเป็นนมที่มะลิวัลย์ขงมาให้ใหม่ตอนเช้า ประมาณ 11.00 น. มะลิวัลย์กับสมชายก็จะมารับน้องทิวกลับบ้าน บางวันก็อาบน้ำไปจากบ้านยายก่อน เมื่อกลับบ้านน้องทิวเล่นๆสักพักก็จะนอนประมาณ 13.00 น. ซึ่งเป็นเวลาที่มะลิวัลย์กับสมชายก็นอนพักผ่อนกลางวันเหมือนกัน หลังตื่นนอนน้องทิวก็จะเล่นๆตามประสาเด็ก และมักจะมีญาติมารับพาไปเที่ยว ถ้าไม่มีญาติมารับไปน้องทิวก็จะคลานเล่นในบ้าน ส่วนมะลิวัลย์ก็จะทำงานบ้าน เช่น ลับมิดเตรียมไว้สำหรับจะไปกรีดยางวันรุ่งขึ้น ตอนเย็นก็เตรียมอาหารและทานข้าวมื้อเย็นประมาณ 17.00 น. - 18.00 น. มะลิวัลย์จะป้อนข้าวน้องทิวโดยใช้ถ้วยของน้องทิวเอง เมื่อป้อนน้องทิวเสร็จ ตนเองจึงจะกินข้าว

ครอบครัวของมะลิวัลย์ชอบกินกับข้าวรสจืด เค็มจัด แต่ไม่ชอบหวานจัด ส่วนของหวานชอบกินทั้งครอบครัว มะลิวัลย์บอกว่า “ชอบทั้งบ้านเลย ของหวานนี่” ซึ่งมักจะกินของ

หวานหลังอาหารและเวลาว่างๆ บางวันก็ทำขนมหวานกินเอง ส่วนกับข้าวที่รสชาติออกหวานจะไม่กินเป็นกับข้าว แต่จะกินเล่นเป็นของว่าง เช่น ปลาต้มหวาน กุ้งหวาน เป็นต้น เวลารับประทานอาหารไม่ต้องรอพร้อมหน้าพร้อมตากัน ใครหิวก่อนก็กินก่อน ภรรยาไม่ต้องจัดเตรียมสำรับให้สามี เมื่อทานอาหารมือเย็นเสร็จก็จะพักผ่อนดูโทรทัศน์และเข้านอนประมาณ 20.00 น.

สิ่งแวดล้อมทางสังคมกับกระบวนการเลี้ยงดูเด็ก

เนื่องจากบ้านของมะลิวัลย์ไม่ได้อยู่ติดร้านขายขนมที่ลูกเล็กจะเดินหรือวิ่งไปซื้อเองได้ แต่น้องท้อปลูกชายคนโตปั่นจักรยานไปซื้อเอง ร้านขายของชำอยู่ห่างไปประมาณ 500 เมตร ส่วนน้องทิวซึ่งอยู่ในวัยกำลังหัดเดินจะมีญาติมารับไปเที่ยวและซื้อขนมมาให้กิน มะลิวัลย์บอกว่าส่วนใหญ่คนที่รับลูกไปไม่ค่อยซื้อขนมถุง 5 บาท (เช่น ฮานามิ โปเต้) ให้กิน เพราะทราบว่ามีผงชูรสเยอะ (โดยสังเกตว่าหลังเด็กกินขนมเด็กจะหิวน้ำมาก) แต่จะซื้อขนมครก ขนมห่อละ 2 บาทชนิดที่กินกับนม (ซีเรียล) ซึ่งน้องท้อเองก็มักจะซื้อมาให้กิน การที่เป็นเช่นนี้มะลิวัลย์ไม่ได้บอกคนที่รับลูกไปว่าห้ามซื้อขนมนั้น ขนมนี้ให้ลูกกิน แต่มะลิวัลย์คิดว่าเขาจะรู้เอง เพราะคนที่รับน้องทิวไปต่างคนก็ต่างมีลูกมีหลานของตัวเอง จึงรู้ว่าควรหรือไม่ควรให้เด็กกินอะไร ตอนนี้ น้องทิวยังไม่เคยได้กินลูกอม เพราะมะลิวัลย์คิดว่าลูกยังกินไม่ได้ คนที่พาน้องทิวไปเที่ยวก็ไม่กล้าให้กิน เพราะกลัวลูกอมจะติดคอเด็ก มะลิวัลย์บอกว่า

“เขาไม่หาหยูดอก เขากลัวลูกเราก้าง เขาไม่หาหยูดอกของฟันนี่นั้ ถ้าก้างถึง ฟันนี้ฟันนี้ เขากลัวเราโทษไข่ม้อย เขากะไม่หาหยูดอก คือ(ของ)ที่ให้กินกะ กินแล้วมันไม่ก้าง ไม่เป็นอันตรายไหร (อะไร)”

เวลาน้องท้อปกลับจากโรงเรียนจะขอเงินแม่ 10 บาท ไปเล่นและซื้อขนม จะกลับบ้านตอนค่ำๆ ถ้าซื้อขนมเยอะกินเหลือก็จะเอามาให้น้อง วันที่น้องทิวจะได้กินขนมจากพี่บ่อยๆ คือวันหยุด เพราะน้องท้อซื้อขนมเสร็จก็กลับบ้านวันละหลายเที่ยว (แต่วันธรรมดาจะกินเองหมดไม่ค่อยเหลือมาให้กิน) วันหยุดน้องท้อจะกินขนมทั้งวัน ประมาณวันละ 20 บาท ค่าขนมของครอบครัววันละ 30-100 บาท โดยน้องทิวจะร่วมกินขนมทุกครั้งที่มีคนซื้อมา ดังที่มะลิวัลย์พูดถึงน้องทิวว่า “หุ้่นทุกรายการ” หลังกินขนมน้องทิวไม่ได้ดื่มน้ำ แต่ผู้วิจัยสังเกตว่าน้ำลายของน้องทิวไหลในปริมาณมาก จึงช่วยชำระล้างคราบอาหารในปากได้

ความรู้ ประสบการณ์และการดูแลสุขภาพช่องปากของแม่และบุคคลในครอบครัว

เมื่อพูดถึงคำว่าสุขภาพช่องปาก มะลิวัลย์จะนึกถึงการแปรงฟัน และเข้าใจว่าสุขภาพช่องปาก หมายถึง การรักษาเกี่ยวกับฟันหรือช่องปาก มะลิวัลย์เคยไปอุดฟัน 2 ซี่ และไปขูดหินปูนเมื่อรู้สึกว่ามีหินที่ฟัน โดยไปขูด 4-5 ปี ต่อครั้ง เนื่องจากบ้านของมะลิวัลย์อยู่ใกล้กับบ้านข้าราชการที่ทำงานอยู่ที่โรงพยาบาลเทพา เวลาจะทำฟันหรือพาลูกไปทำฟันก็จะฝากให้เจ้าหน้าที่คนนี้ออดคิวให้ เขาก็จะโทรศัพท์มาบอกว่าได้คิวที่เท่าไร ให้ไปเวลาใด ทำให้มะลิวัลย์ไม่ต้องเสีย

เวลาไปนั่งรอนาน สามารถทำงานได้ตามปกติ เมื่อใกล้ถึงเวลาก็ค่อยไป มะลิวัลย์บอกว่าคนใน
 ละแวกบ้านก็ใช้วิธีฝากเจ้าหน้าที่ของคิวให้ด้วยเช่นกัน เพราะหากไม่ทำแบบนี้ต้องไปขึ้นบัตรแต่
 เช้า ประมาณ 07.00 น. เพื่อรับคิวด้วยตนเอง และนั่งคอยกันนานกว่าจะได้รับบริการ มะลิวัลย์
 เคยพาน้องท้อไปถอนฟันที่โรงพยาบาลเทพา 2 ซี่ เนื่องจากมีแต่ฟันแท้งงอกออกมาแล้ว แต่ฟันน้ำ
 นมยังไม่หลุด ส่วนการดูแลสุขภาพช่องปากของตนเองนั้น มะลิวัลย์แปรงฟันวันละ 2 ครั้ง คือ
 เวลาอาบน้ำตอนเที่ยงกับเวลาอาบน้ำตอนค่ำก่อนเข้านอน เมื่อแปรงฟันแล้วก็จะไม่ทานอะไรอีก
 ส่วนตอนเช้าไม่ได้แปรงเพราะรีบไปสวนยาง

สมชายเอาใจใส่สุขภาพช่องปากน้อยกว่ามะลิวัลย์ ตามที่มะลิวัลย์บอกว่าสามี
 แปรงฟันไม่สม่ำเสมอทุกวัน และมีฟันอุดหลายรู นับไม่ถูกว่ามีกี่รู โดยมากสมชายจะไปทำฟันที่
 โรงพยาบาลเทพา ส่วนน้องท้อป็นตอนเช้าแปรงฟันบ้าง ไม่แปรงบ้าง แล้วแต่สถานการณ์ว่ารีบ
 หรือไม่ ถ้ารีบไปโรงเรียนมากก็ไม่ได้แปรง ถ้าไม่รีบ พอมีเวลาก็ได้แปรง ตอนเที่ยงแปรงที่โรง
 เรียน ตอนค่ำทานข้าวเสร็จก็แปรงฟัน บางวันมะลิวัลย์ก็เตือนให้ลูกแปรงฟัน โดยจะถามว่าวันนี้
 แปรงฟันแล้วยัง แต่บางวันก็ไม่เตือน เพราะอยากให้ลูกแปรงเอง อยากให้ลูกรู้ว่าเป็นหน้าที่ของตน
 เองโดยไม่ต้องเตือน

มะลิวัลย์คิดว่าสุขภาพช่องปากที่ดีของเด็ก คือ ฟันสวย ปากไม่เหม็น และเข้าใจว่า
 ฟันน้ำนมเด็กยังงัดก็ต้องงู เพราะเด็กแปรงฟันเองไม่ได้ เด็กแปรงเองไม่ทั่วทุกซี่ มะลิวัลย์สังเกตว่า
 ฟันผุเริ่มจากเป็นคราบสีขาวเหมือนคราบน้ำนม และเริ่มเป็นที่ฟันหน้าก่อนฟันหลัง และคิดว่า
 สาเหตุของฟันผุในเด็ก คือ คราบน้ำนม เพราะเวลากินนม นมจะเอ่ออยู่บริเวณฟันหน้าบน ตอนที่ฟัน
 ลูกยังขึ้นมานิดเดียว มะลิวัลย์ใช้ผ้าเช็ด วันละ 2-3 ครั้ง เพราะคิดว่าการทำเช่นนี้จะทำให้ฟันลูกขาว
 สะอาด โดยจะเช็ดให้เวลาอาบน้ำ มะลิวัลย์จำไม่ได้ว่าทราบมาจากไหนว่าจะต้องเช็ดฟันให้ลูก
 มะลิวัลย์บอกว่า “ไม่ ไม่แปรง เบอะฟันล่อมาติดหนึ่ง 6 ซี่ ไม่แปรง แปรงไม่ได้...เช็ดเรื่อยๆ วัน
 หนึ่ง สองสามหน มันเกลี้ยงดี พอเช็ดถึงฟันมันขาวดี ...เวลาอาบน้ำให้พ่นน้ำ เอาฝักรูดๆลงนั้น”

เมื่อเก็บข้อมูลครั้งแรก น้องท้อมีฟันบน 4 ซี่ ฟันล่าง 2 ซี่ มะลิวัลย์เห็นว่าฟัน
 หน้าของน้องท้อมีเริ่มเป็นคราบแล้ว มะลิวัลย์ตั้งใจว่าจะไม่ให้ฟันผุของลูกลูกกลามไปมากกว่านี้ โดย
 จะแปรงให้ทุกวัน 6 เดือนต่อมา ผู้วิจัยเข้าไปในพื้นที่อีกครั้ง ซึ่งเป็นช่วงที่น้องท้อมีอายุเพิ่มขึ้น
 เป็น 1 ปี 4 เดือน มะลิวัลย์บอกว่าตอนนี้เช็ดฟันไม่ได้แล้ว เพราะฟันขึ้นหลายซี่ โดยเฉพาะเมื่อฟัน
 กรามงอก (รูปที่38) มะลิวัลย์จึงเริ่มต้นแปรงฟันให้ลูกโดยไม่ใช้ยาสีฟัน พออายุ 1 ปี 2 เดือนจึง
 ใสยาสีฟันให้ขนาดเท่าเมล็ดถั่วเขียว มะลิวัลย์คิดว่าถ้าใส่มากจะเกิดฟองมาก กลัวลูกจะกลืนเข้าไป
 มากเกินไป มะลิวัลย์บอกว่าแปรงฟันหน้าได้ 1-2 ทีเท่านั้น น้องท้อมีไม่ค่อยยอมให้แปรง ต่างจาก
 ฟันข้างในจะแปรงง่ายกว่าเพราะน้องท้อมียอมให้แปรงแต่โดยดี มะลิวัลย์แปรงฟันให้น้องท้อมีวันละ
 ครั้ง คือ เมื่ออาบน้ำก่อนนอน

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับยาเสพติดนั้น มะลิวัลย์สังเกตจากข้างกล่องยาเสพติด โดยเข้าใจว่า เด็กจำเป็นต้องใช้ยาเสพติด เพราะที่ข้างกล่องยาเสพติดผู้ใหญ่เขียนไว้ว่า “ห้ามใช้ในเด็กอายุต่ำกว่า 7 ปี” หรือ “เด็กอายุต่ำกว่า 7 ปี ไม่ควรกินหรือกลืนยาเสพติด” จึงคิดว่า เด็กควรใช้ยาเสพติดผู้ใหญ่ได้เมื่ออายุมากกว่า 6 ปี ไม่อย่างนั้นคงไม่มีการเขียนเตือนไว้ที่ข้างกล่อง แต่มะลิวัลย์ก็ไม่ทราบว่าจะเป็นอันตรายอย่างไร

จากประสบการณ์การเลี้ยงดูน้องท้อป เมื่อตอนน้องท้อปเล็กๆมะลิวัลย์ก็แปรงฟันให้เช่นเดียวกับน้องทิว มะลิวัลย์คิดว่าเด็กควรแปรงฟันเองได้เมื่ออายุ 5-6 ปี โดยตนจะอ้าปากดูว่าลูกแปรงสะอาดหรือไม่ ถ้าลูกแปรงไม่สะอาดก็จะแปรงซ้ำให้ ซึ่งโดยมากมักจะเป็นตอนก่อนนอน ประมาณสัปดาห์ละ 3 ครั้ง หลังแปรงฟันก่อนนอนแล้วน้องท้อปจะไม่กินอะไรอีก

ปัจจุบันครอบครัวของมะลิวัลย์ก็ดำรงชีวิตอยู่ตามปกติวิสัย ภายใต้วิถีชีวิตของชาวสวนยางที่ค้ำจุนเรื่องการทำมาหากินเป็นเรื่องหลัก ชีวิตประจำวันหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามบทบาทและหน้าที่ประจำวัน กระบวนการเลี้ยงดูเด็กก็ดำเนินต่อไปตามขวบวัยของเด็กที่เติบโตขึ้นเรื่อยๆ

วิเคราะห์กรณีศึกษามะลิวัลย์

กระบวนการเลี้ยงดูเด็กของมะลิวัลย์เป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อสมัยเก่าที่ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นก่อนกับการเลี้ยงดูแบบสมัยใหม่ภายใต้ภาวะเร่งรัดของความจำเป็นด้านเศรษฐกิจและบริบทของชุมชน รวมทั้งเงื่อนไขทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ผู้หญิงมีบทบาทในการทำมาหากินเลี้ยงครอบครัวเคียงคู่ไปกับผู้ชาย ผู้หญิงจึงมิได้มีบทบาทหน้าที่ของ “แม่” และ “แม่บ้าน” เท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่ในบทบาทที่เป็นบทบาทหลักของผู้ชายด้วย ภาระในการช่วยแบ่งเบาการเลี้ยงดูเด็กจึงตกอยู่ที่ผู้สูงอายุในครอบครัวที่เกี่ยวข้องเป็นเครือญาติโดยตรง ก็คือ ตากับยาย ซึ่งได้ถ่ายทอดกระบวนการเลี้ยงดูเด็กแบบคนคนรุ่นเก่าสู่รุ่นปัจจุบัน ในครอบครัวของมะลิวัลย์นั้น เงื่อนไขสำคัญที่มีผลต่อการเลี้ยงดูของมะลิวัลย์ในช่วงขวบปีแรก คือ แม่ ซึ่งเป็นผู้ที่เคยผ่านประสบการณ์ของการเป็นแม่มาก่อน สามารถพูดคุยให้คำแนะนำเรื่องการเลี้ยงดูได้อย่างละเอียดลึกซึ้งกว่าพ่อ นอกจากนั้นความเชื่อต่างๆในการเลี้ยงดูเด็กของป้าแดงก็ถูกถ่ายทอดมาสู่การเลี้ยงดูหลานทั้งที่ผ่านการกระทำของป้าแดงเอง และที่มีอิทธิพลต่อความคิดของมะลิวัลย์ ป้าแดงจึงมีอิทธิพลต่อการเลี้ยงดูของมะลิวัลย์เป็นอย่างมาก แม้จะไม่ได้อยู่เป็นครอบครัวเดียวกันก็ตาม แต่เพราะความเคารพเชื่อฟังที่มะลิวัลย์มีต่อแม่และคิดว่าไม่เป็นผลเสียอะไร อีกทั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้กันและมะลิวัลย์ต้องฝากลูกให้ช่วยเลี้ยง มะลิวัลย์จึงมีโอกาสได้รับคำแนะนำในเรื่องการเลี้ยงดูจากป้าแดงอยู่เสมอ ทั้งในยามที่น้องทิวเป็นปกติและยามป่วยไข้ไม่สบาย

จากกรณีศึกษานี้จะเห็นได้ว่าอิทธิพลของผู้สูงอายุในครอบครัวจะเด่นมากในช่วงขวบปีแรกของกระบวนการเลี้ยงดูที่สัมพันธ์กับสุขภาพทั่วไปเป็นส่วนใหญ่ แต่ไม่ส่งผลเด่นต่อกระบวนการเลี้ยงดูที่สัมพันธ์กับสุขภาพช่องปาก ซึ่งกระบวนการเลี้ยงดูประการหลังนี้จะได้รับ

อิทธิพลเด่นจาก สิ่งแวดล้อมมากกว่า สำหรับครอบครัวของมะลิวัลย์นั้นสิ่งแวดล้อมทางสังคม ส่งผลเด่นกว่าสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เพราะร้านค้าที่ขายขนมค่อนข้างอยู่ใกล้บ้าน ทำให้ช่วยยืดเวลาที่น้องทิวจะกินไปซื้อขนมเอง น้องทิวจะมีโอกาสไปซื้อขนมเองเมื่อโตพอที่จะเดินไปเองได้ ใกล้ๆหรือปั่นจักรยานได้ หรือนั่งซ้อนท้ายจักรยานที่ชายไปเท่านั้น แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้หมายความว่าน้องทิวจะได้กินขนมต่อเมื่อเดินไปซื้อเองได้ เพราะยังมีสิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ เครือญาติ ที่นำขนมมาให้หรือพาน้องทิวไปซื้อ อิทธิพลของเครือญาติจะส่งผลเด่นในช่วงขวบปีที่สองซึ่งเป็นวัยที่ฟันน้ำนมเริ่มทยอยขึ้นมาหลายซี่ เด็กเริ่มพร้อมที่จะรับประทานอาหารที่ใช้ฟันขบเคี้ยวได้เหมือนผู้ใหญ่ และอาหารที่ผู้ใหญ่ชอบหยิบยื่นให้แก่เด็ก ก็คือ ขนม หากพ่อแม่ไม่มีข้อห้ามหรือข้อตกลงกับเครือญาติเกี่ยวกับการกินขนมของเด็ก เด็กก็จะได้จะได้กินขนมบ่อย นอกจากนั้นบุคคลในครอบครัวเองก็มีผลไม่น้อยต่อการกินขนมของเด็กเล็ก ทั้งบรรดาพี่น้องและพ่อแม่ ดังเช่นที่น้องทิวได้ร่วมกินขนมด้วยทุกครั้งที่คุณในครอบครัวซื้อ ดังนั้นการที่จะให้เด็กฟันความเสี่ยงจากขนมกรุบกรอบอันเป็นสาเหตุหนึ่งของการเกิดโรคของฟันผุ ต้องทำความเข้าใจกับทุกคนที่มีส่วนในการเลี้ยงดูเด็กทั้งคนในครอบครัว ตลอดจนเครือญาติทุกคนที่เกี่ยวข้องด้วยจึงจะได้ผล ส่วนความรู้ที่ควรเสริมให้แก่ครอบครัวของมะลิวัลย์ คือ ความรู้เกี่ยวกับยาสีฟัน ในประเด็นต่างๆ เช่น ส่วนประกอบที่สำคัญ ประโยชน์และโทษ ความแตกต่างระหว่างยาสีฟันเด็กกับยาสีฟันผู้ใหญ่และวิธีใช้ เป็นต้น เพราะเป็นความรู้ที่มะลิวัลย์ยังไม่เข้าใจมากนัก

กรณีศึกษาที่ 3 กระบวนการเลี้ยงดูเด็กแบบให้ช่วยเหลือตนเองของแม่ไทยมุสลิม : เด็กกินเก่ง ภายใต้อาการแวดล้อมที่เอื้ออำนวย

น้องกอล์ฟ เด็กชายวัย 2 ขวบ 6 เดือน มักจะเดินๆเล่นตามลำพังบริเวณบ้านหรือริมถนน ในเวลาที่แม่ทำงานหรือไปสวนยาง น้องกอล์ฟไม่ค่อยสวมเสื้อ (รูปที่ 47) ออกนอกบ้านไม่สวมรองเท้า หลังเท้าของน้องกอล์ฟมีแผลที่เกิดจากตุ่มน้ำใสๆแตกออกมา เวลาคั้นน้องกอล์ฟก็เกาบ้าง เขี่ยบ้าง น้องกอล์ฟชอบเล่นแบบเด็กผู้ชายทุกๆไป เช่น เล่นฟุตบอล เล่นม้าของเล่นที่มีล้อปั่นจักรยาน กลางวันน้องกอล์ฟไม่ค่อยนอน ถ้ามีเพื่อนเล่นก็จะเล่นได้ทั้งวัน แม้ไม่มีเพื่อนก็เล่นคนเดียวได้โดยไม่กวนใคร ถ้ามีรายการแข่งฟุตบอลในโทรทัศน์ น้องกอล์ฟจะชอบมาก นั่งดูได้นานๆ นอกจากนั้นยังชอบดูมวย เวลามวยชกถูกใจก็จะโห่ รุสนาซึ่งเป็นแม่ของน้องกอล์ฟบอกว่าน้องกอล์ฟชอบดูมวยกับฟุตบอลมาก

รูปที่ 47 น้องกอล์ฟขี่จักรยานเล่นใกล้ๆบ้าน

รุสนาบอกว่าคนเลี้ยงคุณ้องกอล์ฟแบบธรรมชาติ แบบง่ายๆ ไม่ทะนุถนอมจนเกินไป เพราะตนและกับสามีต่างก็ต้องทำมาหากิน จึงเลี้ยงลูกแบบให้ช่วยเหลือตนเอง ยกเว้นเรื่องที่ทำเองไม่ได้ก็จะทำให้ ไม่โอ้ (ตามใจ)จนเกินไป เพราะบางคนจะโอ้ลูกมาก จะอุ้มตลอดเวลา ไม่ปล่อยให้ลูกเล่นตามพื้นดินพื้นทราย แต่รุสนาไม่เป็นเช่นนั้น ปล่อยให้ลูกเล่นดินเล่นทรายได้ และการที่น้องกอล์ฟช่วยเหลือตนเองได้ เล่นคนเดียวได้ อยู่คนเดียวได้โดยไม่กวนใครนั้น เป็นสิ่งที่รุสนาภาคภูมิใจว่าลูกเก่ง เป็นเด็กเลี้ยงง่าย รุสนาพูดถึงน้องกอล์ฟว่า “กะกินเสร็จจะเล่น เล่นอย่างเดียวไม่กวนกับใคร (หัวเราะ) เทียวเดินเล่นแหม่นๆ คือ เลี้ยงง่าย สรุพบว่าเลี้ยงง่าย”

สุขภาพน้องกอล์ฟโดยทั่วไปดูแข็งแรงสมบูรณ์ดี ตั้งแต่เล็กมาน้องกอล์ฟไม่สบาย บ้างเป็นบางครั้ง เช่น เป็นไข้หวัดธรรมดา แต่รุสนาไม่ค่อยพาไปโรงพยาบาล ถ้าน้องกอล์ฟเป็นไข้ตอนกลางคืน รุสนาจะละลายน้ำยาเขียวใส่ขวดนมให้กิน พอตอนเช้าอาการไข้ก็หายไป ไม่เคยต้องพาไปโรงพยาบาลหรือสถานเอนามัยเลย รุสนาจะพาน้องกอล์ฟไปหาหมอเฉพาะตอนหมอนัดฉีดวัคซีนเท่านั้น และไปฉีดครบทุกเข็ม ไม่เคยขาด (สังเกตจากสมุดบันทึกการฉีดวัคซีนที่รุสนาหยิบให้ดู) ส่วนสุขภาพช่องปากนั้นน้องกอล์ฟไม่เคยปวดฟันและรุสนาก็ยังไม่เคยพาน้องกอล์ฟไปพบหมอฟันเลย

ตอนเช้าทุกวันแม่ไปสวนยาง น้องกอล์ฟจะหยิบเงินที่แม่วางไว้ให้ไปซื้ออาหารเช้าจากร้านค้าข้างบ้าน (รูปที่ 48) บางครั้งน้องกอล์ฟซื้อข้าวผัด บางครั้งก็ซื้อเต้าทอดอย่างเดียว

บางครั้งก็ซื้อข้าวหมกไก่ ซึ่งขายเพียงกล่องละ 5 บาท น้องกอล์ฟซื้อมากินที่บ้าน กินเอง ช่วยเหลือตัวเอง น้องกอล์ฟกินอาหารเช้าเสร็จก็เล่น

รูปที่ 48 ร้านค้าข้างบ้านน้องกอล์ฟที่น้องกอล์ฟเดินไปซื้ออาหารเช้ากินเอง

ช่วงเช้าน้องกอล์ฟได้กินขนมครกที่ย่าทำขายหน้าบ้านทุกวัน เวลาจะกินขนมครกน้องกอล์ฟบอกย่าว่า “ย่า ซื้อขนมครก” ย่าก็หยิบขนมครกให้ น้องกอล์ฟบอกย่าว่า “ใส่ใบกล้วย น้ำผึ้ง (น้ำตาลทราย)กัน” คือ ให้เอาขนมครกวางบนใบตองและใส่น้ำตาลทรายให้ด้วย น้องกอล์ฟไม่ยอมกินขนมครกที่ไม่ใส่น้ำตาลทราย อดีตโต๊ะบิลันที่นั่งอยู่ด้วยจึงใส่น้ำตาลทรายให้และบอกว่ามากเกินไปน้องกอล์ฟจะกินไม่หมด แต่น้องกอล์ฟบอกว่า “กินหมด” น้องกอล์ฟกินขนมครก โดยจิ้มน้ำตาลเต็มผิวหน้าของขนมครก เมื่อกินคำสุดท้ายจะไม่กลืนหมด แต่จะอมไว้ในปากนานๆ แม้ว่าจะกินขนมครกและขย่ำคั้นน้ำ แต่ขณะที่คั้นน้ำยังมีขนมครกอยู่เต็มปาก และเมื่อคั้นน้ำเสร็จแล้ว ขนมครกก็ยังคงอยู่เต็มปากเหมือนเดิม แล้วน้องกอล์ฟก็ไปเล่นต่อ สักครู่ก็จะขอเงินแม่ซื้อขนมจากร้านค้าที่อยู่ใกล้ๆ แม้รุสนาจะบอกว่า ร้านปิด ไม่ขาย แต่น้องกอล์ฟก็เห็นอยู่ว่าร้านเปิด รุสนาจึงหลอกน้องกอล์ฟไม่ได้ ดังบทสนทนาระหว่างน้องกอล์ฟกับแม่ที่ว่า

รุสนา “เขาปิดร้านแล้ว หาไมจิ จิปิดร้าน”

น้องกอล์ฟ “เปิดแล้ว”

รุสนา “ค่อยซื้อนะ น้องนะ”

น้องกอล์ฟ “เหมะ เอาเบี่ยมา”

รุสนา “เอากีบาท”
 นื่องกอล์ฟ “สองบาท”

นื่องกอล์ฟได้เงินไป 3 บาท แล้วไปร้านค้าทันที ตะโกนกลับมาบอกแม่ว่า “ โนะ เปิด” คือ บอกแม่ว่าร้านเปิด รุสนาก็เลยบอกผู้วิจัยว่า โททกนื่องกอล์ฟไม่ได้ว่าร้านปิด เพราะนื่องกอล์ฟเห็นอยู่ ครู่หนึ่งนื่องกอล์ฟก็กลับมาบ้านพร้อมกับขนมซานามิ ถุงละ 2 บาท ตัดมือมาด้วย 1 ถุง แล้วนื่องกอล์ฟก็แกะกินจนหมด แล้วไปเล่นต่อ ชีวิตประจำวันของนื่องกอล์ฟก็คือ “กิน” กับ “เล่น” เท่านั้น รุสนาเล่าว่าเฉพาะช่วงเช้า นื่องกอล์ฟจ่ายเงินสำหรับเรื่องกินไปเกือบยี่สิบบาทแล้ว เช่น เช้าวันหนึ่งนื่องกอล์ฟซื้อข้าวกับน่องไก่ทอดจากร้านค้าและกินข้าวที่บ้านด้วย ทำให้นื่องกอล์ฟมีอยู่ตลอดเวลา ซึ่งนั่นเป็นเหตุผลที่รุสนาคิดว่าทำให้นื่องกอล์ฟเล่นคนเดียวได้โดยไม่กวนใคร และบอกว่าอีกสักประเดี๋ยวนื่องกอล์ฟก็คงจะมาขอเงินไปซื้อขนมอีก ส่วนใหญ่รุสนาจะให้ไป 5 บาท ซึ่งนื่องกอล์ฟก็มักจะได้ขนมถุง 5 บาท ตัดมือกลับมา เวลาขอเงินนื่องกอล์ฟจะบอกแม่ว่า “เอาเบี้ยมั่ง ซื้อขนม” บางวันผู้วิจัยสังเกตเห็นนื่องกอล์ฟซื้อขนมข้าวเกรียบยี่หื้อที่มีชอสจิมบรจอยู่ถุง

เจ้าของร้านใกล้บ้านนื่องกอล์ฟเล่าให้ฟังว่า นื่องกอล์ฟมักจะเข้ามาซื้อขนมกินเอง ร้านค้าที่นื่องกอล์ฟไปซื้ออยู่ประจำมี 2-3 ร้าน (รูปที่ 49- 50) บางครั้งก็ให้นำเหรียญห้าบาทมาซื้อ บางครั้งก็เหรียญสิบบาท นื่องกอล์ฟจะมาซื้อที่ร้านของตนวันละประมาณ 4-5 ครั้ง ตั้งแต่เช้า จนเย็น ถ้าแม่อยู่บ้านจะมาบอ่ย บางครั้งก็มากับพี่สาวที่เรียนอยู่ชั้น ป.4 นื่องกอล์ฟมักจะซื้อ ลูกอม 1 บาท และขนมกรุบกรอบยี่หื้อไก่อ่าง ซึ่งเจ้าของร้านบอกว่านื่องกอล์ฟชอบ

รูปที่ 49 ขนมที่มีขายในร้านค้าตรงข้ามบ้านนื่องกอล์ฟ

ร้านที่น้องกอล์ฟไปซื้อขนมนั้นมีของขายหลายอย่าง เช่น ปลาหมึกแผ่นชนิดหวาน กล้วยฉาบอบเนย มะขามคลุกน้ำตาล ลูกหยีคลุกน้ำตาล ปลากรอบสามรส ถั่วปากอ้า มันฝรั่งเลย์ ฮานามิ ขนมกรอบพริกหยวก โโก้แก่ บิกก้า ข้าวเกรียบโบโร ข้าวโพดอบกรอบตราบางกอก บิสกิต ไวรา ฮานามิ มันฝรั่งชุบเปอร์ลุย ขนมปังเนยสด ขนมปังกรอบ ขนมเกาเข้ อ่อน ขนมปังแฮมไก่ เวเฟอร์จิบๆ เวเฟอร์รสส้ม ขนมปังยี่หื้อของมาเลเซีย (เจ้าของร้านซื้อมาจากตลาดเทพา) ขนมถั่วตัด ขนมไม้ขีดบรรจุถุงเล็กๆรวมกับถั่ว โอวัลติน บะหมี่กึ่งสำเร็จรูปยี่ห้อไวไว คิวิก ต้มยำกุ้ง ฮาฮีรสไข่ จายา และซังน้อย นมดัชมิลค์รสสตอเบอรี่และรสส้ม น้ำอัดลมยี่หื้อแฟนต้า สไปรท์ และโค้ก ส่วนยาสีฟันมียี่ห้อคาร์ลี คอลเกต และโกลด์ซิด

รูปที่ 50 ขนมที่ขายในร้านค้าตรงข้ามบ้านน้องกอล์ฟ

รุตนาเล่าว่าเดี๋ยวนี้น้องกอล์ฟกินขนมมากกว่าเมื่อก่อน ในแต่ละวันค่าขนมของน้องกอล์ฟประมาณ 30 - 40 บาท รุตนาบอกว่าน้องกอล์ฟกินบ่อย “คือว่า กินสื่อกเล็ก (กินจวบจิบ) กินไม่หยุดปากเลย...หนม(ขนม)จะซื้อบ่อย วันหนึ่ง สามสิบบาทน่าจะไม่ว่าค่อยพอ น่าว่าถึงสี่สิบบาท ตอนเย็น รถจะมาขายลูกชิ้น ลูกชิ้นบางทีสิบบาท กินคนเดียว” (รูปที่ 51)

รูปที่ 51 แม่กำลังซื้อลูกชิ้นจากรถเข็นให้น้องกอล์ฟ

รุสนาเล่าถึงตอนที่พิน้องกอล์ฟเริ่มขึ้นว่า น้องกอล์ฟจะกินอะไรก็ให้กินทุกอย่างที่กินได้ น้องกอล์ฟกินเก่ง “กินทุกอย่างที่ขวางหน้า” น้องกอล์ฟเดินไปซื้อขนมที่ร้านค้าเองเมื่ออายุประมาณ 1½ ปี คือ เมื่อเริ่มเดินวิ่งได้ถนัด ส่วนใหญ่จะซื้อพวกขนมถุงสำเร็จรูปถุงละ 5 บาท ไม่ค่อยซื้อลูกอมเพราะรุสนาไม่ค่อยให้กิน

น้องกอล์ฟกินข้าวมื้อกลางวัน โดยตักกินเอง ไม่ให้แม่ป้อน ในมือถือด้วยข้าวใบเล็ก มีเนื้อไก่ 2 ชิ้น (แกงกะทิไก่ใส่หน่อไม้) น้องกอล์ฟกินข้าวน้อย (กินแค่ 2-3 คำ) แต่ชอบกินกับข้าวมากกว่า หลังกินข้าวคำสุดท้ายเสร็จ น้องกอล์ฟบอกว่า “แม่ ล้างมือ” รุสนาก็บอกให้น้องกอล์ฟไปล้างมือที่ก๊อกน้ำที่บ้านปู และบอกให้ล้างปากด้วย น้องกอล์ฟก็เดินไปล้างมือแล้วเดินกลับมาค่อม้ำ รุสนาถามว่า “ล้างมือเกลี้ยงแล้วมั๊ย น้อง” น้องกอล์ฟบอกว่า “เกลี้ยงแล้ว” แล้วน้องกอล์ฟก็ตักข้าวเปล่าใส่ปากอีก 1 คำ แล้ววิ่งไปเล่น

รุสนาเล่าให้ฟังว่า น้องกอล์ฟไม่กินไป เล่นไป ไม่ว่ากินอะไรก็ตาม กินเสร็จจึงจะไปเล่น เพราะฝึกมาอย่างนี้ตั้งแต่เล็กๆ ตอนป้อนข้าวจะไม่พาเดิน พอป้อนเสร็จจึงจะพาเที่ยว ลูกทั้งสี่คนจะไม่ทำแบบนี้เลย รุสนาบอกว่าในละแวกนี้มีแม่หลายคนทีเวลาจะให้ลูกกินข้าว ก็ถือด้วยข้าวเดินตามลูก ป้อนข้าวไป ลูกก็เล่นไปด้วย ซึ่งรุสนาไม่ชอบที่จะทำอย่างนั้น แต่น้องกอล์ฟกินข้าวไม่เป็นเวลา เห็นใครกินข้าวก็กินตาม วันหนึ่งกินข้าวหลายครั้ง รุสนาเล่าว่า “คือนับไม่ถูก เห็นใครกินก็จะกินแล้ว (กินด้วย) ไม่จำกัด เห็นใครกินก็กิน วันหนึ่ง สี่ ห้าหน แต่กินที่ไม่มาก กินทีสองสามคำ สี่ห้าคำ แต่จะกินกับ (กับข้าว) มาก”

นอกจากข้าวและขนมแล้ว น้องกอล์ฟยังดื่มนมเปรี้ยวดัชมิลค์ และนมสด

ชนิดกล่อง ซึ่งน้องกอล์ฟได้ทุกรส ทั้งรสจืด รสหวาน รสซ็อกโกแลต และสตรอเบอร์รี่ โดยมี รดมาขายนมถึงหน้าบ้าน น้องกอล์ฟบอกผู้วิจัยว่า “รถจอดตรงนู” และเอานิ้วชี้ไปที่ถนน รุสนาบอกว่า น้องกอล์ฟดื่มนมเปรี้ยวขวดเดียวไม่อิ่ม เวลาไปซื้อที่ร้านจะซื้อครั้งละ 2 ขวด และเล่าว่าตนเอง ซื้อนมเปรี้ยวครั้งละ 1-2 โหล เพราะ 1 โหลกินได้ 2-3 วันเท่านั้น (ส่วนใหญ่จะ 2 วัน) เฉพาะน้อง กอล์ฟคนเดียวดื่มวันละ 4 ขวด เวลาที่ดื่มนมเปรี้ยวน้องกอล์ฟจะดูดแล้วอมนมไว้เยอะๆ แล้วอ้าปาก แล้วทำแก้มป่อง และทำให้นมเอ่อเต็มปากเล่น ผู้วิจัยสังเกตเห็นนมท่วมบริเวณฟันหน้าล่างทั้งหมด หลังจากน้องกอล์ฟขึ้นดื่มนมเสร็จจึงจะไปเล่น ไม่เล่นไป ดูดไป แต่น้องกอล์ฟก็เทนมที่ เหลือจากกล่องใส่แก้ว ดื่มอีก 1 ครั้ง แล้วก็ไปเล่น โดยไม่ดื่มน้ำ

เวลาน้องกอล์ฟคือ หรือทำพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม รุสนาจะใช้วิธีบอกว่า “อย่า” และบอว่าจะดี เช่น เมื่อน้องกอล์ฟกำลังเล่นนมเปรี้ยว โดยเอาหลอดเป่านมเปรี้ยวในขวด แทนที่จะดูดกินตามปกติ รุสนาพูดว่า “อย่า! แหมะดี สกปรก” ส่วนเรื่องแปรงฟันนั้น รุสนาบอกว่า ใช้ให้แปรงก็แปรงทันทีโดย ไม่ต้องขู่เชิญ

การดูแลสุขภาพช่องปาก

ตอนที่ฟันน้องกอล์ฟยังไม่ขึ้น รุสนาไม่ได้ทำความสะอาดช่องปากให้ลูก เพราะ คิดว่าควรเริ่มดูแลฟันให้ลูกเมื่อฟันเริ่มงอกขึ้นมาแล้ว รุสนาคิดว่าถ้าหัดตั้งแต่แรกๆ เด็กจะเกิดความ เคยชิน แต่ตนไม่ได้ทำอย่างที่คิด เพราะไม่ค่อยมีเวลา รุสนาบอกว่า “กะถ้าว่าลูกหลังงั้น เมื่อฟัน เริ่มแรกขึ้นนี้แหละ (หัวเราะ) แต่เวลานี้ ม่าย (หัวเราะ)”

เมื่อฟันน้องกอล์ฟขึ้นประมาณ 5-6 ซี่ รุสนาเคยซื้อยาสีฟันโคโมะและแปรงสีฟัน ให้ใช้ แต่ใช้ได้ไม่กี่วันน้องกอล์ฟก็เอาไปเล่น ส่วนยาสีฟันยังใช้ไม่ถึงครึ่งหลอดก็ทิ้ง และน้อง กอล์ฟกินยาสีฟันด้วย หลังจากนั้นรุสนาก็ไม่ได้ซื้อให้ใช้อีกเลย แม้รุสนาไม่ค่อยมีเวลาทำความสะอาดฟันให้ลูก แต่ก็ได้สังเกตว่าน้องกอล์ฟชอบแปรงฟัน โดยเวลาใครแปรงฟันน้องกอล์ฟก็ อยากจะแปรงด้วย รุสนาคิดว่าน้องกอล์ฟแปรงฟันไม่ค่อยสะอาด โดยเฉพาะฟันซี่ข้างใน เนื่องจาก น้องกอล์ฟดูแต่ฟันหน้าทั้งข้างบนและข้างล่างเท่านั้น ทุกวันนี้ฟันน้องกอล์ฟแปรงฟันบ้างประมาณ 2-3 วันจึงจะแปรง 1 ครั้ง เช่น วันหนึ่งผู้วิจัยถามรุสนาว่าตอนเข้าน้องกอล์ฟได้ล้างหน้าแปรงฟันบ้าง หรือไม่ รุสนาบอกว่า “กะ น่าว่าไม่ (หัวเราะ) ตอบความจริง เอาตามธรรมชาตินี้แหละ ”

โดยปกติรุสนาบอกว่าน้องกอล์ฟเป็นคนชอบอาบน้ำ เฉพาะช่วงเช้าบางวันน้อง กอล์ฟอาบน้ำ ถึง 2-3 ครั้ง แต่เป็นการอาบน้ำเองตามลำพังและไม่ได้แปรงฟัน เวลาที่น้องกอล์ฟจะ ไปได้แปรงฟันบ้างก็คือ เวลาน้องกอล์ฟเห็นรุสนาแปรงฟันตอนที่ขยเวลาอาบน้ำหลังกลับจากสวนยาง โดยจะแปรงพร้อมกันแต่น้องกอล์ฟไม่ยอมให้รุสนาแปรงฟันให้และไม่ได้แปรงฟันกับรุสนาทุกวัน

รุสนาสังเกตว่าตอนนี้ (ช่วงที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ครั้งแรก) น้องกอล์ฟเริ่มมีฟันผุแล้ว และบอกว่าเริ่มผุเมื่อประมาณ 2 เดือนที่ผ่านมา รุสนาคิดว่าน้องกอล์ฟฟันผุเพราะไม่แปรงฟัน จาก

วันที่เริ่มสังเกตเห็นฟันผุจนถึงวันนี้ (หมายถึงวันที่สัมผัสครั้งแรก) รุสนาบอกว่าฟันน้องกอล์ฟ ไม่ได้ผุเพิ่มขึ้น ยังเหมือนเดิม คือ เป็นสีเหลืองๆ แหว่งๆ เฉพาะฟันหน้า (รูปที่ 41) ส่วนฟันข้างใน ยังไม่เป็นอะไร แต่เมื่อผู้วิจัยคุยด้วยตาเปล่า พบว่าฟันกรามข้างในของน้องกอล์ฟก็ผุแล้ว รุสนาบอกว่าตอนที่ฟันผุแล้วกับฟันยังไม่ผุ น้องกอล์ฟก็ยังกินอะไรๆ ได้ทุกอย่างเหมือนเดิม ยังไม่มีอะไรที่เคี้ยวไม่ได้ และน้องกอล์ฟเองก็ไม่เคยร้องปวดฟัน

กระบวนการเลี้ยงดูน้องกอล์ฟของรุสนาที่กล่าวมาทั้งหมด คือ กระบวนการเลี้ยงดูเด็กของแม่ไทยมุสลิม วัย 33 ปี จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากการศึกษาออกโรงเรียน สามีอายุ 35 ปี เป็นแม่ที่มีลูกคนแรก ตอนอายุ 17 ปี โดยอีก 3 ปี ต่อมา ก็มีลูกอีก 2 คน รุสนาจึงเป็นคุณแม่วัย 20 ปี ที่มีลูก 3 คน และอีก 9 ปีต่อมาเมื่ออายุ 29 ปี ก็ มีลูกอีก 1 คน ซึ่งก็คือ น้องกอล์ฟ วัย 2 ปี 6 เดือน ในปัจจุบันจึงรุสนาเป็นคุณแม่วัย 33 ปีที่มีลูกทั้งหมด 4 คน

ครอบครัวของรุสนาเป็นครอบครัวเดี่ยว มีเฉพาะพ่อแม่ลูก 6 คน บ้านของรุสนาอยู่ใกล้กับบ้านญาติและบ้านแม่สามี มีลักษณะเป็นบ้านปูนชั้นเดียว บริเวณลานดินหน้าบ้านได้ร่มต้นมะขามเป็นพื้นที่ใช้สอยร่วมกันระหว่างบ้านแม่สามีและบ้านพี่สามี และเป็นจุดรับซื้อน้ำยางแห้งหนึ่งของหมู่บ้าน บริเวณริมถนนหน้าบ้านมีแคร่หรือศาลาไม้หลังเล็กๆที่แม่สามีนั่งขายขนมครกตอนเช้าๆ บางวันรุสนาก็นั่งขายขนมหรือขายแกงที่ศาลานี้ บ้านขวามือติดกันและบ้านตรงข้ามเป็นร้านขายของที่น้องกอล์ฟเดินไปซื้อข้าวและขนมกินเป็นประจำ

รุสนาเติบโตมาในครอบครัวไทยมุสลิม แต่รุสนาบอกว่าในแต่ละวันตนไม่ได้ทำละหมาดเลย เพราะขี้เกียจ ทำให้แม่บ่นว่ารุสนาขี้เกียจ รุสนาบอกว่าน้องสาวของตนก็ไม่ได้ทำละหมาด ส่วนคนอื่นๆในหมู่บ้านนั้น ถ้าเป็นคนรุ่นพ่อแม่จะทำครบทุกครั้งไม่ขาดเลย ส่วนคนรุ่นหลังๆจะไม่ค่อยทำ ลักษณะภายนอกที่บ่งบอกว่า เป็นมุสลิมของรุสนา คือ การคลุมศีรษะด้วยผ้าฮิญาบเวลาออกนอกบ้าน

พ่อกับแม่ของรุสนาแต่งงานกันที่บ้านน้ำเปรี้ยวและอยู่ที่นี้มาประมาณ 40 ปีแล้ว พ่อของรุสนาเสียชีวิตแล้ว ส่วนแม่ยังมีชีวิตอยู่ รุสนาเป็นลูกคนที่ 3 ในบรรดาพี่น้องทั้งหมด 5 คน ตอนเด็กๆ พ่อแม่เลี้ยงรุสนาแบบตามใจ โดยพ่อแม่จะตามใจลูกทุกคน ส่วนมากลูกๆจะไม่ค่อยกลัวทั้งพ่อและแม่ รุสนาจึงทำอะไรไม่ค่อยเป็น เพราะไม่ค่อยได้ทำงานบ้าน เพิ่งจะมาทำเป็นตอนแต่งงานแล้ว ตอนนี้รุสนาเป็นแม่บ้านและเป็นคุณแม่เต็มตัว มีลูก 4 คนที่ต้องรับผิดชอบ ลูกคนโตเป็นผู้ชายอายุ 15 ปี กำลังเรียนอยู่ชั้น ม. 3 คนที่ 2 เป็นผู้ชาย อายุ 13 ปี กำลังเรียนอยู่ชั้น ป. 6 รร. บ้านน้ำเปรี้ยว คนที่ 3 เป็นผู้หญิง อายุ 10 ปี กำลังเรียนอยู่ชั้น ป. 4 รร. บ้านน้ำเปรี้ยวเช่นเดียวกัน และลูกคนสุดท้องเป็นผู้ชาย คือ น้องกอล์ฟ อายุ 2 ปี 6 เดือน

รุสนาแต่งงานกับสามีที่บ้านน้ำเปรี้ยวตอนอายุ 15 ปี ขณะนั้นสามีอายุ 18 ปี โดยผู้ใหญ่จัดการให้แบบคลุมถุงชน หลังจากแต่งงานได้ 2 ปี ก็ มีลูกคนแรก ระยะห่างของการมีลูก คือ

3 ปี 2 คน สามีมักรูสนา เป็นคนเคร่งครัด เจ็บขริม ไม่พูดมาก ทำให้ลูกๆทุกคนเกรงกลัวพ่อ พ่อพูดคำไหนก็คำนั้น ครอบครัวของรูสนาก็เลี้ยงลูกมาแบบนี้ คือ พ่อแม่ไม่ต้องพูดมาก แต่ลูกๆจะเกรง ในส่วนบทบาทของสามีภรรยา นั้น รูสนาบอกว่าส่วนใหญ่สามีเป็นผู้นำ แต่ก็ให้เกียรติซึ่งกันและกัน เรื่องสำคัญของครอบครัวจะปรึกษาหารือกัน

ตอนเริ่มแต่งงานใหม่ๆรูสนาอยู่กับแม่ตนเอง หลังจากแต่งงานเพียง ได้ 1 ปีจึงแยกครอบครัวมาเป็นครอบครัวเดี่ยว ทั้งรูสนาและสามีทำอาชีพเดี๋ยวมารถตลอดตั้งแต่เริ่มแต่งงานจนมีลูก 4 คน คือ รูสนาทำสวนยาง มีสวนยาง 12 ไร่ และขายข้าวราดแกง ขนม เครื่องดื่มเป็นอาหารเสริม ส่วนสามีไปรับจ้างขับรถแท็กซี่แถวที่อำเภอยะลา จังหวัดยะลา ไปเช้า เย็นกลับ รายได้ของครอบครัวเฉลี่ยเดือนละ 6,000 บาท แต่รายได้ดีขึ้นเรื่อยๆทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น จากบ้านเดิมที่เป็นบ้านไม้ ตอนนี้อยู่บ้านหลังใหม่ที่เป็นบ้านปูนซีเมนต์ ปลูกสร้างแบบชั้นเดียว พื้นปูกระเบื้อง ซึ่งในหมู่บ้านนี้ถือว่าใครสร้างบ้านปูพื้นกระเบื้องจัดว่าฐานะไม่ลำบาก ภายในบ้านรูสนามีข้าวของเครื่องใช้ในบ้านครบครัน เช่น ทีวี ตู้เย็น เครื่องเสียง เป็นต้น

ปัจจุบันรูสนาทำอาชีพสองอย่าง คือ ทำสวนยางเป็นอาชีพหลัก และขายข้าวราดแกงและขายขนมเป็นอาชีพเสริม ใน “วันหอม” คือ วันที่โต๊ะอิหม่ามรักษาคนไข้ ซึ่งมีสัปดาห์ละ 2 วัน คือ วันอังคารกับวันศุกร์ จะมีผู้คนมาให้โต๊ะอิหม่ามรักษาอาการต่างๆ รูสนาก็ขายข้าว ขนม และเครื่องดื่มให้แก่ผู้คนเหล่านั้น บางวันก็ขายขนมพิมพ์หรือขายแกงที่ศาลาไม้เล็กๆหน้าบ้าน วันที่ไปกรีดยาง รูสนาจะตื่นไปสวนยางประมาณ 02.00 น. หรือ 03.00 น. และกลับมาบ้านประมาณ 8.00 น. จากนั้นไปเก็บน้ำยางอีกทีตอน 9.00 น. และเสร็จประมาณ 10.00 -11.00 น. แต่บางวันก็จ้างเด็กไปเก็บแทน หลังจากกลับมาจากเก็บน้ำยางก็จะนั่งพักผ่อนพอสบายเหนื่อยแล้วจึงอาบน้ำ นอนพักผ่อน บางวันก็นอนพักโดยที่ยังไม่ได้อาบน้ำ บางวันก็นั่งคุยกับเพื่อนบ้าน หรือซักผ้า ประมาณ 1.00 น. จะเป็นเวลานอนพักผ่อนและตื่นนอนประมาณ 15.00-16.00 น. แต่บางวันก็ไม่ได้นอน หลังตื่นนอนช่วงบ่ายก็จะมีเวลาว่างได้อยู่ดูแลลูกเต็มที่ จากนั้นก็ทำกับข้าวประมาณ 17.00 น. และทานข้าวมือเย็นประมาณ 20.00 น. หลังจากนั้นก็เข้านอน

จากกิจวัตรประจำวันดังกล่าว ทำให้รูสนาเลี้ยงลูกแบบให้ช่วยเหลือตนเอง เพราะไม่มีเวลาที่จะดูแลทะนุถนอมลูก ไม่มีเวลาจัดข้าวปลาอาหารให้ลูกในตอนเช้า ผู้วิจัยจึงมักจะเห็นน้องกอล์ฟเดินตามถนนหรือเล่นแถวบริเวณบ้านคนเดียว จนเป็นภาพที่จินตนาในช่วงที่เข้าไปเก็บข้อมูลในพื้นที่ แต่เมื่อ 6 เดือนต่อมา น้องกอล์ฟอายุย่างเข้า 3 ขวบ ความเปลี่ยนแปลงที่ผู้วิจัยสังเกตเห็น คือ ภาพน้องกอล์ฟที่ไม่สวมเสื้อผ้าได้หายไป กลายเป็นน้องกอล์ฟคนใหม่ที่สวมเสื้อผ้าเรียบร้อย ทั้งเสื้อและกางเกง แม้บางวันเป็นชุดที่ใส่ซ้ำ เช่น เมื่อวานกับวันนี้ก็ยังเป็นเสื้อผ้าชุดเดิม ซึ่งเป็นอีกภาพหนึ่งที่บ่งบอกถึงความไม่พิถีพิถันในสุขอนามัยทำได้นัก

วิเคราะห์กรณีศึกษารุสนา

การเลี้ยงน้องกอล์ฟนั้นเงื่อนไขสำคัญในการเลี้ยงลูกของรุสนาอยู่ภายใต้แนวคิดของตนเองและสามี ผสมผสานกับวิถีชีวิตที่ต้องทำมาหากินและสภาพแวดล้อม ดังที่รุสนาบอกว่าเลี้ยงลูกแบบธรรมชาติ ให้ช่วยเหลือตนเอง เพราะทั้งตนเองและสามีต่างก็ต้องทำมาหากิน ไม่ค่อยมีเวลาทะนุถนอมลูก ประจวบกับขวบวัยของน้องกอล์ฟที่เริ่มช่วยเหลือตนเองได้ เดินไปซื้ออาหารกินเองได้ พฤติกรรมการไปซื้อข้าวและขนมกินเองของน้องกอล์ฟถูกรวมอยู่ในพฤติกรรมการเลี้ยงแบบให้ช่วยเหลือตนเอง ดังนั้นการเดินไปซื้อขนมกินเองของน้องกอล์ฟจึงเป็นสิ่งที่ไม่ร้ายแรงและเป็นเรื่องปกติของครอบครัว นอกจากนี้เงื่อนไขสำคัญที่มาช่วยเสริมพฤติกรรมของน้องกอล์ฟคือสภาพแวดล้อมที่มีร้านขายของอยู่รายรอบบ้าน ทำให้น้องกอล์ฟไปร้านขนมได้บ่อยๆ บวกกับความคิดของรุสนาที่ว่าลูกเป็นเด็กที่เลี้ยงง่าย เพราะลูกสามารถอยู่คนเดียวได้ เล่นคนเดียวได้โดยไม่มีใคร และที่เป็นเช่นนี้เพราะลูกอึดทั้งวัน เนื่องจากลูกกินเก่ง กินได้ตลอดเวลา ทำให้รุสนาไม่ค่อยปฏิเสธเมื่อลูกขอเงินซื้อขนม เพราะเมื่อลูกอึดลูกก็จะไม่ร้องกวน อีกปัจจัยหนึ่งที่ไม่ควรมองข้าม คือ พฤติกรรมการกินของน้องกอล์ฟเอง น้องกอล์ฟมีวิธีการกินขนมหรือนมที่เอื้อต่อการเกิดฟันผุ เมื่อบวกกับความถี่ของการกินในแต่ละวันที่กินขนมบ่อยครั้ง ผสมกับการไม่ค่อยได้ทำความสะอาดช่องปาก ที่ 2-3 วันจึงจะได้แปรงฟันสักครั้ง ทำให้โอกาสที่ฟันน้องกอล์ฟจะผุมีสูงมาก

การปลูกฝังเรื่องการทำความสะอาดช่องปากน้องกอล์ฟ น่าจะอยู่ในวัยที่รุสนาสามารถทำได้ เพราะจากพฤติกรรมของน้องกอล์ฟเป็นเด็กที่ชอบเลียนแบบ เห็นใครกินข้าวก็กินตาม เห็นแม่แปรงฟันตอนเที่ยงก็จะแปรงด้วย หากรุสนาได้รับทราบข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยเสริมต่างๆที่ทำให้เกิดฟันผุที่ไม่เพียงแต่การไม่แปรงฟันตามที่รุสนาเข้าใจเท่านั้น ก็จะทำให้รุสนามีความเข้าใจเรื่องการดูแลรักษาสุขภาพช่องปากลูกมากขึ้น และรุสนาควรตระหนักในความสำคัญของการดูแลให้ลูกได้แปรงฟัน เพราะจะช่วยให้ฟันลูกผุน้อยลงเนื่องจากรุสนาทราบดีแล้วว่าการไม่แปรงฟันเป็นสาเหตุให้เกิดฟันผุ เวลาที่รุสนาสามารถดูแลให้น้องกอล์ฟได้แปรงฟันทุกวัน คือ ตอนเที่ยง โดยเฉพาะแปรงตอนเที่ยงเวลาอาบน้ำพร้อมกับตน เพราะน้องกอล์ฟเองก็มีพฤติกรรมที่ชอบแปรงฟันตามแม่อยู่แล้ว และถ้าหากได้แปรงก่อนนอนด้วยก็จะเป็นผลดีกับสุขภาพช่องปากของน้องกอล์ฟมากยิ่งขึ้น ซึ่งการแปรงฟันให้ลูกก่อนนอน เป็นสิ่งที่ทำได้โดยไม่ขัดต่อกิจวัตรประจำวันของรุสนาแต่อย่างใด

กรณีศึกษาที่ 4 การเลี้ยงดูน้องราเชนของรอชียะ : กระบวนการเลี้ยงดูเด็กของหญิงไทยมุสลิมใน

ครอบครัวเดี่ยวภายใต้ฐานะที่ค่อนข้างลำบาก

รอชียะ แม่วัย 24 ปี จบการศึกษาชั้น ม. 6 รอชียะมีลูก 2 คน คนโตเป็นผู้หญิงอายุ 9 ปี ชื่อน้องรานี กำลังเรียนอยู่ชั้น ป. 3 โรงเรียนบ้านน้ำเปรี้ยว ส่วนคนเล็กเป็นผู้ชาย คือ น้อง

ราชน อายุ 11 เดือน รอซียะอาศัยอยู่ในบ้านไม้ที่มีได้ถุนเดี่ยวๆ เป็นบ้านที่ต่อเติมออกมาจากบ้านของแม่สามี หลังคาบ้านมุงด้วย “ใบทรง” มีลักษณะคล้ายใบจาก ตัวบ้านแบ่งเป็นสองส่วน คือด้านหน้าเป็นที่นั่งเล่น นอนเล่นได้ และมีเตาถ่านและไม้ฟืนสำหรับหุงหาอาหาร ถัดเข้าไปข้างในเป็นห้องนอน ซึ่งมีเพียงห้องเดียว (รูปที่ 52) หลังบ้านมีต้นไม้ใหญ่ มีแคร่ไม้และเปลที่ผูกไว้บนต้นไม้ เป็นที่ที่รอซียะนั่งเล่นนอนเล่นกับลูกในเวลาหลังเสร็จงานสวนยาง ส่วนบ้านพ่อแม่สามี เป็นบ้านชั้นเดียว พื้นบ้านเป็นปูนซีเมนต์ธรรมดา ไม้ได้ปลูกกระเบื้อง ส่วนในละแวกใกล้เคียงมีร้านขายของชำของชาวไทยมุสลิม 2 ร้าน ซึ่งขายขนมสำหรับเด็กๆ ด้วย

รูปที่ 52 บ้านของรอซียะ (หลังเล็ก)ที่อยู่ติดกับบ้านแม่สามี (หลังใหญ่)

รอซียะเป็นคนพื้นเพเดิมจังหวัดยะลา เติบโตมาในครอบครัวที่พ่อกับแม่แยกกันอยู่ ตอนเล็กๆมีญาติมาขอรอซียะไปเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม แม่ก็ยกให้ แม่ญาติที่มาขอไปเลี้ยงจะมีฐานะดียกกว่าแม่ แต่รอซียะได้รับการเลี้ยงดูมาแบบสุขสบายตามอัตภาพเพราะเป็นลูกคนเดียวของแม่บุญธรรม รอซียะได้เรียนหนังสือจนจบชั้น ป.6 และเรียนต่อที่โรงเรียนสอนศาสนาจนถึง ม. 4 จากนั้นก็แต่งงานกับสามีซึ่งเป็นคนบ้านน้ำเปรี้ยว เมื่ออายุ ได้ 14 ปี โดยคำแนะนำของญาติผู้ใหญ่ที่แต่งงานกับคนบ้านน้ำเปรี้ยวเช่นเดียวกัน หลังแต่งงานได้ 5 เดือนก็มีลูกคนแรก คือ น้องรานี และมาอยู่บ้านน้ำเปรี้ยวกับสามีตอนอายุ 15 ปี ต่อมาเมื่ออายุ 22 ปี รอซียะก็ตั้งครรถ์ลูกคนที่สองคือ น้องราชน

ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวรอซียะจัดว่าอยู่ในระดับค่อนข้างลำบากหรือ

ยากจนในสายตาของเพื่อนบ้าน รอซียะเองก็บอกว่ามีความเป็นอยู่ที่ลำบากกว่าก่อนแต่งงาน ครอบครัวของรอซียะมีส่วนยางเพียง 3 ไร่ รอซียะกับสามีจึงไปรับจ้างกรีดยางสวนคนอื่นด้วยและเลี้ยงวัวอีก 10 ตัว เป็นอาชีพเสริม นอกจากนี้รอซียะหารายได้เสริมด้วยการขายข้าวแกงให้เด็กนักเรียนที่โรงเรียนบ้านน้ำเปรี้ยว รวมรายได้ของรอซียะกับสามีประมาณ เดือนละ 6,000-8,000 บาท ซึ่งรอซียะบอกว่าพออยู่ได้ แต่ก็อยากมีบ้านดีๆ อยู่ อยากมีข้าวของเครื่องใช้ในครัวเรือนเหมือนครอบครัวคนอื่น อยากมีโทรทัศน์ พอมีลูกก็อยากให้ลูกมีอะไรๆ เหมือนลูกคนอื่น รอซียะพูดถึงครอบครัวของฮาชาติว่า มีความเป็นอยู่ที่สบายกว่าตน เป็นครอบครัวที่พร้อม มีฐานะความเป็นอยู่ดี มีคนช่วยดูแลลูก พ่อแม่ก็เป็นพ่อแม่ของตัวเอง ไม่ใช่พ่อแม่สามีอย่างรอซียะ เพราะถ้าเป็นพ่อแม่สามี รอซียะจะค่อนข้างเกรงใจเวลาต้องฝากเลี้ยงลูกในยามที่ไปสวนยางหรือไปทำธุระนอกบ้าน

แม้รอซียะจะเติบโตมาในครอบครัวมุสลิมที่แม่บุญธรรมพร่ำสอนให้ปฏิบัติตามหลักศาสนา และได้ผ่านการเรียนศาสนา มา ทำให้รอซียะทราบว่าการได้แปร่งฟันก่อนละหมาดเป็นการทำความสะอาดร่างกายที่สมบูรณ์และจะได้บุญมากกว่า แต่รอซียะเองก็ไม่ได้แปร่งฟันก่อนละหมาดทุกครั้ง โดยบอกว่าไม่ว่าง ส่วนใหญ่จะแปร่งฟันตอนเช้า หรือถ้าตอนเที่ยงอาบน้ำละหมาดพอดีก็จะแปร่งฟัน รอซียะบอกว่าคนทางยะลา นราธิวาส ปัตตานีจะเคร่งศาสนากว่าทางนี้ (หมายถึงจังหวัดสงขลา) เพราะว่าทางนี้คนไทยมุสลิมน้อยกว่า คนไทยมุสลิมทางนี้ทำตามสบายได้ คนที่ชอบคลุมผ้าก็คลุม ไม่ชอบก็ไม่คลุม แต่ทางโน้นคนมุสลิมมาก และคลุมศีรษะกันเป็นส่วนใหญ่

แม้บ้านรอซียะอยู่ติดกับบ้านพ่อแม่สามี แต่ไม่ได้ทำกับข้าวกินด้วยกัน ครอบครัวของรอซียะหุงหาอาหารกินต่างหาก เวลาทานข้าว รอซียะจะป้อนข้าวให้น้องราชนกินให้เสร็จก่อน โดยใช้ถ้วยแยกต่างหาก ส่วนรอซียะ สามี และน้องรานีจะรับประทานพร้อมกัน บางครั้งรอซียะก็ตักข้าวให้สามี บางครั้งสามีก็ตักเอง ไม่ถึงกับต้องจัดเตรียมสำรับให้ รอซียะบอกว่าถ้ามีเวลาก็ทำให้ แต่ถ้าลูกกวนก็ให้จัดการเองหรือบางวันสามีก็ทำกับข้าวเองด้วย รอซียะกับน้องรานีชอบอาหารประเภททอด น้องรานีชอบกินผักนึ่งและกินผักตามบ้านได้ทุกชนิด เช่น ผักตำลึง ผักหวาน ส่วนสามีชอบผัดเผ็ด ชอบเค็มๆ ถ้าเป็นแกงจะทำรสชาติค่อนข้างไปทางเค็ม ไม่มีใครชอบรสหวาน ส่วนน้องราชนกินข้าวต้มไก่ที่ต้มจนเปื่อยซึ่งทำไว้สำหรับน้องราชนโดยเฉพาะ

การเลี้ยงลูกและทำงานบ้านเป็นหน้าที่หลักของรอซียะ นอกจากนั้นก็ช่วยสามีกรีดยาง ส่วนสามีของรอซียะมีหน้าที่หลักคือ กรีดยาง เลี้ยงวัว และช่วยทำงานบ้านบ้างเล็กน้อย เช่น ซักผ้า หรือช่วยทำกับข้าวบ้างในวันที่ลูกร้องกวนแม่ รอซียะ คิดว่าอาชีพของรอซียะมีเวลาได้อยู่กับลูกมากกว่าอาชีพอื่น ซึ่งเป็นความคิดที่สอดคล้องกับมะลิวัลย์ รอซียะมีความคิดเห็นว่าอาชีพสวนยางนั้นตอนเช้าก็ได้อยู่กับลูก เที่ยงก็ได้อยู่กับลูก เย็นก็ได้อยู่กับลูก พูดได้ว่าอยู่กับลูกทั้งวัน ส่วนอาชีพอื่น เช่น ครู ต้องทิ้งลูกไว้ทั้งวัน ต้องจ้างเลี้ยงลูก ดังคำพูดที่ว่า “หัวเข้ากะหลบ (กลับ)

หัวเตียงกะยั้ง (อยู่) หัวค้ำกะยั้งสะ เหมือนคนเป็นครูอ้ายไทร (อะไร) ต้องจ้างทั้งวัน ละ(ทั้งลูก)ทั้งวัน นี่เบอะ (แต่นี้) อยู่ทั้งวัน”

ทุกวันที่ไปกรีดยางรอชียะจะตื่นนอนเวลา 05.00 น. อาบน้ำ แปรงฟัน ละหมาด แล้วไปกรีดยางประมาณ 6.00 น. กลับมาบ้านประมาณ 7.00 น. ดูแลให้ลูกคนโตไปโรงเรียน ให้ลูกกินข้าวก่อน ส่วนรอชียะกินข้าวประมาณ 7.30 น. แล้วไปเก็บน้ำยางประมาณ 9 โมง กลับมาประมาณ 11.00 น. จากนั้นก็อาบน้ำ แปรงฟัน ละหมาด หุงข้าว กินข้าวมื้อกลางวัน ถ้าวางๆก็นอนหรือเล่นกับลูก ช่วงบ่าย 15.00-16.00 น. ไปเลี้ยงวัวที่สวนยาง ตอนค่ำละหมาดเสร็จก็กินข้าวประมาณ 18.30-19.00 น. จากนั้นก็ดูทีวีบ้านแม่สามี ประมาณ 20.00 น. สามีไปรับน้องรานี ซึ่งไปเรียนอ่านคัมภีร์อัลกุรอานที่บ้านฮายาติกลับบ้าน

ส่วนสามีตื่นไปกรีดยาง เวลา 03.00 น. หรือ 04.00 น. โดยมากสามีจะตื่นนอนแล้วก็แปรงฟันก่อนไป ถ้าวางไหนไม่ได้แปรงฟัน ก็จะแปรงตอนกลับมา รอชียะนั้นตามไปกรีดยางตอนเช้า สามีไปขายน้ำยางประมาณ 11.00 น. จากนั้นก็พักผ่อน และเลี้ยงวัว ซึ่งรอชียะกับสามีจะช่วยกัน อาชีพเลี้ยงวัวเป็นอาชีพที่ไม่ได้ยุ่งมากมายนัก สามารถทำเป็นอาชีพเสริมได้สบายๆ เพราะต้นทุนต่ำ และไม่เหนื่อยมาก เพียงแค่ตอนเช้าพาวัวไปปล่อยที่สวนยาง พอกลับจากสวนยางประมาณ 11.00 -12.00 น. ก็ให้วัวกินน้ำ โดยพาน้ำไปให้วัวกิน แล้วก็เลี้ยงวัว คือ เปลี่ยนที่ให้วัวกินหญ้าที่ใหม่ พอเวลาประมาณ 15.00 - 16.00 น. ก็ปล่อยวัวให้เดินกินหญ้า ตกเย็นเวลาประมาณ 17.00 น. ก็เอาวัวเข้าคอก

ฐานะทางเศรษฐกิจกับการเลี้ยงดูเด็กที่สัมพันธ์กับสุขภาพช่องปาก

แม้ว่าครอบครัวของรอชียะจัดว่าค่อนข้างลำบากในสายตาของเพื่อนบ้าน แต่กระบวนการเลี้ยงดูลูกของรอชียะก็ไม่ได้แตกต่างกับเพื่อนบ้านคนอื่นๆ นับตั้งแต่เมื่อฝากครรภ์ตอนตั้งครรภ์น้องรานา รอชียะฝากครรภ์ที่สถานีอนามัยเกาะสะบ่า และได้รับ “สมุดสีเขียว” ซึ่งเป็นสมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็กที่เจ้าหน้าที่แนะนำให้ปฏิบัติตามวิธีการเลี้ยงดูเด็กที่มีอยู่ในนั้น

รอชียะคลอดน้องรานาที่โรงพยาบาลเทพา ช่วงที่สัมผัสครั้งแรกน้องรานาอายุได้ 11 เดือน ร่างกายอ้วนท้วนสมบูรณ์ กำลังนั่งได้ หัดทำเสียงอ้อแอ้ได้ ตั้งแต่แรกคลอดจนถึงช่วงนี้ น้องรานาไม่ค่อยเจ็บป่วยเป็นอะไรที่ถึงกับต้องพาไปหาหมอ มีบ้างก็เป็นไข้หวัดเพียงเล็กน้อย รอชียะพาไปหาหมอที่สถานีอนามัย โดยไปคนเดียวบ้าง ไปกับสามีบ้าง

วันที่รอชียะคลอดน้องรานา คนที่พาไปโรงพยาบาล คือพี่สาวของสามีและสามี ส่วนแม่สามีและญาติพี่น้องคนอื่นๆก็จะตามไปเยี่ยมในวันต่อมาหลังจากคลอดเสร็จแล้ว พอคลอดเสร็จสามีก็ทำอาซานให้ลูก เมื่อลูกมาอยู่บ้านครบ 7 วัน ก็ทำพิธีขึ้นเปล โดยแม่สามีเป็นคนทำให้เวลาขึ้นเปลมีการทำข้าวเหนียวเหลือง อ่านคาถาออกเป็นภาษาในคัมภีร์ แล้วเอาเด็กใส่เปล แต่รอชียะบอกว่าตนไม่ค่อยรู้เรื่องเหล่านี้

หลังคลอดรอซียะเลี้ยงราชนด้วยนมแม่ ตั้งแต่แรกคลอดจนถึง 6 เดือน การที่รอซียะไม่ไปกรีดยางหลังจากคลอดได้ 40 วันเหมือนคนอื่นๆ เนื่องจากมีสวนยางไม่มาก ทำให้มีเวลาให้ลูกกินนมแม่ได้มากกว่า 40 วันหลังคลอด ซึ่งทุกวันนี้น้องราชนก็ยังกินนมแม่อยู่และให้กินนมผสมยี่ห้อคูเม็กซ์ด้วย โดยให้กินนมผสมเฉพาะเวลาที่ตนเองต้องไปกรีดยาง ซึ่งรอซียะเริ่มไปกรีดยางเมื่อเดือนที่แล้วนี้เอง (มีนาคม พ.ศ. 2547) เวลารอซียะไปกรีดยางจะฝากลูกไว้กับแม่สามี ในช่วง 8.00 - 11.00 น. แม่สามีก็จะเป็นคนให้เด็กกินนมผสม โดยรอซียะเตรียมขวดน้ำไว้ให้ด้วย บางครั้งแม่สามีก็ให้น้องราชนดื่มนมเปรี้ยว โดยเทนมเปรี้ยวประมาณ 2 ขวด ใส่ขวดนมให้ลูก ดูนมเสร็จก็ให้ดื่มน้ำตาม เพราะกลัวหลานคอแห้ง นอกจากนั้นก็ให้กินขนมปังรสจืดชุบน้ำอุ่น หรือช่วยอาบน้ำ รอซียะบอกว่าตนเองรู้สึกเกรงใจแม่สามีมากเวลาที่ต้องฝากลูกไว้ให้ช่วยเลี้ยง แต่ก็จำเป็นต้องทำอย่างนี้

รอซียะให้น้องราชนกินนมแม่วันละหลายครั้ง หิวเมื่อไหร่ก็ให้กินเมื่อนั้น ช่วงเช้าถึงเที่ยง ให้กินประมาณ 3 ครั้ง คือ ตอนเช้า 1 ครั้ง ตอน 09.00 - 10.00 น. 1 ครั้ง และตอน 11.00 - 12.00 น. อีก 1 ครั้ง (ก่อนจะนอนตอนเที่ยง) ส่วนช่วงบ่าย - ตอนเย็น ดื่มนอนมาก็กิน 1 ครั้ง และกว่าจะถึงเย็น ให้กินอีกประมาณ 2-3 ครั้ง รวมแล้วช่วงกลางวันน้องราชนกินนมแม่ประมาณ 5-6 ครั้ง และ ช่วงกลางคืน ให้กิน 2 ครั้ง คือเวลา 02.00 น. กับ 05.00 น. รอซียะให้ลูกกินนม 2 ข้าง โดยให้กินข้างขวา ก่อน ตามด้วยข้างซ้าย เพราะเชื่อว่าข้างขวาเป็นข้าว ข้างซ้ายเป็นน้ำ หลังกินนม บางครั้งก็ให้ดื่มน้ำ บางครั้งก็ไม่ให้ดื่ม ถ้าให้ดื่มส่วนมากให้ลูกดื่มกับแก้ว

รอซียะเริ่มให้น้องราชนกินอาหารเสริมตั้งแต่อายุ 4 เดือน โดยให้กิน “ข้าวกระป๋อง” (หมายถึง อาหารเสริมสำเร็จรูปสำหรับเด็กที่มีขายโดยทั่วไป) แต่น้องราชนไม่กิน รอซียะก็เลยต้มข้าวต้มให้ เมื่อก่อนที่ฟันขึ้น รอซียะให้น้องราชนกินข้าวเปล่าๆ พอฟันเริ่มขึ้นแล้วให้กินกล้วยเตี้ยว หรือไก่ต้มด้วย

ทุกวันนี้น้องราชนยังกินนมเป็นอาหารหลัก และกินข้าวต้มเป็นอาหารเสริมวันละ 3 มื้อ คือ ตอนเช้า ตอนเที่ยง และตอนค่ำ แต่กินไม่มาก ถ้ารอซียะไปกรีดยางจะซื้อข้าวต้มจากร้านค้าถูกละ 2 บาท ให้น้องราชน แต่ถ้าไม่ไปกรีดยางก็จะต้มข้าวต้มให้กินเอง รอซียะมักจะทำข้าวต้มใส่เนื้อไก่ไม่ใส่ผักให้กิน รอซียะคิดว่าถ้าสับผักต้มให้กินกินน่าจะกินได้แล้ว เพียงแต่ยังไม่ได้ทำให้กิน เพราะกลัวลูกจะอ้วนเกินไป ประกอบกับคนอื่นมักจะพูดว่าอย่าให้น้องราชนกินมากเกินไปเดี๋ยวจะอ้วนเหมือนน้องรานีอีก รอซียะบอกว่าไม่ได้ให้น้องรานีกินอาหารเสริมเลย ให้ลูกกินข้าวต้มที่ตัวเอง ใส่ใบตำลึงสับ ใส่ตับ ลูกจึงอ้วน ตอนนี้น้องราชนก็อ้วนท้วนสมบูรณ์มาก

ระยะนี้ฟันน้องราชนเริ่มขึ้น น้องรานีและลูก 3 คน ของพี่สามี ้วยขวบครึ่ง 3 ขวบ และ 9 ขวบ ที่อยู่บ้านเดียวกับแม่สามี ก็เอาขนมที่มีขายตามร้านของชำให้น้องราชนกินบ้าง เช่น ขนมที่ทำจากแป้งข้าวโพดอัดเป็นแท่งกลมๆ แต่น้องราชนไม่ค่อยชอบกินขนม กลับเอาขนมมา

เป็นของเล่นมากกว่าที่จะเอาเข้าปาก ส่วนน่องรานีนั่นกินจนวันละประมาณ 30 บาท ซึ่งค่าขนมสำหรับลูกของรอซียะก็ไม่แตกต่างจากครอบครัวที่มีฐานะเศรษฐิกิจคิดว่า วันที่ไม่ไปโรงเรียนน่องรานีจะไปร้านค้าตอนเช้าประมาณ 8.00 น. รอซียะให้เงินไป 10 บาท ไปซื้อข้าวกิน แล้วก็ช่วยเลี้ยงน่อง ตอนเที่ยงกินข้าวเสร็จไปร้านค้าอีกครั้ง เอาเงินไป 10 บาท และอีกครั้งประมาณ 15.00 น. อีก 10 บาท ส่วนขนมที่รอซียะมักจะซื้อกินบ่อยๆ คือ ถั่วเขียวต้ม ถั่วดำต้ม เพราะชอบเหมือนกันทั้งครอบครัว และผลไม้ที่ชอบซื้อเข้าบ้าน เช่น ส้มเขียวหวาน กับมะม่วง

แม้รอซียะจะมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่ดี แต่การศึกษาที่ได้รับก็ไม่แตกต่างจากกรณีศึกษาคนอื่นๆ และการที่ได้รับการเลี้ยงดูจากแม่บุญธรรมที่อบรมเกี่ยวกับหลักปฏิบัติทางศาสนาประกอบกับได้เรียนในโรงเรียนสอนศาสนา ทำให้รอซียะมีความรู้เกี่ยวกับศาสนาอยู่บ้าง เช่น ทราบว่า ถ้าได้แปรงฟันก่อนละหมาดจะดีกว่าไม่แปรง จะได้บุญมากกว่า เพราะได้ทำความสะอาดร่างกายครบถ้วนกว่า แต่รอซียะก็ไม่ได้ยึดถือปฏิบัติตามเท่าใดนัก นอกจากได้อาบน้ำแปรงฟันในช่วงเวลาก่อนละหมาดพอดี ในส่วนของความรู้เกี่ยวกับสุขภาพช่องปากรอซียะก็มีความรู้ในระดับที่ไม่ดีไปกว่ากรณีศึกษาคนอื่นๆ เช่น ถ้าพูดถึงสุขภาพช่องปาก รอซียะนึกถึงการดูแลความสะอาดในช่องปาก และเข้าใจว่าเด็กที่สุขภาพช่องปากดี คือเด็กที่ฟันไม่ผุ ฟันขาว ส่วนผู้ใหญ่ที่สุขภาพช่องปากดี คือ ไม่มีกลิ่นปาก ฟันไม่ผุ รอซียะเข้าใจว่าฟันผุ คือ ฟันที่เป็นรู และฟันผุของเด็กกับของผู้ใหญ่เหมือนกัน ฟันผุของเด็กป้องกันได้ ถ้าทำความสะอาดหรือแปรงฟันดีๆ ฟันไม่ผุ และคิดว่าการป้องกันฟันผุควรทำก่อนที่ฟันจะผุ รอซียะไม่มีความเชื่ออะไรเกี่ยวกับฟัน ไม่ได้ทำอะไรเกี่ยวกับฟันของลูกตามความเชื่อ เช่น ไม่ได้ถูกระเทียมให้ รอซียะคิดว่าถ้าดูแลฟันลูกตั้งแต่แรกๆ คือ ตั้งแต่ฟันน้ำนมแรกขึ้น ฟันแท้จะได้ขึ้นมาสวยๆ การที่รอซียะมีความคิดเช่นนี้ ทำให้รอซียะหมั่นดูแลให้น่องรานีแปรงฟัน และหมั่นทำความสะอาด เช่น เช็ดฟันให้น่องรานี

รอซียะให้น่องรานี เริ่มจับแปรงสีฟันได้ตั้งแต่อายุ 1½ ปี ปล่อยให้ลูกเล่น ไม่ใส่ยาสีฟันให้เพราะกลัวลูกจะกลืนยาสีฟัน รอซียะคิดว่าถ้ากลืนไปก็แล้วจะไม่ดี เพราะเป็นของใช้ภายนอก ไม่ใช่ของกิน ตอนที่น่องรานียังแปรงฟันเองไม่ได้ รอซียะก็ช่วยแปรงให้บ้าง เพราะลูกแปรงเองไม่เป็น แปรงไม่ทั่วถึง ต่อมารอซียะให้ใช้ยาสีฟันโคโคโมะ ซึ่งมีขายหลายร้านในหมู่บ้าน รอซียะให้ลูกใช้ยาสีฟันเด็กตลอด แม้ตอนนี้ก็ยังใช้อยู่ ลูกสาวจะซื้อเองเพราะชอบยาสีฟันสวยๆ เวลาเห็นยาสีฟันสวยๆ ก็จะชอบซื้อ รอซียะบิบบยาสีฟันให้ลูกจะบิบบนิดเดียว ไม่บิบบออกเป็นแท่งกลมๆ แต่จะบิบบาตบางๆบนแปรงพอเป็นรอย เวลาน่องรานีทำเองก็ทำแบบที่แม่ทำให้ ส่วนรอซียะกับสามีใช้ยาสีฟันโกสซิดเป็นส่วนใหญ่ คอลเกตและดอกบัวคู่ก็ใช้บ้าง

ตอนนี้รอซียะยังต้องคอยเตือนให้น่องรานีแปรงฟัน เพราะถ้าไม่เตือนลูกก็ไม่แปรง แต่ถ้าไปโรงเรียนจะแปรงทุกวัน เพราะที่โรงเรียนมีครูตรวจ ซึ่งเวลารอซียะไปขายข้าวที่โรงเรียนก็จะเห็นลูกแปรงฟันตอนกลางวันด้วย เด็กแปรงฟันเสร็จก็เข้าแถวเข้าเรียน เมื่อน่องรานีอยู่

บ้านรอซียะไม่ทราบว่าจะแปรงฟันสะอาดหรือไม่ เพราะไม่ได้คอยดูให้ เนื่องจากเห็นว่าเพราะลูกโตแล้ว แต่จะถามว่าลูกแปรงฟันแล้วยัง ลูกก็จะบอกว่าแปรงแล้ว ตอนเช้าเวลาลูกอาบน้ำไปโรงเรียน รอซียะก็จะเตือนให้ลูกแปรงฟัน มีบ้างที่ลูกคือไม่แปรง ลูกบอกว่าค่อยไปแปรงที่โรงเรียน ซึ่งที่โรงเรียนแปรงทุกวัน ส่วนก่อนนอนน้องรานีแปรงฟันบ้างไม่แปรงฟันบ้าง

รอซียะเล่าว่าน้องรานีเคยปวดฟัน ตอนที่ฟันยังเป็นฟันน้ำนมอยู่ ฟันลูกผูกมาก เวลาลูกปวดฟันรอซียะกับสามีจะพาออกไปหาหมอฟันที่โรงพยาบาลเทพา รอซียะบอกว่า “ฟันมันเป็นฟันซุดที่มันจะหลุด ทีนี้มันเจ็บ มันร้อง ถึงพาไปถอน” รอซียะคิดว่าฟันของน้องรานีผูกเพราะกินลูกอม เพราะตอนแรกๆที่น้องรานียังไม่กินอะไร (รอซียะหมายถึงตอนที่ไปโรงเรียน) ฟันยังไม่ผูก พอเริ่มเข้าโรงเรียน น้องรานีไปซื้อขนมกินเอง ประกอบกับไม่ค่อยแปรงฟัน ฟันจึงผูก ดังคำพูดรอซียะที่ว่า

“ตอนแรกๆ ตอนที่ไม่กินอ้ายไหร ไม่เข้าโรงเรียนนะ เบอะไม่ผูกที พอเริ่มเข้าโรงเรียนนั่นแหละ มันซู้กินเองไหร ถึงแปรงก็ไม่ค่อยเท่าใด ถึงผูก... ตอนที่ฟันน้ำนมนั่นแหละผูกจิง (คำว่า “จิง” เน้นเสียงหนัก) เป็นรูไหร มันชอบปวด ร้อง ถึงตอนนี้ไม่มี มีแต่ 2 รู ตอนที่ฟันน้ำนมไม่มีแล้วน่าว่า”

ตอนที่น้องรานีร้องปวดฟันบ่อยๆ คือตอนที่อยู่ชั้นอนุบาล เวลาปวดฟันน้องรานีจะไปแปรงฟัน เพราะรอซียะบอกลูกว่าที่ปวดฟันเพราะ “หนอนชิงข้าว” หมายถึง หนอนที่อยู่ในฟันแย่งเศษอาหารที่ติดฟันอยู่ ให้เอาเศษอาหารออก จะไม่เจ็บ ตอนที่น้องรานีฟันผูก จะกินผลไม้ที่แข็งๆไม่ได้ เช่น ฝรั่ง เนื่องจากเคี้ยวแล้วเจ็บเพราะฝรั่งเข้าไปในรูฟัน อีกทั้งกับข้าวที่เป็นเนื้อหรือกระดูกก็กินไม่ได้เลย

เมื่อรอซียะมีลูกคนที่สอง คือ น้องราชน รอซียะคิดว่าควรจะควรเริ่มดูแลฟันให้ลูกเมื่อฟันเริ่มแรกขึ้น โดยการเช็ดฟันให้ โดยทราบมาจากพยาบาลที่สอนก่อนให้กลับบ้านหลังคลอด บอกว่าเวลาฟันลูกขึ้นให้เอาผ้าชุบน้ำอุ่นเช็ด และสามีเองก็บอกให้รอซียะทำอย่างนั้น รอซียะจึงเช็ดฟันให้น้องราชนทุกวัน อย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง ส่วนใหญ่จะเช็ดเวลาหลังทานข้าว ส่วนกลางคืนไม่ได้เช็ด วันที่ได้ทำเต็มที่ คือ วันที่ไม่ได้ออกนอกบ้าน จะเช็ดทุกครั้งหลังป้อนข้าวเสร็จ และเช็ดอีกครั้งในตอนเย็น

รอซียะคิดว่าสุขภาพช่องปากของตนเองไม่ค่อยดีนัก คือไม่ถึงกับดีมาก แต่ก็ไม่ได้แย่เกินไป ส่วนสุขภาพช่องปากของสามีนั้น รอซียะบอกว่าสามีฟันไม่ผูก แต่มีคราบกาแฟ และคราบบุหรี่ รอซียะบอกว่าคนในครอบครัวที่สนใจช่องปากมากที่สุด คือ สามี เพราะเขาชอบทำความสะอาดฟัน เช่น ไปขูดหินปูน และก่อนไปกรีดยางก็จะแปรงฟัน ส่วนรอซียะจะไม่แปรง ถ้าอาบน้ำตอนเช้าถึงจะแปรงฟัน ถ้าไม่อาบน้ำก็ไม่แปรง ก่อนนอนสามีรอซียะแปรงฟันทุกวัน แต่ตนเอง

แปรงไม่ทุกวัน มักจะลืมแปรงวันที่ไม่ได้อาบน้ำก่อนนอน แต่ก็ไม่บ่อยนักที่รอซียะจะลืมแปรงฟันก่อนนอน

วิเคราะห์กรณีศึกษาของรอซียะ

แม้ครอบครัวของรอซียะจะมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างลำบากกว่าครอบครัวอื่น แต่เงื่อนไขดังกล่าวไม่ได้เป็นอุปสรรคของการเลี้ยงดูน้องราเซนให้มีสุขภาพช่องปากที่ดี ทั้งนี้เนื่องจาก รอซียะมีความตระหนักในสำคัญของการดูแลสุขภาพช่องปากให้ลูกตั้งแต่ฟันเริ่มขึ้น เพราะได้เรียนรู้จากประสบการณ์การเลี้ยงดูลูกคนแรกที่ปวดฟันบ่อย ประกอบกับมีปัจจัยเสริมที่ดีคือ การได้รับความรู้จากบุคลากรสาธารณสุขและสามี ทำให้อรอซียะสามารถดูแลสุขภาพช่องปากได้อย่างถูกต้อง อย่างไรก็ตามความรู้พฤติกรรมบางอย่างก็ยังไม่ถูกต้องสมบูรณ์ทั้งหมด เช่น ไม่ได้ให้ลูกคิมน้ำตามทุกครั้งหลังกินนมแม่ ส่วนนี้เป็นบทบาทของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่จะช่วยเสริมความรู้ที่ถูกต้องให้กับรอซียะ

สำหรับหลักศาสนาหรือวัฒนธรรมอิสลามนั้นแทบจะไม่อิทธิพลต่อการเลี้ยงดูน้องราเซนที่สัมพันธ์กับสุขภาพช่องปากเลย แต่การแปรงฟันก่อนนอนอาจจะมีผลดีเฉพาะกับตัวรอซียะ ซึ่งรอซียะก็ไม่ได้ยึดผลบุญที่จะได้รับมาเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติตน การแปรงฟันก่อนนอนของรอซียะ เป็นการทำตามความสะดวกมากกว่า เช่น แปรงฟันเมื่อจะนอนตอนเช้าเพราะเป็นเวลาตื่นนอนล้างหน้าแปรงฟัน หรือตอนเที่ยงเป็นเวลาอาบน้ำและแปรงฟัน (หากวันนั้นไม่ได้แปรงตอนเช้า) เงื่อนไขสำคัญที่มีผลต่อการเลี้ยงดูของรอซียะ คือ ตนเองและสามี คนรอบข้าง และบุคลากรสาธารณสุข กล่าวคือ แม้อรอซียะจะมีวิถีชีวิตของการทำสวนยางเหมือนคนอื่น แต่การที่รอซียะมีส่วนงานจำนวนน้อยทำให้มีเวลาให้กับลูกมากกว่าคนที่มีส่วนงานมาก ให้ลูกกินนมแม่ได้นานกว่าคนอื่น และมีเวลาว่างที่จะเอาใจใส่ดูแลสุขภาพช่องปากของน้องราเซนโดยการเช็ดฟันให้ โดยมีประสบการณ์เดิมและความตระหนักในสุขภาพช่องปากของลูกเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้รอซียะมีพฤติกรรมเช่นนี้ ส่วนคนรอบข้างที่สำคัญคือ แม่สามีและสามี แม้วรอซียะจะแยกบ้านเป็นครอบครัวเดี่ยว แต่ยังคงอยู่ติดกับบ้านแม่สามี ทำให้แม่สามียังคงมีอิทธิพลต่อการเลี้ยงดูอยู่บ้าง เช่น มีการทำพิธีขึ้นเปลให้แก่น้องราเซน ซึ่งในระยะหลังไม่ค่อยมีใครทำกัน และเป็นคนที่ให้น้องราเซนดูนมเปรี้ยวจากขวดนม ซึ่งเป็นพฤติกรรมเสี่ยงต่อโรคฟันผุ เนื่องจากนมเปรี้ยวมีน้ำตาลสูง นอกจากนั้นสามีรอซียะซึ่งจบการศึกษาชั้นมัธยมปีที่ 6 ซึ่งถือว่าสูงกว่าคนอื่นในหมู่บ้าน ก็เป็นคนที่มีอิทธิพลต่อรอซียะในเรื่องการดูแลสุขภาพช่องปากลูก เช่น แนะนำให้อรอซียะเช็ดฟันให้ลูก

อีกเงื่อนไขหนึ่งที่น่าจะมีผลต่อสุขภาพช่องปากของน้องราเซนในอนาคต คือ สภาพแวดล้อมในบ้านที่มีเด็กที่โตกว่าหลายคน เด็กเหล่านั้นอยู่ในวัยที่กินขนมขบเคี้ยว การนำขนมติดมือมาให้น้องเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นแล้ว และช่วงนี้เป็นช่วงที่ฟันน้องราเซนกำลังเริ่มขึ้น ดังนั้นหากไม่เฝ้าระวังดูแลเอาใจใส่ทำความสะอาดฟันอย่างต่อเนื่อง และไม่หลีกเลี่ยงการกินขนม

บ่อยๆแล้ว น้องราชนก็จะมีโอกาสฟันผุได้ เช่นเดียวกับฟันน้องรานีที่ผุมากเพราะกินขนมและไม่ค่อยแปรงฟันตามที่รอชียะเคยประสบมาแล้ว

กรณีศึกษาที่ 5 การเลี้ยงดูน้องออยของเขาวภา : กระบวนการเลี้ยงดูเด็กของหญิงไทยพุทธในครอบครัวเดี่ยว ภายใต้ฐานะที่ค่อนข้างลำบาก

เขาวภา หญิงไทยพุทธวัย 40 ปี เป็นคนน้ำเปรี้ยว เขาวภาแต่งงานสองครั้ง มีลูกกับสามีคนแรก 2 คน และมีลูกกับสามีคนปัจจุบัน 1 คน ลูกทั้ง 3 คน เป็นผู้หญิงทั้งหมด คนแรกชื่อน้องบัว อายุ 16 ปี มีครอบครัวแล้ว คนที่สองชื่อน้องนุ้ม อายุ 6 ปี และคนสุดท้ายคือ น้องออย อายุ 1 ปี 1 เดือน สามีคนปัจจุบันอายุ 30 ปี ปัจจุบันเขาวภากับสามีทำสวนยางของตนเองและรับจ้างกรีดยาง

บ้านของเขาวภาอยู่ในช่วงถนนลูกรัง เป็นบ้านสองชั้นขนาดเล็ก ชั้นล่างเป็นปูนซีเมนต์ ชั้นบนเป็นไม้ (รูปที่ 53) บริเวณชั้นล่างเป็นที่นั่ง นอนเล่น ดูโทรทัศน์ และมีที่นอนของพ่อของเขาวภาอยู่ตรงมุมห้อง ข้างในเป็นห้องครัว

รูปที่ 53 บ้านของเขาวภา

ครอบครัวของเขาวภาอยู่กันทั้งหมด 7 คน คือ พ่อของเขาวภา เขาวภาและ สามี น้องนุ้ม น้องออย น้องบัวและสามี พ่อของเขาวภาสุขภาพไม่ค่อยดี มักจะนอนอยู่กับที่นอน มีลูกขึ้นมาตั้งแต่เดินรอบบ้านบ้าง แต่ลูกๆก็ไม่ค่อยให้ออกมาตากลมนอกบ้าน เพราะตาเป็นโรคเกี่ยวกับ

กับปอด เคยมีอาการน้ำท่วมปอด และเคยถูกรถชน ตอนนี้อาการไม่ค่อยคล่อง ส่วนใหญ่จึงนั่งๆ นอนๆ อยู่บ้าน ส่วนบัวซึ่งเป็นลูกสาวคนโตมีครอบครัวแล้วแต่ยังไม่มีลูก ครอบครัวของน้องบัวยังอยู่ร่วมกับแม่โดยต่อเติมบ้านออกไปด้านข้างอีกห้องหนึ่ง สามีมของบัวอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน เชื่อกันที่บ้านเขวภาพังตรงข้ามถนนด้านซ้ายมือเป็นร้านขายของชำที่ขายขนมกรุบกรอบด้วย ส่วนน้องไปด้านขวามือเป็นบ้านของป้านาที่เขวภาพ้างเลี้ยงน้องออย (รูปที่ 54)

รูปที่ 54 บ้านป้านาที่ช่วยรับเลี้ยงน้องออย

เขวภาพเป็นคนบ้านน้ำเปรี้ยว เป็นลูกคนที่ 4 ในจำนวนพี่น้องทั้งหมด 5 คน (มุกเป็นน้องสาวคนหนึ่งที่มาเยี่ยมพี่สาวในช่วงที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูล จึงเป็นคนหนึ่งที่ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยเกี่ยวกับการเลี้ยงดูน้องออยของเขวภาพ) เขวภาพอยู่กับพ่อแม่ที่บ้านน้ำเปรี้ยวมาตั้งแต่เล็กๆ และเรียนหนังสือที่โรงเรียนบ้านน้ำเปรี้ยวจนจบการศึกษาการชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วก็ออกจากโรงเรียน เพราะสมัยก่อนมีแค่ชั้น ป. 4 เท่านั้น จากนั้นไปอยู่ช่วยน้ำขายปลาที่ตลาดสดในหาดใหญ่เป็นเวลาหลายปี (ตั้งแต่จบ ป.4 จนถึงอายุประมาณ 15-16 ปี) พอลูกๆ ของน้ำเรียนจบหมดทุกคน เขวภาพก็กลับมาอยู่บ้านน้ำเปรี้ยวอีกครั้ง และแต่งงานครั้งแรกตอนอายุ 24 ปี หลังแต่งงานได้ไม่กี่ปี ก็กลับไปอยู่หาดใหญ่อีก แต่ครั้งนี้ไปทำลงทุนค้าขายเองในตลาด จนกระทั่งมีลูกคนแรก คือ น้องบัว ก็พาลูกมาจ้างให้คนเลี้ยงที่อำเภอจะนะ เดือนละ 1,000 บาท แล้วเขวภาพก็ไปทำขายต่อ จากนั้นจึงกลับมารับจ้างกรีดยางที่บ้านน้ำเปรี้ยวและไปรับน้องบัวซึ่งอายุได้ 2 ปีแล้วกลับมาเลี้ยงเอง ปรากฏว่าน้องบัวติดคนเลี้ยงไม่ยอมกลับกับแม่ แต่เขวภาพก็ต้องพาน้องบัวกลับบ้านน้ำเปรี้ยวและยังคงจ้างคน

เลี้ยงน้องบัวไปเรื่อยๆเพราะเวลาไปกรีดยางจะไม่มีคนดูแลลูก ส่วนสามียังทำงานอยู่ที่ภาคใหญ่และยังคงติดต่อกันอยู่ พอน้องบัวอยู่ชั้น ป.4 เขวาก็ท้องน้องบูมได้ 3 เดือน ตอนนั้นเริ่มมีทีท่าว่าจะแยกทางกับสามีเพราะสามีไปมีภรรยาคนใหม่ พอคลอดน้องบูมแล้วเขวาก็เลิกกับสามีทันที เขวาทิ้งลูกคนเดียวมาประมาณ 3 ปี ซึ่งตอนนั้นน้องบูมอายุได้ 3 ขวบแล้วเขวาก็แต่งงานใหม่กับสามีคนปัจจุบัน มีลูกด้วยกันหนึ่งคน คือ น้องออย เขวาทิ้งลูกจริงๆไม่ยอมมีลูกแล้ว แต่สงสารสามีคนนี้ก็เลยไม่มีลูก ก็เลยมีให้อีกหนึ่งคน

เขวาทิ้งเรื่องราวชีวิตในอดีตให้ฟังว่า ฐานะความเป็นอยู่ช่วงที่อยู่กับสามีคนแรกค่อนข้างดี เขวาทิ้งครอบครัวทุกอย่าง เงินทองก็มีมาก มีรถยนต์ที่ซื้อด้วยการผ่อนส่ง แต่เพราะพ่อของน้องบัวเป็นคนผลาญเงินทองแถมยังเป็นคนเจ้าชู้ อีกทั้งยังเอาเงินไปแต่งเมียบ่อยอีกด้วย ทำให้ทรัพย์สินที่มีอยู่หมดลงอย่างรวดเร็วและเป็นยังเป็นหนี้ไปอีกประมาณ 200,000 บาทเศษ เขวาทิ้งขายที่ดินเพื่อใช้หนี้สินถึง 18 ไร่ รถยนต์ที่ซื้อมาราคา 480,000 บาท ผ่อนไปแล้ว 300,000 บาท ก็ต้องคืนให้บริษัท เพราะเขวาทิ้งชำระผ่อนต่อไปไม่ไหว เนื่องจากตอนนั้นไม่ได้อยู่ในภาคใหญ่แล้ว เขวาทิ้งกลับมาทำสวนยางที่บ้าน รายได้จึงมีไม่มาก ประกอบกับกำลังท้องแก่ใกล้จะคลอดน้องบูม เขวาทิ้งเล่าว่า

“ตอนนั้นเบี่ยเยอะ เบี่ยมันหาได้คินะ เราอยู่ในเมืองนะน้องนะ เป็นแม่ค้า เดี่ยวก็ได้สี่ห้าร้อย พัน แป๊บเดียว เพราะมันหาเงินง่าย ไปแป๊บเดียวเบี่ยได้จ้ง (เน้นเสียงสูง) ถึงพอตอนหลังเริ่มรู้ว่าเบี่ยน้อยและพาเบี่ยไปผลาญก็เลยหนี”

ฐานะความเป็นอยู่ของเขวาทิ้งในช่วงนี้ยังลำบากอยู่ ยังอยู่ในช่วงฟื้นตัวจากภาระหนี้สิน เมื่อก่อนเขวาทิ้งมีความทุกข์ใจมาก เพราะต้องทำงานใช้หนี้ แต่ตอนนี้สบายใจขึ้น หนี้สินเริ่มหมด เขวาทิ้งตั้งหน้าทำงานเก็บเงินไว้เพื่ออนาคตของลูก

“ตอนที่คิดหนีนี้ เป็นทุกข์มาก.....(ลากเสียงยาว)... เป็นทุกข์กลัวว่า ลูกต้องลำบากไข่ม้อยละ ถึงตอนนี้ไม่ดีที ก็ทำเก็บเบี่ยไว้ให้ลูกเรียน ไหพั้นนั้นแหละ ไว้ให้น้องออย (ชื่อสมมติ) เรียน”

ตอนนี้เขวาทิ้งทำงานรับจ้างกรีดยาง 2 สวนใกล้ๆกันซึ่งเป็นของเจ้าแก่เจ้าประจำที่เกาะสะบ้า เขวาทิ้งกับสามีแยกกันไปคนละสวน โดยออกจากบ้านพร้อมกันตั้งแต่ตอนห้า 23.30 - 24.00 น. เขวาทิ้งบอกว่าถ้าไปสายกว่านี้จะกรีดยางไม่ทันเพราะยางมาก ช่วงเวลาที่เขวาทิ้งไปกรีดยางประมาณเที่ยงคืนนั้น ที่สวนยางไม่มีคนอื่นเลย เพราะคนอื่นจะไปตอน 01.00 น. หรือ 02.00 น. หรือ 03.00 น. บางคนก็ไปตอน 05.00 น. เขวาทิ้งบอกว่าที่ออกไปกรีดยางตั้งแต่เที่ยงคืนนั้นกลัวเหมือนกันแต่ไม่มีอันตรายอะไร เพราะเขวาทิ้งทำอย่างนี้มาหลายปีแล้ว เขวาทิ้งกรีดยางเสร็จประมาณ 08.00 น. แล้วก็รีบนำยาง ระหว่างที่รีบนำยางเขวาทิ้งกับสามีก็จะทานข้าวเมื่อเช้า

ที่เตรียมไปจากบ้าน มีเตรียมขนม นม และกาแฟไปด้วย กาแฟนั้นชงไปจากบ้านเรียบร้อยแล้ว แต่ก่อนเขาวภาเคยหุงข้าว ทอดปลา เป็นกับข้าวมือเช้าที่สวนยาง หลังจากทานข้าวก็เก็บน้ำยาง สามิเขาวภาจะเก็บน้ำยางเสร็จประมาณ 10.30 น. ก็จะมาช่วยเขาวภาต่อ ประมาณ 11.00 น. เขาวภา กับสามิมิจะพาน้ำยางไปขาย กว่าจะเสร็จงานก็ประมาณเกือบเที่ยงพอดี แต่ละวันเขาวภาจะกลับถึงบ้านประมาณ 13.00 น. อาหารกลางวันบางวันซื้อจากร้านค้ามาทานที่บ้าน บางวันก็มาทานกับข้าวที่บ้าน ทันทีที่มาถึงบ้านก็ไปรับน้องออชจากบ้านป่านา ช่วงบ่ายถึงเย็นเป็นช่วงของการนอนหลับพักผ่อนของทุกคน เขาวภาบอกว่า “บ้านช่องไม่มีเวลาจัดเลย” พอช่วงบ่ายน้องออชก็จะนอนหลับเช่นกัน ประมาณ 15.00-15.30 น. เขาวภาจะตื่นมาล้างมือเพื่อเตรียมไว้กรีดยางในคืนรุ่งขึ้น หลังจากนั้นถ้ามีผ้าต้องซักก็ซักผ้า ทำกับข้าว ส่วนสามิมิเมื่อกลับจากสวนยาง ทานข้าวกลางวันและนอนพักผ่อนตอนบ่ายแล้ว ตื่นมาก็จะไปตัดหญ้าให้วัว เขาวภาจะเข้านอนตอนหัวค่ำเพื่อนอนเอาแรงไว้ทำงานต่อ แต่กว่าจะได้นอนหลับจริงๆก็ต่อเมื่อน้องออชหลับด้วย เขาวภาบอกว่า “กว่าลูกจะนอนก็ดึกกว่าจะได้หลับ” และตื่นไปสวนยางตอนห้าทุ่มหรือเที่ยงคืน เป็นอย่างนี้ทุกวันที่ต้องไปกรีดยาง ซึ่งเป็นวงเวียนชีวิตของเขาวภาที่ต้องตื่นขึ้นมาหากิน เพื่ออนาคตของลูกที่ยังเล็กอีกสองคน

ค่านิยมการเลี้ยงลูกแบบธรรมชาติ หรือ “แบบบ้านๆ”

เขาวภาบอกว่าน้องออชเป็นเด็กเลี้ยงง่าย แต่ชน ตอนแรกเขาวภากลัวว่ามีลูกตอนอายุมากแล้วจะไม่ดี แต่ตอนนี้ก็ตั้งใจที่น้องออชฉลาด เขาวภาเลี้ยงดูน้องออชแบบปล่อยตามธรรมชาติ ปล่อยให้เล่นดิน เล่นทรายได้ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าน้องออชชอบเดินไปตรงนั้นตรงนี้ เพราะอยู่ในวัยที่เริ่มหัดเดิน ชอบเล่นของที่ใหญ่ไม่ให้เห็น เช่น เอาที่ตักขยะหรือรองเท้า มาเล่น ชอบถอนต้นไม้ดอกที่ปลูกไว้หน้าบ้าน ส่วนคนข้างบ้านบอกว่าน้องออชเล่นดินเมื่อไหร่จะเอาดินเข้าปากทันที เขาวภาเองก็พูดถึงลูกว่า “เล่นแต่ดิน เล่นแต่สักโครก(สกปรก) เพื่อนเขามาย (ไม่) ไม่เป็นแผลสักแผล แผลน้องออชเต็มหัวเข้าหมดแล้ว” และในสายตาของมุกนั้นมองว่า เขาวภาเลี้ยงน้องออชแบบ “แบบบ้านๆ” หมายถึงเลี้ยงแบบคนชนบทที่ไม่พิถีพิถันเรื่องสุขอนามัยเท่าใดนัก (รูปที่ 55) และคิดว่าเขาวภาเลี้ยงลูกตามความคิดของตนเอง ไม่ยึดตามอะไร ยึดถืออย่างเดียว คือ ให้กิน แล้วก็ให้โตไปเรื่อยๆ “ให้กินอิ่ม นอนหลับ” ความสนใจที่จะดูแลลูกให้ละเอียดมีน้อย อีกทั้งเรื่องสุขอนามัยก็ไม่ค่อยดีนัก มุกพูดถึงการเลี้ยงดูน้องออชของพี่สาวว่า

“บางครั้งเวลาลูกเจ็บท้องก็เลี้ยงแบบสบายๆ ไม่เครียด เลี้ยงแบบไหนก็ได้ เจ็บท้องก็ทามหาหิงค์ เดียวก็หาย ไม่มีเวลามาสังเกตว่าลูกมีอาการแบบนั้นแบบนี้ คือเลี้ยงแบบปล่อยๆ ที่ไม่ค่อยได้สังเกตลูกเพราะทำงานเหนื่อยจะให้นั่งดูดูแลลูกตลอดเวลาก็ไม่ไหว”

รูปที่ 55 การเลี้ยงลูกแบบบ้านๆที่ไม่พิถีพิถันเรื่องสุขอนามัย

วิถีชีวิตชาวสวนยางกับการเลี้ยงลูก

แม่เขาวงจะทำอาชีพสวนยางเหมือนกรณีศึกษาคนอื่นๆ แต่การที่เขาวงต้องกรีดยางมากกว่าคนอื่น ทำให้รู้สึกว่ายางทำให้ไม่ค่อยมีเวลาเลี้ยงลูก จะมีเวลาที่เฉพาะช่วงบ่ายถึงค่ำเท่านั้น และทำให้เขาวงเลี้ยงน้องออยด้วยนมแม่เพียง 20 วัน ซึ่งส่งผลให้ต้องเลี้ยงด้วยนมผสมเร็วกว่าปกติ เขาวงฝึกให้น้องออยดื่มน้ำตามหลังจากดื่มนมขวดมาตั้งแต่เล็กๆ เนื่องจากได้รับคำแนะนำจากพยาบาลว่าเวลาให้เด็กกินนมขวด ควรให้ดื่มน้ำมากๆ จะทำให้ผิวไม่แห้ง เขาวงจึงฝึกให้น้องออยดื่มน้ำตามหลังกินนมขวดทุกครั้ง โดยจะเตรียมขวดน้ำดื่มไว้ เมื่อน้องออยถูกฝึกมาแบบนี้ จึงมีสุขนิสัยที่ชอบดื่มน้ำตามหลังดื่มนม เมื่อโตขึ้นจนสามารถหยิบขวดน้ำดื่มเองได้อย่างทุกวันนี้ (รูปที่ 56) เวลาอยู่บ้านหลังดื่มนมขวดเสร็จน้องออยก็จะคลานไปหยิบขวดน้ำมาดื่มเองทุกครั้ง เหมือนกับที่มุกเล่าว่า “เขาตื่นปั๊บ ลงที่เขากะเล่นๆ เขายกกินนมเขากะกินนม กินน้ำตามประสาเขา (หมายถึงน้องออย)...เขา(หมายถึงเขาวง)จะชงตั้งไว้ ถึงเวลาเขา(หมายถึงน้องออย)กินน้ำ ไปหยิบเอง...”

การมีอาชีพสวนยางทำให้แม่ไม่มีเวลาเตรียมอาหารและดูแลให้ลูกได้รับประทานอาหารเมื่อเช้า ซึ่งเขาวงก็เป็นคนหนึ่งที่ไม่ม่มีเวลาที่ดื่มน้ำหรือดื่มน้ำให้ลูกกินหรือคอยป้อนข้าวให้ลูกกินอาหารเช้าของน้องออยจึงได้แก่ “นม” เป็นอาหารหลัก มีบ้างบางวันที่เป็นโจ๊ก ข้าวเหนียวไก่ทอดที่ซื้อจากร้านค้า หรือข้าวสวยที่เวลามีครกกินข้าวตอนเช้าก็จะป้อนให้ เช่น พ่อหรือพี่สาว น้องออยกินครั้งละ 2-3 คำเท่านั้น เช่น เวลานั้นน้องออยกินข้าวก่อนไปโรงเรียนก็จะป้อนให้ข้าวในงานตัวเองให้น้องออย โดยใช้ช้อนอันเดียวกัน

รูปที่ 56 นื่องออยหิยขวดนมและขวดน้ำกินเอง

สิ่งแวดล้อมทางสังคมและทางกายภาพ

สำหรับครอบครัวของเขาวภานั้น สิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งได้แก่ คนในครอบครัวและคนนอกได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมขวด การกินนม และการดูแลสุขภาพช่องปาก ส่วนสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ซึ่งได้แก่ ร้านค้า ก็ส่งผลต่อการกินนมของเด็กเหมือนกับครอบครัวอื่นๆ (อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางสังคมต่อการดูแลสุขภาพช่องปาก จะกล่าวถึงในหัวข้อความรู้และพฤติกรรมทันตสุขภาพ) การเลี้ยงลูกด้วยนมขวดของเขาวภามีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อแตกต่างจากครอบครัวอื่น คือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งหมายถึงป้านาที่เป็นคนช่วยเลี้ยงลูก ส่วนการกินนมของลูกได้รับอิทธิพลทั้งจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมและทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมทางสังคมได้แก่ สมาชิกในครอบครัว และสิ่งแวดล้อมบ้านป้านา ส่วนทางกายภาพ ได้แก่ ร้านค้าที่อยู่ใกล้บ้าน

จะเห็นได้ว่าแม้การดื่มน้ำตามหลังการดื่มนมของนื่องออย จะได้รับการฝึกและปฏิบัติจนเป็นนิสัย แต่เวลาอยู่กับป้านา ป้านาไม่ค่อยให้นื่องออยดูดน้ำจากขวดน้ำหลังดื่มนม เพราะเวลาป้านาให้นื่องออยกินนมขวดจะอุ้มให้นอนนอนในตัก เมื่อนื่องออยง่วงก็จะหลับไปเลย ซึ่งป้านาจะเอาขวดนมออกจากปากทันทีที่นื่องออยหลับและอุ้มไปนอน หรือถ้านื่องออยไม่หลับป้านาก็ไม่ได้หิยขวดน้ำให้เช่นกัน นื่องออยเองก็ไปหิยขวดน้ำเองไม่ได้ เพราะป้านาอุ้มอยู่

เวลานื่องออยจะขอเงินซื้อขนม จะแบมือแล้ว พูดว่า “บาท บาท” เขาวภ บอกว่า นื่องออยแบมือขอเงินจะไปซื้อขนมที่บ้านวะ (ป่าไทยมุสลิม) ที่อยู่ฝั่งตรงข้ามถนน (รูปที่ 57) โดย

น้องออยจะขอเงินตอนที่มีคนในบ้านจะไปร้านค้าบ้านวะ แต่ทุกคนในบ้านยังไม่มีใครปล่อยให้ น้องออยข้ามถนนหรือไปซื้อขนมเอง เพราะยังเล็กเกินไป ถ้าจะไปก็จะมีคนพาไป ผู้วิจัยเคยสังเกต เห็นน้องบัวอุ้มน้องออยไปซื้อขนม และกลับมาพร้อมขนมเวเฟอร์เคลือบช็อคโกแลต 1 ถุงที่บรรจุ ห่อเล็กๆประมาณ 10-12 ห่อ บางวันก็ซื้อขนมที่ทำด้วยแป้งคล้ายขนมฝิง ห่อละ 1 บาท 3 ห่อ สมัย น้องบ๋มยังเล็กเขาวภาไม่ได้ห้ามลูกกินลูกอม พอให้เงินไปซื้อขนม น้องบ๋มก็ซื้อลูกอม จากประสบการณ์ที่เขาวภาเห็นพินน้องบ๋มผูกมาก จึงคอยห้ามน้องออยไม่ให้กินลูกอม แต่เวลาพาไปร้านค้า เพื่อเลือกซื้อขนมน้องออยก็จะเลือกหยิบเอาลูกอมเสมอ เวลาลูกซื้อลูกอมมาแล้วเขาวภาจะบ่นว่า “ถ้าเจ็บพินจะไม่พาไปหาหมอ” บางครั้งก็ลงโทษด้วยการตี ส่วนเวลาที่น้องออยอยู่บ้านปีนานนั้น น้องออยก็ได้กินขนมกรุบกรอบเช่นกัน เพราะหลานของป้าสาววัย 3 ขวบ เอาขนมกรุบกรอบมากิน และให้น้องออยกินด้วย เวลาจะกินขนม น้องออยจะพูดคำว่า “หม่าๆ” เมื่อหลานป้ามาส่งขนมให้ น้องออยก็จะใช้ปลายพินหน้า 4 ซี่ที่เพิ่งจะขึ้น โผล่ฟันเหงือกมาแค่ปลายพินเล็กน้อยเท่านั้นกัดขนม กิน เมื่อเวลาผ่านไปอีก 6 เดือน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นคือ น้องออยเดินไปร้านค้าเองได้แล้ว และน้องออยเริ่มกินนมเปรี้ยวและชาลูลท์ แต่กินไม่ทุกวัน ประมาณ 1-2 วันต่อครั้ง และกินครั้งละ 1 ขวด พินน้องออยก็ขึ้นมาเพิ่มขึ้นหลายซี่ แต่พินยังไม่ผุ

รูปที่ 57 ร้านค้าตรงข้ามบ้านเขาวภา

ฐานะทางเศรษฐกิจกับกระบวนการเลี้ยงดูที่สัมพันธ์กับสุขภาพช่องปาก

ครอบครัวของเขาวภาเป็นครอบครัวไทยพุทธที่เพื่อนบ้านจัดระดับฐานะทางเศรษฐกิจว่าค่อนข้างลำบากต้องทำมาหากินอย่างเหน็ดเหนื่อยกว่าคนอื่น ๆ แต่ก็แสดงให้เห็นถึงความขยันหมั่นเพียรและมุ่งมั่นในการทำงานเลี้ยงครอบครัวของทั้งสองสามีภรรยา ตั้งแต่เขาวภาน้องออยคลอดใหม่ ๆ จนถึงปัจจุบันนี้ ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวไม่เปลี่ยนแปลง เพียงแต่เขาวภาหาเงินได้มากขึ้นเนื่องจากชั้นรับจ้างกรีดยาง จากเดิมที่เป็นหนี้ก็ใช้หนี้หมด ทำให้สุขภาพจิตดีขึ้น แต่สุขภาพกายยังเหนื่อยอยู่เหมือนเดิม บ้านช่องที่อยู่อาศัยก็ยังไม่เหมือนเดิมไม่ได้สร้างใหม่ให้ดีขึ้น

แม้ครอบครัวจะมีความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างลำบาก แต่การเลี้ยงดูน้องออยที่สัมพันธ์กับสุขภาพช่องปากโดยรวมก็ไม่ได้แตกต่างจากครอบครัวอื่นๆเท่าใดนัก มีจุดหนึ่งที่ไม่เหมือนครอบครัวอื่น คือ เป็นครอบครัวเดียวที่จ้างคนช่วยเลี้ยงดู เนื่องจากมีภาระที่ต้องรับจ้างกรีดยางเป็นจำนวนมาก และไม่มีคนช่วยเลี้ยงดู ตาซึ่งเป็นผู้สูงอายุในครอบครัวก็ช่วยเลี้ยงดูหลานไม่ได้ เพราะอยู่ในสภาพเจ็บป่วยที่เขาวภาต้องดูแล และตา ก็ไม่ได้มีบทบาทหรือมีอิทธิพลต่อการเลี้ยงดูหลานแต่อย่างใด เป็นเพียงผู้อาศัยในบ้านเท่านั้น ซึ่งต่อมาอีก 6 เดือน ตาก็ล้มป่วยหนักถึงกับล้มหมอนนอนเสื่อ เขาวภาต้องดูแลตามากขึ้น กลับจากสวนยางก็ไม่ค่อยได้พักผ่อนและมีเวลาเอาใจใส่น้องออยน้อยลง

ตอนน้องบ๊วยังเล็กเขาวภาที่จ้างคนเลี้ยงที่อำเภอจะนะ พอมาน้องบุ่มกับน้องออยก็จ้างป้านาที่อยู่บ้านใกล้กันเลี้ยง เขาวภาตั้งใจจะจ้างป้านาเลี้ยงน้องออยไปจนน้องออยอยู่ชั้นอนุบาล ตอนนีเขาวภาจ่ายค่าจ้างป้านาวันละ 150 บาท โดยจะฝากน้องออยไว้กับป้านาตั้งแต่ช่วงเช้า จนถึงเที่ยงหรือ 13.00 น. เวลาที่เขาวภากับสามีไปสวนยาง ป้านาจะไปรับน้องออยมาจากบ้าน ตั้งแต่ 07.00 น. บางวันป้านาไปถึงบ้านเห็นน้องออยนอนสวมกางเกงที่เป็นอนีสาวะอยู่ ป้านาก็อุ้มไปอาบน้ำ และเตรียมเสื้อผ้าของน้องออยใส่ตะกร้ามา พร้อมกับขนนมใส่ขวดมาด้วย 8 ออนซ์ สำหรับน้ำดื่มของน้องออยเขาวภาได้เตรียมน้ำดื่มสุกไว้ สำหรับขนนม 1 ขวด และสำหรับน้องออยดื่ม 1 ขวด เมื่อเช้าป้านาให้น้องออยกินโจ๊กที่ซื้อจากร้านค้าของคนไทยมุสลิมที่อยู่ใกล้ๆ และหลังจากนั้นจะให้กินนมเมื่อน้องออยหิวหรือง่วงนอน

ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพช่องปากและพฤติกรรมทันตสุขภาพ

แม้ฐานะของเขาวภาจะค่อนข้างลำบากในสายตาของเพื่อนบ้าน และเป็นคนเดียวที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในขณะที่คนอื่น ๆ จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แต่ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพช่องปากจัดว่าอยู่ในระดับเดียวกัน “มุก” เป็นคนหนึ่งที่มืบทบาทสำคัญในการนำความรู้เกี่ยวกับการดูแลลูกมาบอกเล่าแก่พี่สาว เนื่องจากมุกมีระดับการศึกษาที่สูงกว่า มุกเรียนจบระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) มีสามีเป็นแพทย์ตำรวจชายแดนและเป็นคนที่เลี้ยงลูกแบบมีสุขอนามัย มุก

เองก็ขยันหาความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กที่ถูกสุขลักษณะ เช่น ปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์ หมั่นซักถามแพทย์ถึงวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องเมื่อลูกไม่สบาย สนใจหาความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูจาก หนังสือ หรือจากโทรทัศน์ เป็นต้น ทำให้มุกมีความรู้มาแนะนำพี่สาวได้ เช่น มุกบอกว่าที่หลับ ที่นอนของลูกต้องหมั่นนำออกผึ่งแดด ขวดนมลูกต้องลวก ต้องนึ่ง เพื่อฆ่าเชื้อโรค หรือ พื้นบ้านที่ ลูกคลานเล่น ลูกสัมผัสต้องสะอาด ถ้าลูกไปเล่นดินเล่นทราย ต้องล้างมือให้ลูกด้วยสบู่ เป็นต้น แต่สิ่งที่มุกกล่าวมาทั้งหมดนั้น เป็นสิ่งที่เขาวงกตไม่ได้ทำ มุกบอกว่า มุกเลี้ยงลูกแบบมีสุขอนามัย กว่าพี่สาว เพราะ “มุกเป็นคนที่มีเวลาให้กับลูกเต็มที่ แต่พี่..(เอ่ยชื่อพี่สาว)...ต้องทำมาหากิน จะเอา เวลามานั่งเลี้ยงลูก เป็นไปไม่ได้” มุกมีความรู้ว่าถ้าให้ลูกกินนมขวด ต้องใช้ผ้าก๊อชชุบน้ำอุ่นเช็ด ช่องปากให้ลูกตอนเช้าและตอนเย็น ถ้าไม่เช็ดจะทำให้เกิดฝ้าขาวในช่องปากได้ (มุกบอกว่าไม่ใช่ ผ้าอ้อมเช็ด เพราะกลัวสารเคมีตกค้างจากการซักผ้าเข้าปากลูก) พอฟันลูกเริ่มขึ้นมุกก็จะไปซื้อ แปรงสีฟันสำหรับเด็กเล็กมาลูบฟันให้ลูกเพื่อให้ลูกเกิดความคุ้นเคย ลูกจะได้ไม่รู้สึกว่าการแปรงสีฟัน เป็นสิ่งแปลกปลอมเมื่อลูกต้องแปรงฟันจริงๆ เป็นต้น แต่มุกบอกว่าเขาวงกตไม่ได้เลี้ยงลูกอย่างมี สุขอนามัยแบบมุก เพราะไม่มีเวลาพอ เสร็จจากงานก็เหนื่อยล้า เวลาพักผ่อนก็แทบจะไม่ค่อยมี

สำหรับเขาวงกตนั้นก็จัดว่ามีความรู้เกี่ยวกับสุขภาพในระดับหนึ่ง เขาวงกตเข้าใจว่า “สุขภาพช่องปาก” หมายถึง “ให้ทำความสะอาดฟัน อย่าให้ฟันมีหินปูน อย่าให้เหงือกอักเสบ” ส่วนฟันผุนั้น เขาวงกตบอกว่าฟันผุจะเป็นขาวๆ แล้วก็ดำๆ ข้างในที่ตรงกลาง บางซี่ก็จะขาว และ เหงือกจะเสียวหมด และยกตัวอย่างของน้องบ๋มว่าน้องบ๋มเหงือกเสียวหมดเลย ซึ่งผู้วิจัยก็สังเกตเห็น ฟันหน้าบนของน้องบ๋มผุเกือบทุกซี่ เขาวงกตคิดว่าฟันผุของเด็กกับของผู้ใหญ่ไม่เหมือนกัน

“ของเด็กมันจะดำ ..(ลากเสียงยาว)... แล้วก็เปื่อยนะ พี่สังเกตของน้องบ๋ม (ชื่อสมมติ) นะ พี่ไม่ได้รักษาแล้วดำ.... แล้วก็เปื่อย แล้วก็หักไปที่ท่อนๆ ของน้องบ๋ม ถ้าของผู้ใหญ่มันจะเป็นรูเข้าไปนะ ปวดเจ็บมากหว่า (มากกว่า)เด็ก เด็กจะไม่เจ็บเท่าไรหรอก แต่ว่าเจ็บเหมือนกันถ้าอักเสบ”

เขาวงกตบอกว่าตอนสมัยน้องบ๋มเขาวงกตไม่ค่อยมีเวลาฟันให้ลูก น้องบ๋มเคยปวด ฟัน และเขาวงกตเคยพาไปหาหมอ หมอบอกว่า เหงือกอักเสบ โคนฟันอักเสบ หมอให้ยามากินแต่ก็ไม่หาย หลังจากนั้นเหงือกอักเสบจนรากฟันแทงออกไปนอกเหงือก แล้วเขาวงกตก็เลยพาไปถอน เขาวงกตบอกว่าเป็นการหัดให้ลูกไปถอนฟัน เพราะเด็กไม่เคยไปหาหมอฟัน เวลาถอนฟันเด็กจะกลัว ถ้าเคยถอนสักครั้ง ต่อไปเมื่อถอนอีกก็จะไม่ร้อง เขาวงกตเล่าว่า

“น้องบ๋มเคยปวด พี่พาไปหาหมอ หมอบอกว่าว่าเหงือกอักเสบ โคนฟันของ แกอักเสบนะ พี่เลยพาไปหาหมอเขาให้ยามากิน ให้หายถึงกะพี่...พอหลังจากนั้นพี่..ฟันแกนี่...เหงือกแกอักเสบจนรากฟันแทงออกไปนอกเหงือกนี้ น้อง ฟันหน้าจะไม่มัน (ไม่สวย) ถึงพี่พาไปถอน เริ่มหัดให้ไป...ให้พี่เขา

พาไปหัดถอนฟัน เด็กนี้จะกลัวนะเพราะว่าเด็กไม่เคยเข้าไปหาหมอฟัน พอ ร้องจะไม่ให้ถอน จะหลอกให้ไป ถึงงั้นพอได้ถอนทีหลังพาไปจะไม่ร้อง แล้ว เพราะว่าไม่เจ็บ”

เขาวภาคคิดว่าควรลูกไปพบหมอฟันเมื่ออายุ 7- 8 ปี เพราะเป็นวัยที่ฟันน้ำนมเริ่ม เปลี่ยนเป็นฟันแท้แล้ว ฟันน้ำนมที่หนอนกิน (เขาวภาคหมายถึงฟันผุ) ต้องพาไปถอนออก ถ้าไม่ ถอนออก ฟันแท้จะงอกขึ้นข้างบน เขาวภาคบอกว่าตอนแรกนั้นฟันน้องบ๋มเริ่มผุที่หน้าฟันก่อน (หมายถึงฟันหน้าบน) โดยผุฟันหน้า 2 ซี่ ตอนนั้นฟันกรามข้างในก็ผุ เขาวภาคคิดว่าเพราะตนเองไม่ ได้ดูแลรักษาฟันให้ลูก ไม่หัดให้ลูกแปรงฟัน เพียงแต่เช็ดให้ตอนเล็กๆแล้วก็ไม่ได้หัดให้แปรงฟัน ไม่ได้ห้ามลูกกินลูกอม น้องบ๋มจึงกินลูกอมเป็นประจำ เขาวภาคคิดว่าเป็นเพราะเด็กวัยน้องบ๋มและ น้องออยชอบกินลูกอม และเล่าว่าน้องบ๋มหลับคาขวดนมแม่แต่ตอนนี้อ่าไม่มีขวดนมจะไม่นอนเลย ทั้งกลางวันและกลางคืน เมื่อก่อนจะพาขวดนมไปโรงเรียนด้วยแต่ไม่พาขวดน้ำไป หลังกินนม น้องบ๋มไม่กินน้ำเลย ตอนนี้อ่าไม่ให้น้องบ๋มพาขวดนมไปโรงเรียนแล้ว แต่ก็ยังกินนมขวดอยู่ เขาวภาคอยากจะให้เลิกขวดนมขวดเพราะกลัวปากและฟันลูกจะไม่สวย เขาวภาคเล่าว่าน้องบ๋มจะ ปวดฟันและเหงือกจะอักเสบบ่อยเพราะรากฟันน้องบ๋มเสีย เวลาฟันผุแล้วน้องบ๋มกินอะไรไม่ค่อย ได้เพราะปวดฟัน ข้างก็กินไม่ค่อยได้ จะเลือกกินแต่ของเหลวๆ น้องบ๋มที่นั่งอยู่ด้วยบอกว่า “หนู หวานกะกินไม่สาได้ดิ” ตอนนี้น้องบ๋มกลายเป็นคนที่แปรงฟันนานที่สุดในบ้านและแปรงฟันบ่อย สาเหตุที่แปรงนานเพราะกลัวฟันหัก เนื่องจากฟันน้องบ๋มผุหลายซี่ทั้งฟันหน้าและฟันกราม

ส่วนน้องออยตอนที่ฟันเริ่มขึ้นนั้น เขาวภาคสังเกตว่าเหงือกจะนูนๆออกมาตอนฟัน สองซี่แรกซึ่งเป็นฟันหน้าล่างเริ่มขึ้น หลังจากเหงือกนูนแล้วต่อมาก็จะมีฟันโผล่ออกมาขาวๆ อยู่ มาไม่นานฟันข้างบนก็จะโผล่มาเหมือนกัน ฟันซี่แรกของน้องออยขึ้นเมื่ออายุประมาณ 9-10 เดือน กว่า และเมื่อเทียบกับเด็กคนอื่นๆที่รุ่นเดียวกันฟันน้องออยงอกช้ากว่า เพราะเขาวภาคเห็นเด็กคนอื่นๆ อายุ 8-9 เดือนฟันงอกออกมาขาวแล้ว เขาวภาคบอกว่าตอนนี้ฟันน้องออยยังไม่ผุ เพราะน้องออยยังไม่ ได้กิน “ของแผลงๆ” เช่น ลูกอมต่างๆ

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างน้องบ๋มกับน้องออยแล้ว เขาวภาคบอกว่าพอมีเวลาดูแลสุข ภาพช่องปากให้น้องออยมากกว่า โดยตอนเย็นเขาวภาคจะเช็ดฟันให้ แต่ไม่ทุกวัน จะทำเมื่อเห็น ฟันน้องออยเป็นคราบ เวลาอาบน้ำเขาวภาคจะสระผมและเช็ดฟันให้น้องออยด้วย เขาวภาคบอกว่า น้ำมูกจะซื้อแปรงสีฟันจากยะลามาให้ เป็นแปรงแบบนี้ๆที่สอดนิ้วเข้าไปแล้วแปรงให้เด็ก แต่ ตอนนี้น้องออยยังไม่มีแปรงสีฟันของตนเอง เวลาแปรงฟันจะใช้แปรงของน้องบ๋ม เช่น วันหนึ่ง ขณะที่ผู้วิจัยไปเยี่ยมที่บ้านตอนที่เขาวภาคอาบน้ำให้น้องออย น้องบ๋มก็เอาแปรงสีฟันของตัวเอง ใต ยาสีฟันของเด็กติดขนแปรงมาเล็กน้อยส่งให้น้อง น้องออยก็เอามาแปรงมาถูๆที่ฟัน พอเขาวภาค แปรงฟันให้น้องออยก็ยอมให้แปรงแต่โดยดี ไม่ร้องโยเย เขาวภาคแปรงให้เสร็จก็ให้น้องออยเล่น

แปร่งต่อ น่องออยก็ถูๆ อมๆ ดูดๆ กินยาสีฟันที่ติดอยู่ที่ขนแปร่ง เขวากาเล่าให้ฟังว่าเวลาน้องมุ่มแปร่งฟัน น่องออยจะดูแล้วก็ทำตาม เหตุที่เขวากาหัดให้ลูกแปร่งฟันตั้งแต่ตอนนี้เพราะกลัวว่า ถ้าทำให้ตอนโตกว่านี้ลูกจะไม่ทำ ต้องหัดตั้งแต่เล็กๆ โดยเขวากาเริ่มทำความสะอาดฟันให้ตั้งแต่ฟันโผล่ฟันเหงือกมานิดเดียว เขวากาบอกว่า

“ถ้าว่าจะใหญ่ هوا (กว่า)นี้แกจะไม่ทำนะ ต้องหัดแต่เอ๊ยดๆ (เล็กๆ)”

“เริ่มทำตั้งแต่งอกมาอี๊ด (นิด)...(ลากเสียงยาว)...เอาผ้าเช็ดทีละนิด นี่เริ่มยาวแล้วฟัน เริ่มจะเป็นคราบแล้วนะถ้าไม่เช็ด ชุบน้ำอุ่นแล้วก็เช็ด”

“พี่..(เอ่ยชื่อตนเอง)..เช็ดตอนนู้แหละ ตอนที่อาบน้ำนู้แหละ แล้วแต่แหละนะ ที่จริงถ้าช่วงเช้ามีเวลาวางจะทำให้หะ วันที่ป้านา (ชื่อสมมติ) เลี้ยงที่ว่า(อย่างว่า)นั้นแหละนะ เขาทำให้ไม่ได้ เพราะบางทีเด็กมันก็ร้อง”

เขวากาคิดว่าควรจะเริ่มดูแลฟันให้ลูกตั้งแต่ตอนนี้ คือ ตั้งแต่ฟันเริ่มงอก เขวากาเชื่อว่าถ้าทำความสะอาดฟันให้ลูก จะทำให้ฟันทน ตอนนี้เขวากาเช็ดฟันให้ลูก และหัดให้ลูกแปร่งฟัน โดยใช้แปรงสีฟันของน้องมุ่มบ้าง ของเขวากาบ้าง หัดให้ลูกดูว่าแปร่งฟันทำอะไรเพื่อให้ลูกทำตาม เขวากาเช็ดฟันให้น่องออยประมาณสัปดาห์ละ 1 ครั้งเท่านั้น เพราะไม่ค่อยมีเวลา เขวากาคิดว่าน่องออยควรจะเริ่มแปร่งฟันเองได้เมื่ออายุประมาณ 2 ปี แต่ต้องหัด ถ้าไม่หัดก็จะไม่แปร่ง แต่หลังจากนี้ต่อมาอีก 6 เดือน (น่องออยอายุ 1 ปี 7 เดือน) เขวากาบอกว่าน่องออยไม่ชอบแปร่งฟัน บอกให้แปร่งก็ไม่ค่อยแปร่ง แต่ชอบเอาแปรงสีฟันมาอม และดูดยาสีฟันกินจนหมด ในช่วงหลังเขวากาต้องดูแลพ่อที่ล้มป่วยหนัก แต่ก็ยังคงไปกรีดยางตามปกติ กลับจากสวนยางก็ต้องดูแลพ่อ ทำให้ไม่มีเวลาดูแลฟันให้น่องออยเป็นเวลาหลายวัน แต่ตามปกติแล้วเขวากาบอกว่าเวลาอาบน้ำพร้อมกันก็จะแปร่งฟันให้วันละ 2 ครั้ง คือ เวลาอาบน้ำตอนเที่ยงเมื่อกลับจากสวนยาง และเวลาอาบน้ำพร้อมกับพี่ๆ ซึ่งน่องออยชอบอาบน้ำ เวลาใครๆอาบน้ำก็จะอาบน้ำด้วย

ตอนแรกเริ่มหัดให้แปร่งฟันนั้น เขวากาให้น่องออยแปร่งฟันด้วยแปรงสีฟันเปล่าๆ ไม่ใส่ยาสีฟันให้ เพราะคิดว่าเด็กเล็กแบบนี้ ยังบ้วนปากไม่เป็น กลัวจะกลืนยาสีฟันเข้าไปเป็นอันตราย แต่ถ้าเด็กโต (3 ปีขึ้นไป) ใส่ยาสีฟันได้ และเด็ก 3-5 ปี ควรให้ใส่ยาสีฟันเด็ก แต่เขวากาคิดว่ายาสีฟันเด็กก็น่าจะมีอันตรายเหมือนกันถ้าเด็กกินเข้าไปมากๆ แต่ไม่ทราบว่าเป็นอันตรายอย่างไรบ้าง คิดว่าอาจจะทำให้เด็กเป็นโรคต่างๆได้ ส่วนเด็กอายุ 5 ปีขึ้นไปให้ใส่ยาสีฟันผู้ใหญ่ได้ เพราะเด็กเริ่มบ้วนปากเป็นแล้ว สามารถบ้วนยาสีฟันออกได้

ยาสีฟันที่ใช้ในบ้านส่วนใหญ่เขวากาเป็นคนซื้อ โดยซื้อร้านค้าของเจ้าหน้าที่สถานีอนามัย แต่บางครั้งพ่อของน่องออยก็เป็นคนซื้อ เขวากากับสามีใช้แปรงสีฟันคอลเกตและดอกบัวคู่ เขวากาบอกว่าที่ใช้ดอกบัวคู่เพราะรู้สึกว่าจะช่วยให้ไม่เสียวฟัน ทำให้ไม่เจ็บฟัน เพราะคนมีฟันผุ ใช้ดีและ ใช้มานานแล้ว ตอนที่เขวากาดั้งครรรค์ หมอฟันบอกว่ามีฟันต้องถอนออก 3 ซี่ แต่

เขาวภาไม่ได้ไปถอน รอนทอ้งแก่ก็ไปถอนไม่ได้แล้ว เลยใช้ยาสีฟันดอกบัวคู้มาตลอด ฟันที่ผุก็ไม่เจ็บ เขาวภาบอกว่าถ้าไม่ใช้ก็จะเจ็บฟัน และบอกว่ายาสีฟันดอกบัวคู้ยังช่วยรักษาเหงือกได้ด้วย ส่วนน้องนุ้มใช้ยาสีฟันเด็กและจะเลือกซื้อเองเพราะเลือกรสที่ตัวเองชอบและจะเลือกซื้อแปรงสีฟันเองด้วย

ในบ้านเขาวภาไม่มีใครที่แสดงออกเด่นชัดว่าเป็นคนที่สนใจสุขภาพช่องปากมาก ๆ ส่วนการไปรับบริการทันตกรรมนั้นมีเพียงเขาวภาเท่านั้นที่ถ้ามีเวลาก็จะไปขูดหินปูนบ้างไปทำฟันบ้าง เพราะเขาวภาคิดว่าฟันตนเองไม่ดี ฟันเสียบ่อย “ฟันที่มันไม่ทน นี่แหลมหมดแล้วนิถอนหมดแล้ว” เขาวภาอ้าปากให้ดูฟันกรามบางซี่ที่ถูกถอนไป แต่เมื่อเขาวภายิ้มก็จะเห็นฟันหน้าเรียงตัวสวยงามและ ดูขาวสะอาดแสดงให้เห็นว่าเขาวภาใส่ใจสุขภาพช่องปากตนเองพอสมควร

ทุกวันนี้ชีวิตของเขาวภาก็ยังคงดีนรันทมาหากินต่อไปด้วยความขยันขันแข็งด้วยความหวังที่จะให้ลูกได้สุขสบาย และได้เรียนสูงๆ ภาพของเขาวภาที่อยู่ในความรู้สึกของเพื่อนบ้าน คือ เป็นแม่ที่มีความเหนื่อยยากลำบากกว่าคนอื่นๆ ซึ่งเป็นเหตุผลที่ป้านาช่วยรับเลี้ยงลูกให้ เขาวภามีภาระที่ต้องเลี้ยงดูลูกๆ ให้มีอาหารการกินที่สมบูรณ์ ดูแลสุขภาพทั่วไปและสุขภาพช่องปากตามอัธยาศัยที่ผู้หญิงคนหนึ่งจะทำได้

วิเคราะห์กรณีศึกษาเขาวภา

การเลี้ยงดูเด็กของเขาวภาที่สัมพันธ์กับสุขภาพช่องปากนั้น เงื่อนไขที่ส่งผลเด่นคือ วิถีชีวิตของชาวสวนยาง ภายใต้อาชีพบิรดของฐานะเศรษฐกิจที่ทำให้เขาวภาต้องเหนื่อยยากกว่าคนอื่นๆ ส่วนปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางสังคมและทางกายภาพ ซึ่งได้แก่ คนในครอบครัว นอกครอบครัว และร้านค้าใกล้บ้าน

แม้เขาวภาเป็นแม่ที่พร้อมด้วยวัยและประสบการณ์ในการเลี้ยงดู แต่ด้วยระดับการศึกษาที่จบเพียงแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 บวกกับเงื่อนไขของภาวะเศรษฐกิจของครอบครัวที่บีบรัดให้เขาวภาต้องมุ่งแต่ทำมาหากิน ประกอบกับวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับอาชีพที่ต้องออกจากบ้านตั้งแต่มorning ไม่เที่ยงคืน และกลับเข้าบ้านอีกครั้งตอนเที่ยงหรือบ่ายโมง และยังคงต้องรับผิดชอบงานบ้านด้วยความเหน็ดเหนื่อยเมื่อเช้าในแต่ละวัน ทำให้เวลาที่จะเอาใจใส่ลูกมีน้อยลง ส่งผลให้เขาวภาเลี้ยงดูลูกแบบปล่อยตามธรรมชาติ ไม่ได้พิถีพิถันเรื่องสุขอนามัยเท่าที่ควร นอกจากนั้นเขาวภายังต้องจ้างคนเลี้ยงดูลูก ซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่มีความเข้าใจในเรื่องสุขภาพช่องปากน้อย แม้เขาวภาจะฝึกน้องออยให้ดื่มน้ำหลังดื่มนมทุกครั้งจนน้องออยปฏิบัติด้วยความเคยชิน แต่เมื่อน้องออยอยู่กับป้านา สุกนิสัยที่ดื่มนมก็ไม่ได้รับการส่งเสริมให้ทำเหมือนที่เด็กได้อยู่กับแม่ นอกจากนั้นยังมีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อให้น้องออยได้กินขนมกรุบกรอบบ่อยๆ จากที่ๆ ที่ซื้อมาให้และพาน้องไปซื้อที่ร้านขนม และยังมีหลานของป้านา วัย 3 ขวบที่มักจะมาเล่นบ้านป้านาทุกวันและแบ่งขนมให้น้องกิน ทำให้น้องออยมีโอกาสที่จะเกิดฟันผุได้หากไม่ได้รับการดูแลสุขภาพช่องปากที่ดีพอ แม้จะมีปัจจัยทางสังคม

ที่ส่งผลทางบวกต่อพฤติกรรมทันตสุขภาพ ซึ่งได้แก่น้องสาวของเขาวงกตที่มาเยี่ยมพี่สาวเดือนละครั้ง ได้นำความรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องมาให้ แต่เขาวงกตก็ไม่สามารถปฏิบัติคำแนะนำเหล่านั้นได้อย่างเต็มที่ เพราะความเหนื่อยล้าจากงานดังกล่าวแล้ว ประกอบกับเขาวงกตเองยังมีความรู้เกี่ยวกับสุขภาพช่องปากที่คลาดเคลื่อนอยู่บ้าง เช่น การหัดให้ลูกไปถอนฟัน เพราะคิดว่าเด็กไม่เคยไปหาหมอฟัน เวลาถอนฟันเด็กจะกลัว ถ้าเคยถอนสักครั้ง ครั้งต่อไปถอนอีกก็จะไม่ร้อง เป็นความเข้าใจที่สวนทางกับความรู้ทางทันตแพทย์ที่ไม่ต้องการให้เด็กคุ้นเคยกับการทำฟันด้วยการถอนฟัน แต่ต้องการให้พ่อแม่พาเด็กไปพบหมอฟันตั้งแต่ฟันยังไม่ผุ เพื่อจะได้ส่งเสริมสุขภาพช่องปากให้ดีขึ้นและป้องกันไม่ให้ฟันผุ การพาเด็กไปรับบริการทันตกรรมควรเริ่มด้วยหัตถกรรมที่ง่ายๆ ไม่รุนแรง และน่ากลัวเหมือนการถอนฟัน เพราะจะทำให้เด็กมีประสบการณ์ที่ไม่ดีต่อการทำฟันและฝังใจไปจนโตได้ หรือความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกใช้อายสีฟันทั้งของเด็กและของผู้ใหญ่ เหตุผลในการเลือกใช้อายสีฟันสำหรับตนเองและลูกนั้นเขาวงกตไม่ได้พูดถึงฟลูออไรด์ในอายสีฟันเลย หรือความรู้เกี่ยวกับการเกิดโรคฟันผุในเด็กนั้นประเด็นสำคัญที่ทางทันตแพทย์ต้องการให้พ่อแม่เข้าใจคือ ฟันผุในเด็กเกิดขึ้นได้ตั้งแต่ฟันเริ่มขึ้นและลุกลามเร็วกว่าฟันของผู้ใหญ่ ทันตแพทย์จึงอยากให้พ่อแม่เห็นความสำคัญของการป้องกันโรคหรือหยุดการลุกลามของโรคที่จะเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว เพราะมีปัจจัยต่างๆ ช่วยเอื้อ ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในส่วนของกรทบทวนวรรณกรรม แต่เขาวงกตเองเข้าใจว่า ฟันผุของเด็กนั้นไม่เจ็บปวดเท่าของผู้ใหญ่ และคิดว่าอาหารที่ทำให้เกิดฟันผุคือลูกอมเท่านั้น ไม่มีการพูดถึงว่าขนมกรุบกรอบก็เป็นสาเหตุของฟันผุเช่นกัน แม้เขาวงกตจะประจักษ์ด้วยตนเองถึงผลเสียของการที่เด็กมีฟันผุ อย่างเช่นกรณีของน้องนุ้มที่เห็นได้ชัดว่ามีปัญหาเรื่องการบดเคี้ยวทำให้รับประทานอาหารบางอย่างไม่ได้ แต่เขาวงกตไม่ได้เห็นว่าเป็นปัญหาที่สัมพันธ์กับสุขภาพทั่วไปของลูกด้วย นอกจากนี้การที่ลูกยังคงดื่มนมจากขวดทั้งที่อยู่ในวัยที่ควรจะดื่มนมจากแก้วได้แล้วเขาวงกตคิดว่าผลเสียคือ จะทำให้ปากและฟันไม่สวยเท่านั้น แต่ไม่ได้พูดถึงว่าจะทำให้ลูกฟันผุแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามแม้เขาวงกตจะมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไปบ้าง แต่เขาวงกตก็ให้ความสำคัญกับสุขภาพช่องปากลูกพอสมควร เช่น การหัดให้น้องออยแปรงฟัน ซึ่งจากการสังเกตพบว่าน้องออยคุ้นเคยกับการแปรงฟันเป็นอย่างดี พฤติกรรมนี้ควรจะได้รับส่งเสริมให้ปฏิบัติต่อไปอย่างต่อเนื่อง ร่วมกับการให้ความรู้เกี่ยวกับความเสี่ยงที่จะเกิดฟันผุในเด็ก โดยเน้นไปที่ขนมกรุบกรอบ เพราะบ้านของเขาวงกตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการที่น้องออยจะได้รับขนมบ่อยๆ เพราะเมื่อน้องออยเข้าสู่วัยที่เดินเล่นได้คล่องแคล่ว ก็คงจะเดินไปซื้อขนมกินเอง ซึ่งอีก 6 เดือน ต่อมาก็เป็นความจริงที่เขาวงกตเริ่มให้น้องออย เดินไปซื้อขนมที่ร้านใกล้บ้านด้วยตนเอง ดังนั้นการทำความเข้าใจกับผู้ปกครองให้ดูแลเด็กไม่ให้เด็กไปซื้อขนมกินเอง จึงเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเด็กยังอยู่ในวัยที่ไม่สามารถใช้วิจารณญาณในการเลือกซื้ออาหารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพได้

กรณีศึกษาที่ 6 : กระบวนการเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวไทยพุทธในโครงการวิจัยระยะยาว

ครอบครัวของจิตราและอนันต์ เป็นครอบครัวเดียวในกรณีศึกษาทั้งหมดที่เข้าร่วมโครงการวิจัยระยะยาว สาเหตุที่เข้าร่วมโครงการเพราะทางโครงการวิจัยระยะยาวกำลังต้องการกลุ่มตัวอย่าง และน้องดาวก็เข้าเกณฑ์อายุตามที่โครงการกำหนดพอดี จิตรากับอนันต์เข้าใจว่าถ้าปฏิเสธไม่เข้าร่วมโครงการก็อาจจะได้ แต่ที่ตัดสินใจเข้าเพราะมีการตรวจสอบสุขภาพให้เป็นอย่างดี ทั้งสุขภาพของพ่อ แม่ และลูก แต่ต้องไปตามนัดเรื่อยๆที่โรงพยาบาลเทพา มีการซักประวัติพ่อแม่ ตรวจเลือด ตรวจไขมัน แนะนำเรื่องอาหารการกิน นอกจากนั้นก็มีการเอ็กซเรย์ด้วย อนันต์คิดว่าโครงการนี้ดี เขาดูแลสุขภาพ ถ้าตามประสานเองก็คงไม่ค่อยดูแล ส่วนจิตราบอกว่า “ฟันไหน (อะไร) เขากะแล ถึงช่วงหลังนี้ไม่แล้ว ช่วงนี้เขาจะแลฟันอยู่ตลอดเลย นี้นานแล้ว เขาไม่นัด” อนันต์บอกว่าเขามาจาก มอ. (หมายถึงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์) ส่วนมากเขานัดที่อนามัยเกาะแก้ว (ชื่อสมมติ)”

ครอบครัวของจิตราและอนันต์ จัดว่ามีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดีในสายตาของเพื่อนบ้านเมื่อเปรียบเทียบกับครอบครัวอื่นๆ บ้านของจิตราเป็นบ้านปูนซีเมนต์ชั้นเดียว (รูปที่ 58) ตั้งอยู่บริเวณโซนผสมของบ้านเรือนไทยพุทธและไทยมุสลิม และอยู่ใกล้กับบ้านของแม่สามีซึ่งมองไปก็เห็นหลังคาบ้าน ส่วนบ้านแม่ของจิตราเองอยู่ที่ “บ้านออก” ปัจจุบันจิตราอายุ 34 ปี อนันต์อายุ 39 ปี มีลูกด้วยกัน 3 คน คนโตผู้หญิง อายุ 16 ปี กำลังเรียนหนังสืออยู่ชั้น ม.4 คนที่สองผู้ชาย (น้องเจ) กำลังเรียนหนังสืออยู่ชั้น ป.3 และคนที่สามเป็นผู้หญิง คือ น้องดาว อายุ 2 ปี 7 เดือนจริงๆแล้วจิตรากับอนันต์ ต้องการมีลูกแค่ 2 คน แต่ก็มีน้องดาวอีกคนหนึ่ง

รูปที่ 58 บ้านของจิตรา

จิตรา เป็นคนบ้านน้ำเปรี้ยว มีพี่น้องทั้งหมด 6 คน จิตราเป็นคนที่ 4 จิตราได้รับการเลี้ยงดูมาแบบธรรมชาติ ไม่พิถีพิถันอะไรมากมาย จิตราเรียนหนังสือชั้นประถมศึกษาที่ รร. บ้านน้ำเปรี้ยว จนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก็ออกจากโรงเรียน และไม่ได้เรียนต่อ เพราะสมัยก่อนพ่อแม่ไม่ค่อยส่งเสริมให้ลูกเรียนหนังสือทั้งลูกหญิงและลูกชาย ส่วนน้องๆของจิตราเรียนจนได้รับปริญญา แต่ที่ได้เรียนก็เพราะชวนขวยเรียนด้วยตนเอง โดยการหาเงินเรียนเอง เมื่อจิตราออกจากโรงเรียนบ้านน้ำเปรี้ยวก็ช่วยพ่อแม่ทำสวนยาง จากนั้นไปเป็นลูกจ้างขายข้าวราดแกงที่หาดใหญ่ แต่อยู่ได้ไม่นานก็กลับมาบ้านทำสวนยางที่บ้านต่อ จนกระทั่งแต่งงานกับอนันต์ซึ่งเป็นคนในหมู่บ้านเดียวกันตอนอายุ 17 ปี ซึ่งขณะนั้นอนันต์อายุ 22 ปี

อนันต์เกิดที่บ้านน้ำเปรี้ยว มีพี่น้องทั้งหมด 6 คน อนันต์เป็นคนที่ 2 อนันต์เติบโตมาในครอบครัวที่ฐานะลำบากเหมือนกับจิตรา พ่อกับแม่เลี้ยงมาแบบตามสบาย แต่เชื่อฟังพ่อแม่ อนันต์เรียนหนังสือที่บ้านน้ำเปรี้ยว เพียงแค่ ป. 4 เพราะแต่ก่อนยังไม่มีชั้น ป. 6 อนันต์เองอยากจะไปเรียนต่อ แต่แม่ไม่ให้ไปเนื่องจากฐานะทางบ้านลำบาก พ่อแม่จึงให้ไถนาและกรีดยาง และอีกเหตุผลหนึ่งที่พ่อแม่ไม่สนับสนุนให้อนันต์เรียนหนังสือต่อ เพราะพี่ชายคนโตที่พ่อแม่ส่งให้เรียนต่อชั้นมัธยมที่เกาะแก้ว ทำตัวเกเร ไม่ไปโรงเรียน พ่อแม่กลัวว่าอนันต์จะเกเรเหมือนพี่ จึงให้ช่วยพ่อแม่ทำงาน หลังจบจากโรงเรียนบ้านน้ำเปรี้ยวอนันต์จึงอยู่บ้านช่วยแม่กรีดยางบ้าง ทำนาบ้าง ออกไปทำงานนอกหมู่บ้านบ้าง เช่น ไปทำงานก่อสร้างที่อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล ไปขายผ้ากับป่าที่หาดใหญ่ กลับจากขายผ้าก็กลับมาอยู่บ้านน้ำเปรี้ยว ทำสวนยางของตนเอง และเมื่อบวชเสร็จก็แต่งงานกับจิตรา ตอนอายุ 22 ปี

หลังแต่งงานได้ 2-3 เดือน จิตราที่ตั้งครรภ์ อาชีพหลังแต่งงานก็ยังคงทำสวนยางเหมือนเดิม เคยเลี้ยงหมูด้วยช่วงหนึ่งแต่ก็ยกเลิกไป ส่วนอาชีพสวนยางทำมาเรื่อยๆตั้งแต่ลูกคนแรกจนถึงลูกคนสุดท้าย ฐานะความเป็นอยู่ในบ้านดีขึ้นเรื่อยๆ จิตรากับอนันต์บอกว่า ตนเองมีฐานะแค่พอดีพอใช้ ไม่อด อยากได้อะไรก็ได้สิ่งนั้น ถ้าลูกอยากได้อะไรก็ซื้อให้ได้ ไม่ต้องกั๊กคนอื่น แต่คนอื่นมองว่าจิตรากับอนันต์ค่อนข้างมีฐานะ ทุกวันนี้อนันต์ยังรับซื้อน้ำยางในหมู่บ้านด้วย จิตราคิดว่ากรณีที่ฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวดีขึ้น การใช้จ่ายก็สะดวกขึ้น อยากได้อะไรก็ได้ ต่างกับสมัยแต่ก่อน เช่น ตอนนี้สามารถซื้อคอมพิวเตอร์ให้ลูกคนโตได้

อนันต์มีหน้าที่ทำงานนอกบ้าน ไปรับซื้อน้ำยาง ถางหญ้าในสวนยาง และช่วยดูแลน้องสาวเวลาจิตราทำกับข้าว เช่น พาไปเที่ยว ส่วนงานบ้านในครัว ทำกับข้าว ซักผ้า เป็นหน้าที่ของจิตราทั้งหมด แต่งานสวนยางไปทำด้วยกัน จิตราไปช่วยอนันต์รับซื้อน้ำยางบ้าง แต่น้องสาวมักจะร้องกวนไม่ให้แม่ทำ เช่นเวลาแม่จะช่วยจครายการน้ำยาง น้องสาวก็จะร้องให้ อนันต์จึงทำเองเป็นส่วนใหญ่

การตัดสินใจเรื่องต่างๆในบ้านจะตัดสินใจร่วมกัน คิดด้วยกัน เช่น จะให้ลูกเรียนอะไรที่ไหน ลูกๆค่อนข้างกลัวแม่มากกว่า อนันต์พูดปนหัวเราะถึงจิตรราว่า “ชอบค่า” ส่วนจิตรรา มองว่าตนเอง “ปากร้าย” เพราะจิตรราชอบสอนลูก เจ้าก็เจ้าการกับลูก ส่วนอนันต์ไม่ค่อยพูดและไม่ค่อยดี เลี้ยงแบบสบายๆ

อนันต์ชอบกับข้าวรสเผ็ดๆ ไม่ชอบเค็ม ส่วนจิตรราชอบรสเปรี้ยวๆออกหวานนิดๆ และไม่ชอบเค็มเช่นเดียวกัน กับข้าวที่มักจะทำบ่อยๆ คือ แกงส้ม กับ ผัดเผ็ด จำพวกต้มหรือผัดต่างๆ นานๆถึงจะทำสักครั้ง จิตรราไม่ชอบของหวานเพราะกลัวอ้วน แต่อนันต์ชอบมากและกินมาก ส่วนมากจะซื้อขนมหวานจากร้านค้าบ้านพี่สาว และมีซื้อที่ตลาดนัดบ้าง หรือเวลาไปส่งน้ำยาง อนันต์ก็จะแวะซื้อกิน จิตรราบอกว่าอนันต์กินประจำ โดยกินของหวานก่อนกินข้าวบ้าง กินข้าวแล้วกินของหวานบ้าง หรือกินของหวานแทนข้าวก็มี ส่วนลูกๆไม่มีใครชอบกินของหวานแบบอนันต์ กระบวนการเลี้ยงดูน้องดาวของจิตรรา

จิตรราเล่าว่าน้องดาวเลี้ยงง่ายกว่าลูก 2 คนแรก คือ ไม่ค่อยเจ็บไข้ไม่สบาย ไม่ต้องพาไปหาหมอบ่อยๆเหมือนลูกสองคนแรก ความเป็นอยู่ในช่วงที่มีลูกทั้งสามคนนั้น ช่วงน้องดาวจัดว่าความเป็นอยู่ดีที่สุดในบ้าน น้องดาวจึงได้รับการเลี้ยงดูแบบสมบูรณ์เพราะรายได้เพิ่มขึ้น ความเป็นอยู่ก็ดีขึ้นกว่าเดิม อาหารการกินของลูกก็สมบูรณ์ อีกทั้งช่วงนี้ราคายางดี ทำให้ชาวสวนยิ้มได้

จิตรราเป็นคนสะอาด มีระเบียบ จึงเลี้ยงลูกแบบสะอาด มีสุขอนามัยจนเพื่อนบ้านกระแนะกระแหนว่าเลี้ยงลูกอนามัยเกินไป ลูกจึงเป็นไข้บ่อยๆ แต่จิตรราบอกว่า “จะให้ลูกกินเข้าไปหรือ สักโครกๆ (สกปรกๆ) นั่นนะ มันไม่สะอาดจะให้ลูกกินเข้าไปหรือ (กินเข้าไปได้ยังไง) เพื่อนจะว่าทั้งนั้นเลยนี่”

จิตรราเล่าว่าถ้าวันไหนคนไปทำธุระนอกบ้านแล้วฝากลูกไว้กับคนอื่น ลูกมักจะท้องเสียเป็นประจำ เพราะจิตรราไม่ได้ดูแลควบคุมด้วยตนเอง หรือถ้าลูกกินของผิดๆ (ของที่ไม่เคยกิน) ก็จะต้องเสีย ดังนั้นเวลาไปไหนจิตรราก็มักจะส่งคนที่ฝากเลี้ยงดูลูกซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นย่าหรือยายของน้องดาวว่าอย่าให้น้องดาวกิน “ของผิดๆ” (หมายถึงของที่ไม่เคยกินมาก่อน)

จิตรราเล่าให้ฟังว่าน้องดาวไม่ค่อยกินข้าว กินแต่นม ทั้งตอนกลางวันและกลางคืน แต่น้องดาวไม่หลับคาขวดเพราะจิตรราเอาขวดนมออก หรือบางครั้งขวดนมก็หลุดจากปากเอง เหตุผลที่จิตรราไม่ให้ลูกหลับคาขวดเพราะทราบมาจากเพื่อนบ้านพูด บางครั้งก็ดูจากโทรทัศน์ว่าถ้าให้ลูกหลับคาขวดนมปากจะไม่สวย “ปากเทียวปลิ้น” และฟันก็ไม่สวย ด้วยเหตุผลนี้เวลากลางวันก็เช่นกันจิตรรา จะไม่ให้ลูกคาขวดนมกินไปเล่น เล่นไป แต่จะให้กินนมให้เสร็จแล้วจึงไปเล่น หลังกินนมก็จะให้น้องดาวดื่มน้ำตาม แต่กลางคืนไม่ค่อยจะได้ให้ดื่มน้ำตามเพราะหลังจากกินนมแล้วน้องดาวก็จะหลับไปเลย ทั้งอนันต์และจิตรราอยากให้ลูกได้ดื่มน้ำตามหลังกินนมทุกครั้ง แม้กลางคืนลูกกินนมจากขวดแล้วหลับก็จะใส่ขวดน้ำในปากให้ เพื่อให้หน้าได้ล้างฟัน อนันต์บอกว่า

จิตราจะขยันทำให้ลูก ล้างฟันบ้าง ล้างคราบนมบ้าง จิตราช่วยเสริมว่าตนได้รับความรู้เรื่องนี้จากโทรทัศน์ และคิดว่าถ้าเลี้ยงนมแม่ไม่ต้องห่วงเรื่องล้างคราบนมในปากเหมือนเลี้ยงด้วยนมขวด ซึ่งอันนั้นก็คิดเช่นนั้นเหมือนกัน

จิตราบอกว่า “ถ้านมแม่เราไม่ต้องจาทา (จัดการ) ไข่ม้อยะ ถึงนมนี้ (หมายถึงนมผสม) ต้องหัน (ทำ)” ส่วนอันนั้นก็คิดเหมือนกัน คือ บอกว่า “การเลี้ยงลูกกับนมแม่กับนมนี้ คนละนั่น” จิตรายังบอกอีกว่า “กินนมแม่ไม่ต้องจาทา (จัดการ) ให้มันเกี่ยวกินน้ำกินไรอันนะ กินเสร็จหลับ กะหลับอม ถึงของนี้(หมายถึงนมผสม) ต้องพาวคนมออก” เหตุผลที่จิตราคิดว่ากินนมแม่ไม่ต้องให้กินน้ำตามเพราะถ้าลูกหลับคานม นมแม่ก็ไม่ออกมาอีก แต่นมขวดถ้าเหลืออยู่ในขวดนมก็จะออกมาเข้าปากได้อีก

จิตราเริ่มให้น้องดาวกินข้าวสวยเปล่าๆบดกับเกลือ เมื่อตอนอายุได้ 3 - 4 เดือนตามที่แม่สามีแนะนำ น้องดาวไม่กินอาหารเสริมสำเร็จรูป จิตราเคยซื้อมา 1 กระป๋อง น้องดาวก็ไม่กิน พอหลังจาก 6 เดือน ก็ป้อนข้าวบด ใส่ไข่แดงให้กิน โดยป้อนกับช้อนเล็กๆ จิตราทราบว่าการเป่าข้าวให้ลูกไม่ดี แต่จำไม่ได้ว่าทราบมาจากไหน จิตราบอกว่า “คนเต่าเชื้อโรคมัก เป่าลมหายใจเข้าไป ถึงเด็กกินเข้าไปเชื้อโรคมันมาก ไม่ดี “ แต่ถ้าข้าวร้อนจิตราก็เป่าให้ลูกบ้าง เพราะจำเป็น ถือว่าถ้าแม่เป่าจะไม่เป็นอะไรมาก จิตราบอกว่าแค่เป่าให้เท่านั้น ไม่อมช้อนลูกเข้าปาก แต่ถ้าเป็นคนอื่นก็ไม่ค่อยให้ทำแบบนี้ และไม่เคี้ยวอะไรให้ลูกกิน อันนี้ช่วยเสริมว่าจิตราค่อนข้างเคร่งครัดในเรื่องแบบนี้ แม่แต่อาหารที่เข้าปากอันนี้แล้ว จะเอาให้น้องดาวกินไม่ได้

น้องดาวเริ่มกินข้าวสวยตั้งแต่อายุ 8 เดือนซึ่งตอนนั้นฟันยังไม่ขึ้น โดยกินเล่นในจานแม่ น้องดาวไม่อมข้าว น้องดาวจะทานข้าวเมื่อละ 2-3 คำเท่านั้น จิตราก็เลยไม่ค่อยให้กินข้าวตั้งแต่นั้นมาจนกระทั่งเดี๋ยวนี้ก็ยังเหมือนเดิม จะกินบ้างก็อาศัยกินในจานคนอื่น เช่น บางครั้งก็กินในจานจิตราเพียงคำเดียวแล้วก็ไปเล่น ถ้าตัดใส่จานให้กินเป็นของตัวเองไม่ค่อยกิน จะกินบ้างก็ต่อเมื่อมีปลาเค็ม(ปลาทะเลตากแห้งแล้วทอด) หรือไข่ดาวซึ่งเป็นกับข้าวที่น้องดาวชอบ

วิถีชีวิตสวนยางกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และนมผสม

ลูกทั้งสามคน จิตราให้กินนมแม่หมดทุกคน ตอนเลี้ยงลูกคนแรกกับคนที่สอง จิตราให้กินนมแม่จนลูกอายุ 3-4 ปี จิตราจึงไปกรีดยางได้ ทำให้ ช่วงที่ลูกกินนมแม่ อันนี้ต้องทำงานคนเดียว ดังนั้นเมื่อเลี้ยงน้องดาว จิตราจึงให้น้องดาวกินนมแม่เพียงเดือนเดียวเท่านั้น เพราะจะได้ไปช่วยสามีทำงานเร็วๆ สามารถฝากลูกไว้กับแม่สามีได้ ถ้าให้ลูกกินนมแม่ สามีก็จะเหนื่อยอยู่คนเดียว ไปช่วยทำงานไม่ได้

หลังจากหย่านมแม่ จิตราก็ให้ลูกกินนมผสม โดยช่วง 2-3 เดือนแรกให้กินบ่อยๆ ลูกร้องเมื่อไหร่ก็ให้กินเมื่อนั้น โดยไม่กำหนดเวลา พอช่วง 7 เดือน ให้กินครั้งละ 2- 4 ออนซ์ แต่ช่วงหลัง 7 เดือน ชงครั้งละ 4 ออนซ์ และให้กินวันละ ประมาณ 4-5 ครั้ง ส่วนกลางคืนให้กิน

ครั้งละ 2 ออนซ์ จำนวน 2 ครั้ง จิตราบอกว่าตอนนี้น้องดาวอายุ 2 ขวบกว่าแล้ว จึงกินนมน้อยลง เนื่องจากเด็กอยู่ในวัยที่ชอบเล่น จึงมักจะเล่นจนเพลินแล้วล้มกินนม ปกติกลางวันน้องดาวกินนม ครั้งละ 4 ออนซ์ก็อึด แต่จิตราเห็นลูกไม่ค่อยโต สงสารลูกก็เลยชงใส่ขวดให้ ครั้งละ 6 ออนซ์

ผู้สูงอายุ (แม่สามี) กับการเลี้ยงดูน้องดาว

ตอนคลอดน้องดาวนั้น จิตราไปคลอดที่โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ โดยมีทั้งแม่ของจิตราและแม่ของอนันต์รวมทั้งอนันต์ไปด้วย พอกลับบ้าน ทั้งแม่สามีและแม่ตนเองก็จะแวะเวียนมาดูแล แต่แม่สามีจะมาบ่อยกว่าเพราะบ้านอยู่ใกล้กว่า แม็กกลางคืนถ้าน้องดาวร้องแม่สามีก็จะมาดูแล แม่สามีเป็นคนที่มีส่วนร่วมในการดูแลจิตราตั้งแต่ตอนที่จิตราท้องและตอนคลอดใหม่ๆ รวมไปถึงการเลี้ยงดูของจิตราด้วย โดยแม่สามีจะแนะนำว่าอะไรที่จิตรากินได้ และอะไรกินในช่วงตั้งครรภ์และ เมื่อคลอดลูกแล้ว ถ้าน้องดาวไม่สบายก็จะช่วยรักษาแบบคนสมัยก่อน เช่น เวลาปวดท้องก็จะประคบท้องเด็กด้วยใบพลูที่ลนด้วยเปลวเทียนไขจนร้อน จิตราเล่าให้ฟัง พลางหัวเราะว่า “ใบพลูแหละ ส่วนมากคน รูดือ (รูสะดือ)ดำหมด” แต่จิตราก็เชื่อตามที่แม่สามีทำให้ เพราะหากไม่ทำตามในข้อห้ามที่ที่เกี่ยวข้องกับตนเองก็กลัวว่าจะเป็นอันตรายถึงชีวิตได้ ส่วนการรักษาลูกนั้นเวลาลูกไม่สบายตนเองก็ไม่รู้จะอย่างไร จึงต้องเชื่อผู้สูงอายุไว้ก่อน จิตราบอกว่าแม้ในยามที่ตนเองเจ็บป่วย แม่สามีก็มาคอยดูแลช่วยเหลือ เช่น ช่วยเอาลูกไปช่วยเลี้ยง

สิ่งแวดล้อมทั้งทางสังคมและกายภาพ

ในละแวกบ้านของจิตราไม่มีร้านขายของชำ น้องดาวไม่เคยไปซื้อขนมกินเอง แต่ น้องดาวจะไปบ้านยายทุกวัน บ้านยายเป็นร้านขายของชำที่ขายกล้วยเดี่ยว ขนมถุงและไอศกรีม (รูปที่ 59) ช่วงที่น้องดาวมักจะไปอยู่ที่นั่น คือ ช่วงเช้า –เที่ยง ปกติจิตราไม่ค่อยให้น้องดาวกินขนมถุงละ 5 บาท ยกเว้นถ้าอยู่กับเพื่อน เพื่อนจะขู่ว่าให้กิน ลูกอมก็เช่นกันถ้าอยู่กับจิตราจะไม่ให้กิน แต่ถ้าอยู่กับเพื่อน เพื่อนก็จะให้กิน จิตราทราบจากโทรทัศน์ว่าลูกอมทำให้ฟันผุ และทราบว่าขนมถุง 5 บาทไม่ดี โดยทราบจากการที่น้องเจอลูกคนกลางเล่นละครที่โรงเรียนแล้วมาบอกแม่ว่าขนมถุงกินแล้วไม่ดี แต่จิตราก็บอกว่าตนเองทราบมาจากรุ่นก่อนแล้วว่า “ขนมถุง 5 บาท ถ้าไม่จำเป็นก็อย่าให้เด็กกิน เขาบอกว่าเป็นขยะ” จิตราบอกว่า ถ้าจิตราอยู่ที่บ้านยายด้วยก็ไม่เป็นไร น้องดาวจะไม่ได้กินขนมมาก แต่ถ้าอยู่กับคนอื่นหลายๆคน พอเห็นคนอื่นซื้อกินน้องดาวก็ขอกินด้วย จิตราจำใจต้องให้ลูกกินเพราะลูกกวน แต่ถ้าไม่เห็นเด็กคนอื่นกินไม่เป็นไร จิตราสามารถบังคับลูกได้ ส่วนยายของน้องดาวก็ไม่ค่อยให้กินขนมเช่นเดียวกันเพราะจิตราได้บอกไว้ สำหรับคนอื่นๆที่จะให้ขนม น้องดาวกินบ้าง ได้แก่ พี่ๆ น้องๆ น้าๆ จะแอบเอาลูกอมให้กิน หรือซื้อขนมมากินเองแล้วก็ให้หลานกินด้วย ซึ่งมีครั้งหนึ่งที่ลูกอมติดคอน้องดาว และน้องดาวเองนั้นเวลาใครให้กินอะไร ก็จะมาเล่าให้แม่ฟัง น้องดาวจะมาบอกแม่บ่อยๆว่า “พี่แอน (ชื่อสมมติ) ให้กินลูกอม” จิตราบอกลูกว่า “ลูกอย่ากินนะ ตาย” น้องดาวก็เชื่อฟัง แต่น้องจะซื้อลูกอมมากินที่บ้านบ้าง จิตรากับอนันต์บอก

ว่า “ไม่เป็นไร โดแล้ว แต่อย่ากินให้น้องเห็น” น้องดาวเองก็กลัวลูกอมจะติดคออีก เลยไม่ค่อยกิน แต่จะบอกแม่ว่า คนอื่นเขาจะกัดให้กินนิดหนึ่ง จิตราไม่โกรธ แต่จะบอกคนเหล่านั้นว่า “ทีหลังอย่าให้น้องกินลูกอมนะ”

นิสัยการกินของน้องดาวนั้น จิตราเล่าว่าน้องดาวชอบกินน้ำแข็งเป่ามากกว่าขนม “ถ้ากินน้ำแข็งกินหมด ขนมจะกินไม่หมด” ส่วนขนมถุงมักจะเลือกกินเมล็ดทานตะวันมากกว่าอย่างอื่น ผู้วิจัยเคยสังเกตเห็นน้องดาวที่บ้านยายในวันที่น้องดาวอยู่กับจิตรา น้องดาวกินข้าวได้หลายคำ และชอบกินกับน้ำซุบ หลังกินข้าวเสร็จจิสุนต์ก็จะเอาน้ำแข็งเป่าใส่ขัน เติมน้ำเปล่าลงไป วางให้น้องดาว น้องดาว ก็ใช้ช้อนตักทั้งน้ำและน้ำแข็งทานเล่น จากนั้นก็ขอเมล็ดทานตะวัน

รูปที่ 59 บ้านยายของน้องดาวที่เป็นร้านขายขนม

โดยรวมแล้วจิตราเลี้ยงดูน้องดาวแบบไม่ค่อยให้กินของหวานมาก แต่ถ้าลูกเห็นเพื่อนกินแล้วร้องไห้จะกินมากจริงๆก็จะให้กินบ้าง ส่วนผักผลไม้ น้องดาวชอบกินผักบั้ง ชอบองุ่น แต่จิตราไม่ค่อยซื้อให้กิน เพราะเกรงว่ามียาฆ่าแมลงเยอะเกินไป

วิเคราะห์กรณีศึกษาของจิตรา

ในบรรดากรณีศึกษาครอบครัวไทยพุทธทั้งสามครอบครัวที่กล่าวมา ครอบครัวของจิตราเป็นครอบครัวเดียวที่เป็นกรณีศึกษาในโครงการวิจัยระยะยาว และมีฐานะความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างดีกว่าครอบครัวอื่น แต่ฐานะทางเศรษฐกิจและการเป็นกรณีศึกษาของโครงการวิจัยระยะยาวไม่ได้เป็นเงื่อนไขเด่นที่ส่งผลต่อการเลี้ยงดูลูกของจิตรา เนื่องจากความรู้เรื่องการเลี้ยงดูลูกที่สัมพันธ์กับสุขภาพช่องปากที่จิตรามีอยู่ไม่ได้มาจากการเป็นกรณีศึกษาของโครงการวิจัยดังกล่าว แต่เป็นความรู้ที่ได้จากโทรทัศน์และเพื่อนบ้านเป็นส่วนใหญ่ และแม้ฐานะความเป็นอยู่ที่จัดว่าค่อนข้างดีกว่าครอบครัวอื่นๆ แต่อาหารและพฤติกรรมการกินก็คล้ายคลึงกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงดูของจิตรา คือ ตัวจิตราเอง อิทธิพลจากคนในครอบครัวและสิ่งแวดล้อม ตอนน้องดาวคลอดใหม่ๆหรืออยู่ในช่วงทารกแม่สามีจะมีอิทธิพลในการเลี้ยงดูน้องดาวมาก

แม้จะแยกมาเป็นครอบครัวเดี่ยวแล้วแต่สายสัมพันธ์ของความเป็นครอบครัวยายยังคงมีอยู่อย่างเหนียวแน่น ทำให้แม่สามียังคงมีอิทธิพลต่อการเลี้ยงดูน้องดาวโดยเฉพาะในยามป่วยไข้ไม่สบาย เนื่องจากจิตราไม่สามารถดูแลได้ แต่เมื่อน้องดาวผ่านช่วงวัยของทารก อิทธิพลของแม่สามีในการเลี้ยงดูจะลดน้อยลง แต่อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมจะเด่นชัดขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมที่จิตราต้องต่อสู้กับจุดยืนของตนเองในการเลี้ยงดู จะเห็นได้ชัดจากการที่จิตราไม่ให้น้องดาวกินขนมมากและห้ามกินลูกอม โดยทำความเข้าใจกับยายและลูกชายซึ่งเป็นพี่ชายของน้องดาวให้ปฏิบัติในแนวเดียวกันซึ่งก็ได้รับความร่วมมือ จะเห็นได้ว่าจิตราพยายามควบคุมสิ่งแวดล้อมที่ควบคุมได้ แต่ยังมีสิ่งแวดล้อมที่จิตราอยู่นอกเหนือความควบคุม คือ เด็กคนอื่นๆ หรือเด็กโตที่เป็นเครือญาติที่จิตราไม่สามารถห้ามได้ และเพราะลูกไม่ได้อยู่กับจิตราตลอดเวลา ทำให้จิตราต้องต่อสู้กับอิทธิพลจากเงื่อนไขเหล่านี้ บางครั้งก็ต้องยอมแพ้ต่อสิ่งแวดล้อมที่มารุมเร้า จึงให้ลูกได้กินขนมเมื่อลูกร้องกวนเพราะเห็นเด็กคนอื่นกินหรือญาติๆ ก็ยังแอบให้กินลูกอมทั้งที่จิตราเคยห้าม เป็นต้น

จากกรณีศึกษาของจิตรา พบว่าแม่จิตราจะจบการศึกษาระดับ ป.4 แต่สามารถเลี้ยงลูกอย่างมีสุขอนามัยได้ และจิตรายังมีความรู้เรื่องสุขภาพพอสมควร เพราะความสนใจใฝ่รู้จากสื่อโทรทัศน์หรือพูดคุยกับเพื่อนบ้าน แต่มีความรู้บางอย่างที่จิตรายังเข้าใจคลาดเคลื่อนอยู่บ้าง เช่น การที่จิตราคิดว่าลูกหลับคานมแม่ไม่ต้องห่วงเรื่องล้างคราบนมในปากเหมือนเลี้ยงด้วยนมขวด เพราะถ้าลูกหลับคานมน้ำนมไม่ออกมาอีก ไม่ต้องให้กินน้ำตามก็ได้ แต่ถ้าลูกหลับคานมขวดหากนมเหลืออยู่ในขวด นมก็จะออกมาเข้าปากได้อีก จึงจำเป็นต้องให้ดื่มน้ำตามนั้น ความจริงแล้วคราบนมแม่ที่คาอยู่ในปากลูกนั้นก็สามารทำให้ฟันผุได้ ในกรณีของจิตรานี้ จิตรามีความตระหนักในความสำคัญของสุขภาพช่องปากลูกและมีความรู้ในระดับหนึ่ง หากได้รับการเสริมความรู้ที่ถูกต้องให้มากขึ้น จิตราอาจจะแม่คนหนึ่งที่ดูแลลูกให้ปราศจากฟันผุได้ ส่วนเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเหนือการควบคุมต้องต่อสู้ด้วยการดูแลสุขภาพช่องปากที่ดี จึงจะเอาชนะโรคฟันผุได้